

Pasūtītājs:
Rīgas domes Pilsētas attīstības departaments
Amatu iela 4, Rīga, LV-1050
PAKALPOJUMA LĪGUMS Nr. DA-13-137-lī
Iepirkuma identifikācijas Nr.: RD PAD 2013/26

RĪGAS AINAVU VEIDOŠANAS MĒRĶU NOTEIKŠANA

PĒTĪJUMA PĀRSKATS

Izpildītājs:

Nodibinājums

„Vides risinājumu institūts”

reģistrācijas numurs 50008131571

adrese: „Lidlauks”, Priekuļu pag.

Priekuļu nov., LV-4101

2013.

Pētījuma autori:

Aleksandrs Feļtins – arhitekts, pilsētplānošanas eksperts

Sandris Mūriņš – sociologs, sociālās plānošanas eksperts

Pēteris Šķiņķis, Dr.geogr. – ģeogrāfs, telpiskās plānošanas eksperts

Margarita Vološina – ainavu arhitekte, ainavu plānošanas eksperte

Anita Zariņa, Dr.geogr. – ģeogrāfe, ainavu plānošanas eksperte

Artis Zvirgzdiņš – arhitekts, arhitektūras un pilsētībūvniecības vēstures eksperts

SATURS

1. RĪGAS AINAVU PLĀNOŠANAS PAMATNOSTĀDNES	5
1.1. AINAVU PLĀNOŠANAS PIEEJAS TEORĒTISKĀS NOSTĀDNES	5
1.1.1. Pētījuma pieejas pamatojums	5
1.1.2. Pētījuma mērķi un uzdevumi	7
1.1.3. Ainavas un tai tuvo jēdzienu lietojuma vēsturiskais konteksts	8
1.1.4. Pētījumā lietotie nozīmīgākie jēdzieni	9
1.2. RĪGAS PILSĒTAINAVAS VEIDOŠANĀS VĒSTURISKIE ASPEKTI	12
1.2.1. Dabas apstākļi un ģeogrāfiskās īpatnības	12
1.2.2. Galvenie vēsturiskās apbūves attīstības periodi, teritorijas un mantotie pilsētai navas slāņi	13
1.2.3. Mūsdienu Rīgas ainavas veidojošie virzītājspēki.....	22
1.3. Rīgas vērtības ilgtspējīgas ainavu saglabāšanas un attīstības kontekstā	27
2. RĪGAS GALVENO VEIDOJOŠO STRUKTŪRU NOTEIKŠANAS METODIKA	31
2.1. Galvenās pilsētu veidojošās telpiskās struktūras un telpas	31
2.2. Perspektīvās telpas un struktūras.....	34
2.3. Rīgas galveno veidojošo telpisko struktūru noteikšanas soļi	35
3. GALVENĀS RĪGU VEIDOJOŠĀS UN PERSPEKTĪVĀS TELPISKĀS STRUKTŪRAS	36
3.1. Pilsētas fiziskās robežas	36
3.2. Nozīmīgākās lineārās struktūras	38
3.3. Nozīmīgākās zaļās un zilās struktūras	40
3.4. Apbūves teritorijas	41
3.5. Pilsētas telpiskie centri un apbūves akcenti	43
3.6. Rīgas perspektīvās telpiskās struktūras	45
3.6.1. Pilsētu veidojošo struktūru ietekme uz ainavu	46
3.6.2. Rīgas galveno veidojošo un perspektīvo telpisko struktūru novērtēšana ainavu plānošanas procesā	50
4. RĪGAS AINAVU SISTĒMAS IZSTRĀDES METODIKA.....	52
4.1. Konceptuālais satvars	52
4.2. Pilsētas auduma telpas – tuvienes jeb „tuvākās apkārtnes” ainavu telpas.....	55
4.2.1. Ainavu telpu izdalīšanas un novērtēšanas metode	56
4.2.2. Tuvieņu datu bāze	59
4.3. Galvenās pilsētu organizējošās struktūras – aktivitāšu ainavas telpas.....	61
4.4. Ainavas vērtību telpas Rīgas pilsētā	62
4.5. Ainavu telpu nozīme Rīgas pilsētā	63
5. RĪGAS AINAVU VEIDOŠANAS MĒRĶU NOTEIKŠANAS METODIKA	65

5.1. Eiropas Ainavu konvencijas ietvars.....	65
5.2. Rīgas ainavu veidošanas mērķi kā pilsētainavas dzīves kvalitātes mērķi.....	66
5.3. Ainavas veidošanas mērķu noteikšanas metodiskie risinājumi.....	72
5.3.1. Ainavu sociāli funkcionālo telpu attīstības vadlīnijas.....	72
5.3.2. Ainavas kvalitātes jeb raksturiezīmes.....	74
5.3.3. Ainavu veidošanas mērķu un uzdevumu izstrādes principi.....	75
5.3.4. Līdzdalības metodoloģija ainavas veidošanas uzdevumu noteikšanai.....	76
6. AINAVAS RAKSTURS UN TO VEIDOŠANAS MĒRĶI (Sarkandaugavas piemērs).....	81
6.1. Ainavu telpiskās struktūras un vērtības pilsētas un apkaimes mērogā.....	81
6.1.1. Mantotās ainavas vērtības un problēmteritorijas.....	81
6.1.2. Tuvienes – to vērtības, nozīme, funkcionalitāte.....	82
6.2. Ainavas veidošanas mērķu multikritēriju pamatojums.....	84
6.3. Ainavas veidošanas uzdevumi (sabiedrības līdzdalības rezultāti).....	88
7. REKOMENDĀCIJAS TEMATISKĀ PLĀNA IZSTRĀDEI.....	93

Pielikuma saturs

1. Rīgas mantotās struktūras / Funkcionālā shēma
2. Rīgas pilsētas lineārās struktūras
3. Rīgas pilsētas vēsturiskās lineārās struktūras
4. Rīgas pilsētas apbūves teritorijas
4.1. Apbūves (apdzīvotās) teritorijas un ainavu telpas
4.2. Publiskās, saimnieciskās un neapbūvētās teritorijas
5. Rīgas pilsētas telpiskie centri
6. Rīgas ainavu telpas (tuvienes)
7. Ainavu telpu struktūra pilsētas robežu joslā
8. Ainavu telpas pēc nozīmes
9. Aktivitāšu ainavu telpas
10. Rīgas ainavu vērtību telpas
10.1. Kultūrvēsturisko vērtību tuvienes
10.2. Dabas vērtību tuvienes
10.3. Rekreācijas vērtību tuvienes
10.4. Daugavas ainavu tuvienes
11. Koprades semināra metodika
12. Sarkandaugavas
12.1. “Iabās” vietas / iedzīvotāju līdzdalības pasākuma materiāli (M 1:10 000)
12.2. “Sliktās” vietas / iedzīvotāju līdzdalības pasākuma materiāli (M 1:10 000)
13. Rekomendācijas ainavu novērtējumam
14. Pašvaldības rīcības esošās regulējuma iespējas

1. RĪGAS AINAVU PLĀNOŠANAS PAMATNOSTĀDNES

1.1. AINAVU PLĀNOŠANAS PIEEJAS TEORĒTISKĀS NOSTĀDNES

1.1.1. PĒTĪJUMA PIEEJAS PAMATOJUMS

Pētījums balstās ainavas izpratnē, kas izriet no Eiropas Ainavu konvencijas (EAK) būtības un gara. Konvencijas pieejā ainava nav vienkārši „iepriekš dots fizisku objektu sakopojums, kuru var objektīvi analizēt dabas vai sociālie pētnieki, bet drīzāk ainava ir mainīgas kultūras uztveres un identitāšu radīts produkts¹, uzsverot individuālās un kolektīvās uztveres lomu ainavu veidošanā. Otrs nozīmīgs EAK pieejas arguments ir saistīts ar savā ziņā pašlaik notiekošu ainavu plānošanas paradigmas maiņu, kas arvien vairāk iesaista vietējos iedzīvotājus ainavu plānošanā, akcentējot, ka tieši vietējie iedzīvotāji un viņu ikdienas prakses un uztveres ir tās, kas veido sociālo un fizisko ainavu². Daudzi pētnieki, tajā skaitā K. Olwigs (Olwig)³ norāda, ka mūsdienās ainavas izpratne vairs nevar iekļauties kādā noteiktā definīcijā, ka tā drīzāk ir jāmeklē sabiedrības izpratnē un procesā, kas diskusijās par ainavu iesaista dažādas sabiedrības interešu grupas un politikas. Tostarp EAK ietvaros ir izveidota tāda ainavas definīcija, kas ietver visu iepriekšminēto aspektu kopumu, uzsverot to, ka (1) ainava ir gan teritorija, gan kas vairāk par to (teritorijas uztvere), ka (2) ainava veidojas ilgstošā laikposmā, ka (3) ainavas ir definējamas gan vietējo iedzīvotāju, gan viesu uztverē.

Ainava nozīmē teritoriju tādā nozīmē, kā to uztver cilvēki, un kas ir izveidojusies dabas un/vai cilvēku darbības un mijiedarbības rezultātā.

Galvenās idejas, ko satur AEK un kuras ir plaši izdiskutētas pēdējās desmitgades Eiropas ainavu pētnieku un profesionāļu vidū⁴ ir šādas:

- ainavas ir visur, ne tikai īpašās vai skaistās vietās;
- ainavu daudzveidība ir vērtība pati par sevi;

¹ Olwig, K. R., Mitchell, D. 2007. Justice, Power and the Political Landscape: From American Space to the European Landscape Convention. *Landscape Research*. Vol 32(5). pp. 525-532.

² piemēram: Selman, P. 2006. *Planning at the landscape scale*. London, Routledge; Jones, M. 2007. The European Landscape Convention and the Question of Public Participation. *Landscape Research*. Vol. 32. No. 5, pp. 613-633; Buchecker, M., Hunziker, M., Kienast, F. 2003. Participatory landscape development: overcoming social barriers to public involvement. *Landscape and Urban Planning*. Vol. 64. pp. 29-46.

³ Olwig, K. R. 2007. The Practice of Landscape 'Conventions' and the Just Landscape: The Sace of the European Landscape Convention. *Landscape Research*. Vol 32(5). pp. 579-594.

⁴ Jones, M., Stenseke, M. (eds.) 2011. *The European Landscape Convention: Challenges of Participation*. Landscape Series, Vol. 13. Springer.

- ainava nav ekskluzīvs zinātnieku un profesionāļu darbības lauciņš, bet ikkatra atbildība;
- EAK rosina arvien lielāku sabiedrības līdzdalību ainavu jautājumu risināšanā;
- EAK iezīmē subsidiaritātes principu, pieprasot jautājumus saistībā ar ainavām risināt pēc iespējas tuvākā sasaistē ar sabiedrību, kuru tā ietekmē.

EAK preambulā ir teikts, „ka ainavas ir galvenais indivīdu un sabiedrības labklājības elements un ka to aizsardzība, pārvaldība un plānošana ikvienam piešķir tiesības un atbildību”. Savukārt EAK paskaidrojuma teksts paredz šādu līdzdalības pamatojumu⁵:

„Ja cilvēkiem tiek dota aktīva loma lēmumu pieņemšanā attiecībā uz ainavu, viņi arvien vairāk sāk identificēties ar vietām, kur tie pavada savu darba un brīvo laiku. Ja cilvēkiem būs iespēja arvien vairāk ietekmēt savu apkārtni, viņi būs arvien spējīgāki stiprināt lokālo un reģionālo identitāti un iezīmību un tas ar laiku atlīdzināsies viņu pašu individuālajā, sociālajā un kultūras vajadzību piepildījumā. Turklāt, tā kā ainavas kvalitātei ir nozīmīga loma veiksmīgu sabiedrisku vai privātu ekonomisku un sociālu iniciatīvu radīšanā, tas var palīdzēt stimulēt arī teritorijas ilgtspējīgu attīstību.”

Nosauktās EAK idejas ir šī pētījuma galvenais vadmotīvs kā ietvaros ir izstrādāti ainavu novērtēšanas un plānošanas principi un metodikas Rīgas pilsētai.

Otrs pētījuma vadmotīvs ir balstīts idejās par ilgtspējīgas ainavas attīstību un ar to saistītu ainavas novērtēšanu. Ilgtspējīgas attīstības mērķi ierasti tiek aprakstīti saistībā ar ekonomikas, vides un sabiedrības balansa sasniegšanu. Savukārt ainava iezīmē „arēnu”, kurā šis balanss varētu tikt sasniegts. Arvien vairāk ainavas tiek konceptualizētas tieši šo ilgtspējīgas attīstības pīlāru kontekstā un kopsavilkumā tie ir: ainavas vizuālā identitāte, vides integritāte, dzīvīga sociālā un ekonomiskā vide un izteikts ainavas laika-dziļums⁶. EAK jēdzienu skaidrojumos (1.§) “ainavu pārvaldība no ilgtspējīgas attīstības perspektīvas nozīmē darbības, lai nodrošinātu regulāru ainavas kopšanu ar mērķi virzīt un harmonizēt pārmaiņas, kuras rada sociālie, ekonomiskie un vides procesi”. Tāpēc ir būtiski saprast un attīstīt pilsētas ainavas plānošanas praksē tādas ainavas izpratnes, kas ietver ilgtspējīgas attīstības priekšrakstus. P. Selmana⁷ skatījumā tie ir šādi:

- ainavas ir vienlīdz kā par cilvēkiem – vietējiem un viesiem, – tā par dabas sistēmām;
- sauszemes un ūdens resursiem ainavās ir jābūt ekonomiski apsaimniekotiem, taču šiem lietojumiem ir jābūt „piesardzīgiem” un „gudriem”;

⁵ Council of Europe, 2000b: §§23, 24 un 36

⁶ Selman, P. 2006. Planning at the landscape scale. London, Routledge.

⁷ turpat.

- ilgtspējīgu ainavu plānošanas mērķis variē, vienmēr atrodoties pa vidu tādā kā nepārtrauktībā starp aizsardzību, radošu attīstību un reģenerāciju, atkarībā no esošā ainavas stāvokļa;
- ilgtspējīga attīstība nozīmē vajadzību pēc ilgtspējīga apdzīvojuma un šī vajadzība ir saistīta ar multi-funkcionālu zaļo infrastruktūru;
- ainavas ir spēcīgs cilvēku dzīves kvalitātes un labsajūtas rādītājs un tādējādi tām ir jāsaturs pietiekami daudz „informatīvi” līmeņi, lai izaicinātu un mierinātu cilvēka garu;
- pret tām ainavām, kuras jau atrodas vēlamā stāvoklī un ir ilgtspējīgi apsaimniekotas, nav jāattiecas kā pret norobežotiem rezervātiem, bet tām ir jākalpo kā ainavu apsaimniekošanas un veidošanas piemēriem.
- tā kā ilgtspējīgai attīstībai ir raksturīgi dažādi pārejas stāvokļi, tad mums ir jābūt gataviem monitorēt ainavas attīstības tendences, raugoties, vai ainavas kļūst arvien vairāk vai mazāk ilgtspējīgākas un vai tās attīstās pareizā virzienā.

Iepriekšminētie ilgtspējīgas ainavas raksturojumi ir tuvi EAK uzstādījumam par cilvēku dzīvesvietas apkārtnes kvalitāti (Council of Europe, 2008: §1.2), kas tiek uzskatīta par priekšnoteikumu individuālai un sociālai labklājībai (ar to saprotot fizisko, fizioloģisko, psiholoģisko un intelektuālo labklājību), ilgtspējīgai attīstībai, kā arī kā resurss ekonomiskai aktivitātei. Šie priekšraksti ir vēlamais konceptuālais ietvars ainavas kvalitātes mērķu (turpmāk ainavas veidošanas mērķu, AVM) īstenošanā.

1.1.2. PĒTĪJUMA MĒRĶI UN UZDEVUMI

„Ainavu veidošanas mērķa noteikšanas” pētījuma vajadzība ir saistīta ar dziļāku pamatojumu izstrādi Rīgas teritorijas plānojuma risinājumiem, kura ietvaros tiek veikta virkne pētījumu par dažādiem pilsētas teritorijas novērtēšanas un attīstības jautājumiem. Rīgas domes Pilsētas attīstības departamenta iepirkuma rezultātā veicamā pētījuma „mērķis ir, analizējot Rīgas ainavu individuālās īpašības, kā arī spēkus un ietekmes, kas tās veido, noteikt ainavu kvalitātes mērķus (pētījumā - AVM), lai attēlotu kultūras un dabas mantojuma daudzveidību pilsētā un veicinātu to ilgtspējīgu attīstību, izstrādājot Rīgas teritorijas plānojuma risinājumus”⁸.

Izstrādājot pētījuma pieteikumu, pētnieku grupa izstrādāja un saskaņoja viedokli, ka AVM izstrāde ir speciāli veidojams komunikatīvs process, kas pieprasa iesaistīt sabiedrību AVM noteikšanā un veikt vispusīgu ainavu raksturiezīmju analīzi. Ainavu plānošanas pētījuma ietvaros tika piedāvāts fokusēties uz AVM noteikšanas principu un ainavu novērtēšanas metodoloģijas izstrādi.

⁸ Iepirkuma „Rīgas ainavu kvalitātes mērķu noteikšana” Id.Nr. RD PAD 2013/26. NOTEIKUMI

Pētījuma mērķis, balstoties uz Eiropas Ainavu konvencijas būtību un garu un tās īstenošanas iespējām Rīgas pilsētā, ir izstrādāt metodiku ainavu veidošanas mērķu identificēšanai, telpiski ievērtējot pilsētas cilvēcīgās dzīves vides, kultūras un dabas mantojuma vērtības, raksturu un daudzveidību tālākai ainavu plānošanai pilsētā un risinājumu pamatojumam, izstrādājot Rīgas teritorijas plānojumu atbilstoši ilgtspējīgas attīstības principiem.

Pētījuma izpildei tika izvirzīti šādi uzdevumi:

- izvērtēt Rīgas ainavas veidošanās vēsturiski - ģeogrāfiskos aspektus;
- identificēt nozīmīgākos mūsdienu pilsētā ainavu veidojošos virzītājspēkus pēdējās desmitgadēs;
- apzināt Rīgas vērtības ilgtspējīgas ainavu saglabāšanas un attīstības kontekstā;
- izstrādāt metodiku Rīgas galveno veidojošo (organizējošo) struktūru noteikšanai un tai atbilstošo pilsētas telpiskās struktūras izvērtējumu;
- izstrādāt metodiku Rīgas ainavu sistēmas izveidei, izveidojot ainavu telpu dalījumu M 1: 10 000, un izstrādāt ainavu telpas raksturojošu datu bāzi;
- izstrādāt metodiku Rīgas ainavu veidošanas mērķu noteikšanai un aprobēt to Sarkandaugavas apkaimes mērogā;
- izstrādāt vadlīnijas ainavu novērtējumam lokālplānojuma ietvaros.
- sniegt rekomendācijas Rīgas ainavu tematiskā plāna izstrādei.

1.1.3. AINAVAS UN TAI TUVO JĒDZIENU LIETOJUMA VĒSTURISKAIS KONTEKSTS

Jēdzienam *ainava* latviešu valodā ir vismaz trīs nozīmes saistībā ar sarunvalodas lietojumu un tām koncepcijām, kas ir attīstījušās pētniecībā un tēlotājmākslās 20. gs. laikā. Sarunvalodā ainava tiek saprasta kā skats no kāda skatpunkta, galvenokārt skaists vai pastorāls skats laukos, dabas skats, ārs (arī ārā no pilsētas). Savukārt pētniecībā un lietišķu uzdevumu risināšanā ainava ilgstoši ir bijusi saistīta ar ekoloģiskas, vizuālas un kultūrvēstures vienotu veselumu noteiktā areālā, uzsverot tieši ekoloģijas un zemes lietojuma mijiedarbības telpisko problemātiku ģeogrāfijā un tai tuvās zinātnēs, vizuāli un funkcionāli saskaņotas ainavas veidošanas problemātiku ainavu arhitektūrā.

Pēdējās divdesmitgades laikā ainavas nozīme ir pieaugusi gan mantojuma apzināšanas un novērtēšanas jomā, gan ar to tieši saistītā – plānošanas laukā. Tas ir ieviesis jaunas koncepcijas un tādējādi arī aicinājumus veidot *jaunas ainavas izpratnes* saistībā ar mūsdienu plānošanas imperatīviem, proti, arvien lielāku sabiedrības iesaisti plānošanas procesā un apziņu, ka ainavas ir visur. Viens no stūrakmeņiem šajā kontekstā ir Eiropas Ainavu konvencija (turpmāk, EAK), kas pieņemta 2000. gadā un kopš tā laika ir kalpojusi kā ietvars daudzveidīgām diskusijām par ainavas izpratnēm, lietišķo nozīmību, cilvēku

uztverēm, holistisko pieeju, kultūrvēsturiskām vērtībām u.tml. Taču jāpiezīmē, ka šīs diskusijas joprojām ir vairāk saistītas ar īpašām ainavas vērtībām, tradicionālo un nostalgisko, ainavas pārmaiņām, ar lauku ainavām, kultūrainavas mantojumu. Pilsētas ainavas šajos diskursos arvien ir mazākumā, izņemot suburbānās telpas, kas bieži vien ir dažādu konfliktsituāciju teritorijas un kur ainavu pārmaiņas iezīmējas viskrasāk.

Līdz ar to Latvijā ir attīstījusies un nostiprinājusies ainavu terminoloģija un metodoloģija, kas ir izmantojama galvenokārt lauku kultūras ainavu pētniecībā un plānošanā. Pilsētas ainavas izpētē savukārt uzsvars no skatu, ekoloģijas un kultūras vērtību telpām ir jāpārnes uz pilsētas sociālo vidi mijiedarbībā ar pilsētas blīvo un sarežģīto struktūru un lietojumu. Pilsētas ainavu kontekstā lielu nozīmi iegūst tādas funkcionālas telpiskas struktūras kā, piemēram, publiskās ārtelpas, rekreācijas, pakalpojumu telpas un to savstarpējie pārklājumi. Turklāt pilsētāinavu pētījumi ir cieši saistīti ar pilsētībūvniecības attīstību, nemitīgiem pārkārtojumiem un atjauninājumiem pilsētas audumā⁹.

Kopumā var runāt par vismaz divām atšķirīgām tradīcijām (gan Latvijā, gan citviet pasaulē) ainavu plānošanā: pilsētvides plānošana un ainavu plānošana lauku teritorijās¹⁰. Tostarp EAK¹¹ un tai pakārtotās politikās (t.sk., Latvijas ainavu politikā) ainavu plānošanas kontekstā nav nošķiruma starp pilsētas vai lauku ainavu skatījumu.

Nemot vērā iepriekšminēto problemātiku un to, ka pilsētas ainavu pētījumi Latvijā tikpat kā nav veikti, mēs piedāvājam šī pētījuma ietvaros veidot tādu *vārdnīcu*, kas būtu saskaņota ar dažādām politikām un tradīcijām, un būtu jutīga gan pret terminu profesionālu lietojumu, gan to pārnesumiem sarunvalodā.

1.1.4. PĒTĪJUMĀ LIETOTIE NOZĪMĪGĀKIE JĒDZIENI

- Ainava - teritorija tādā nozīmē, kā to uztver cilvēki, un kas ir izveidojusies dabas un/vai cilvēku darbības un mijiedarbības rezultātā (EAK definīcija). Šajā pētījumā saturiski lietota plašā nozīmē kā kopskats, piemēram, Rīgas ainava (visa Rīga kā pilsētas ainava), industriālā ainava vai Kalnciema ielas ainava.
- Ainavas funkcijas – cilvēka darbības vadošais veids ainavā (ainavas telpā) un sociālā loma sabiedrības attīstībā.
- Ainavas reģenerācija – 1) ainavas kvalitātes vai tās struktūru atjaunošana atbilstoši kādreizējam dabiskajam vai vēsturiskajam stāvoklim; 2) dzīvīguma atgriešanu /plašā nozīmē/ pilsētas telpā, kas saistās ar cilvēku darbīgumu, līdzdalību, atbildību, identitātes formēšanos (u.c.) līdz ar ainavas veidošanu.
- Ainavu kvalitāte / kvalitātes – ainavas raksturiezīmes.

⁹ Lynch, K. (1960) The image of the city. Cambridge, MA: MIT Press.

¹⁰ Selman, P. 2006. Planning at the landscape scale. London, Routledge.

¹¹ <http://likumi.lv/doc.php?id=220778>

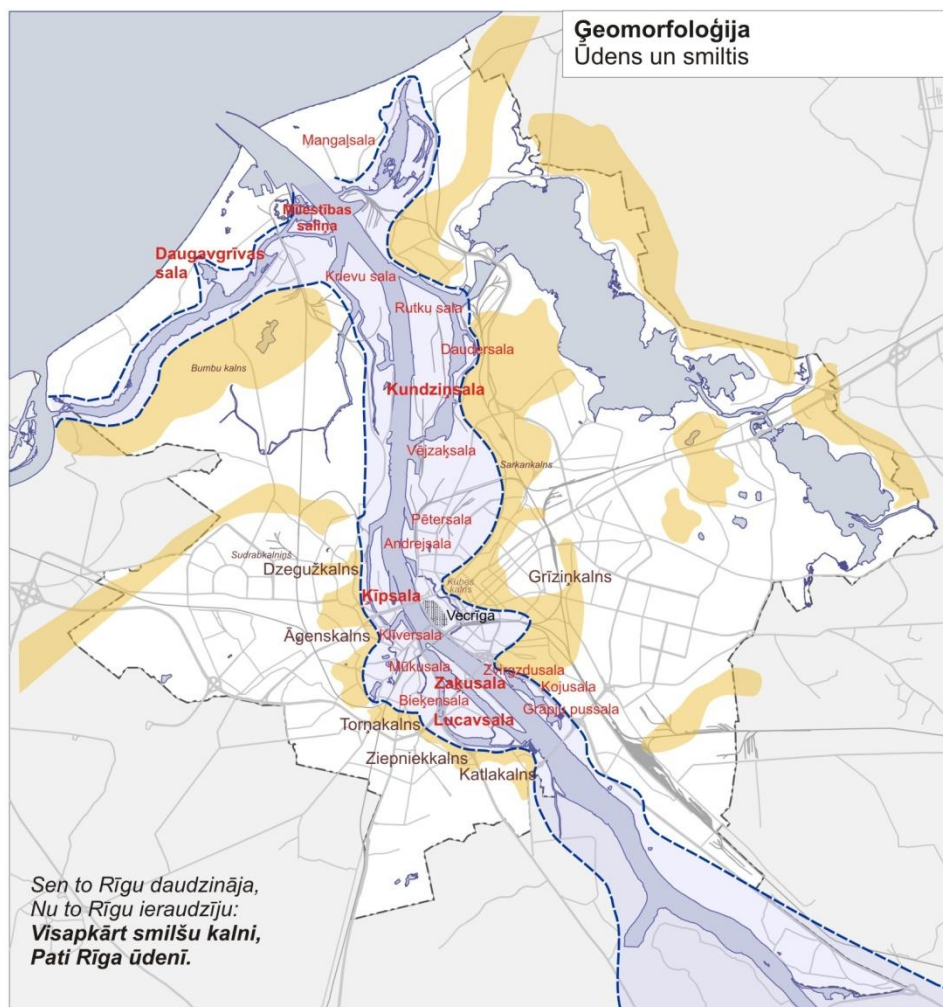
- Ainavu kvalitātes mērķis – kompetentu publisko iestāžu formulētas sabiedrības vēlmes attiecībā uz viņu apkārtnes ainavas raksturezīmēm (EAK Ainavu Politikas pamatnostādnes). Šī pētījuma ietvaros tiek lietots analogs jēdziens „ainavu veidošanas mērķis”.
- Ainavas vērtību telpas – visai sabiedrībai nozīmīgas ainavu telpas, kas satur kultūrvēsturiskas, rekreācijas un dabas vērtības.
- Ainavu telpas – dažāda mēroga telpiskas vienības ar līdzīgu ainavas raksturu. Pētījumā tiek lietotas kā pilsētainavas auduma telpiskās vienības (tuvienes) un aktivitāšu ainavu telpas.
- Ainavu telpiskās struktūras – divējādā nozīmē: 1) izdalīto ainavu telpu audums pilsētā kopumā (tuvieņu musturs); 2) ainavu telpu organizējošie vai būtiski raksturojoši elementi, saiknes.
- Ainavu telpu īpašības – ainavas raksturezīmes, kuras veido ainavas fiziskie elementi, funkcija, nozīme, procesi, dinamika, iedzīvotāju un ekspertu noteiktas vērtības, problēmteritorijas u.tml.
- Ainavu veidojošie virzītājspēki (*driving forces*) - politiskie, ekonomiskie, sociālie, kultūras un dabas faktori, kas ietekmējuši ainavas, šajā gadījumā - Rīgas pilsētas, veidošanos un attīstību.
- Ainavu veidošanas mērķis – tas pats, kas Ainavu kvalitātes mērķis.
- Aktivitāšu ainavu telpas – ainavu telpas, kas veidojas dažādu sabiedrības plūsmu, aktivitāšu un pievilinātājobjektu apkārtņē, piemēram, skolas, tirdzniecības centri, maģistrāles.
- Ilgtspējīgas ainavas – tādas ainavas, kurās ir sasniegts līdzsvars starp ekonomikas, vides un sabiedrības vajadzībām.
- Komunikatīvā plānošana - daļēji kā papildinājums normatīvajai plānošanai. Tas ir samērā plašs jēdziens, kas aptver virkni pieeju, kas akcentē cilvēka lomu ainavā, nepieciešamību līdzdarboties, iesaistot iedzīvotājus gan kā atsevišķus individuus, gan kā sabiedrības interešu grupu pārstāvjus, radot iespēju ietekmēt situācijas attīstību un pārmaiņas, pieņemt lēmumus, tādējādi sekmējot plānošanas efektivitāti un atbildību. Šīs pieejas pamatā ir uzskats par cilvēku kā neatņemamu ainavas sastāvdaļu, ainavas procesu virzītājspēku, resursu apsaimniekotāju un izmantotāju. Tiek uzskatīts, ka ainavas plānošanā izvirzītais mērķis ir sasniedzams tikai, sadarbojoties vietējiem spēlētājiem un visām ieinteresētajām pusēm.
- Mantotās ainavas – mantoto struktūru ainavas.
- Mantotās struktūras – dabas vai cilvēka veidotie pilsētas telpas slāņi vai elementi, kuri veidojušies agrākos pilsētas attīstības laikmetos, satur vērtības, mēdz būt ieaudušies vai ietekmējuši mūsdienu urbānās telpas uzbūvi, līdz ar to veidojušas pilsētas telpas / ainavu kvalitātes.

- Normatīvā plānošana - paredz ar plānošanas instrumentiem sasniegt iepriekš definētu mērķi, kas pamatots ar izvirzītu priekšstatu par vēlamu rezultātu. Normatīvā ainavas plānošana ir plānošanas ekspertu īstenota pieeja, kur sabiedrības līdzdalībai netiek izvirzīta noteicoša loma.
- Nozīme (ainavu, ainavu telpu) – ainavu telpu veidojošo elementu vai visas ainavas loma sabiedrības attīstībā (Rīgas ainavu telpu vidū). Nacionāla, pilsētas, apkaimes un ikdienas nozīme.
- Pilsētainava – tas pats, kas ainava, taču parāda semantisku nošķirumu starp lauku ainavu un pilsētas ainavu. Būtiski, jo raksturo atšķirīgu ainavas dinamiku. Pētījuma ietvaros lietots apzīmējums galvenokārt attiecībā uz Rīgas urbanizēto telpas daļu.
- Pilsētas audums – pilsētas telpiskais raksts.
- Pilsētas galvenās organizējošās struktūras – mezgli, lineārās struktūras, enkurobjekti (pievilinātājobjekti) pilsētas un apkaimes mērogā.
- Pilsētvide – tas pats, kas pilsētas telpa, kur skatījums tiek fokusēts uz cilvēka dzīves un tā ārējo ietekmējošo (urbānās vides) apstākļu mijiedarbību
- Pilsētvides reģenerācija (*urban regeneration, urban renewal*) - process un pasākumu kopums pilsētvides kvalitātes atjaunošanai un uzlabošanai noteiktā pilsētas teritorijā, parasti ietver liela mēroga ēku, kvartālu un infrastruktūras atjaunošanas darbus, nereti arī esošās apbūves nomaiņu ar jaunu, intensīvāku vai ekonomiski ienesīgāku.
- Rīgas ainavu sistēma – metodisks sociāli funkcionālo un nozīmju ainavu telpu iedalījums, kuram ir funkcionāla saikne ar pilsētas organizējošām struktūrām un mantotām ainavām (Rīgas ainavu vērtībām) un ainavu veidošanas mērķu izstrādes sistēmu.
- Robežu ainavu telpa – pierobežas ainavu telpas, kuras atrodas robežsituācijā ar pieguļošo novadu ainavu telpām.
- Tuvienes – ir pilsētas auduma lokālas telpiskas vienības, kuras raksturo formas un funkcionāla līdzība, vēsture un pārmaiņas tajā, novietojums attiecībā pret pilsētas galvenajām telpiskajām struktūrām, kā arī laika gaitā izveidojusies vietējo iedzīvotāju piederības sajūta, attieksme un/vai attiecības ar telpu. [pētījuma gaitā piedāvāts arī alternatīvs nosaukums – *apkārtnes*]
- Vērtības / ainavu vērtības – iedzīvotāju un / vai ekspertu atzītas kā īpašas vai sabiedrībai īpaši nozīmīgas (ainavu) ekoloģiskās, kultūras, publiskās dzīves, ekonomiskās u.c. kvalitātes, kas piemīt vai raksturo vietas, teritorijas, pilsētas telpas, ainavu telpas.

1.2. RĪGAS PILSĒTAINAVAS VEIDOŠANĀS VĒSTURISKIE ASPEKTI

1.2.1. DABAS APSTĀKĻI UN ĢEOGRĀFISKĀS ĪPATNĪBAS

Nozīmīgākais dabas apstākļu nosacījums ir Rīgas atrašanās upes deltā – ūdeņi un smiltis kā raksturīgais ainavas elements, arī Rīgas vērtība (1.1. att.).

Geomorfoloģiskie mikrorajoni

- Daugavas ieleja
- kāpu grēdas un masīvi

Vietvārdi

atspoguļo vietas ģeomorfoloģisko situāciju

- Āgenskalns vietvārds, kas satur sakni **kalns**, norādot uz kāpu reljefa paaugstinājumiem
- Kipsala** esošās Daugavas salas
- Andrejsala vietvārds, kas ietver sakni **sala**, – kādreizējās salas, tagad pussalas vai cietzemes daļa

1.1. attēls. Rīgas novietojums Daugavas ielejā un kāpu grēdu un masīvu ģeogrāfija.

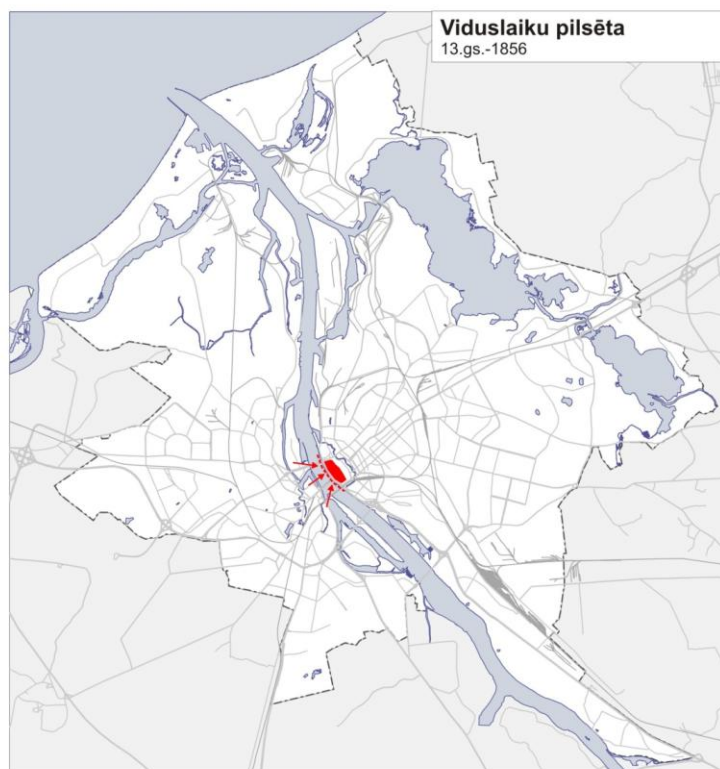
Šo ainavisko slāni nosaka Rīgas atrašanās Daugavas upes deltā. Dabas ainavu šajā vietā pirms pilsētas rašanās un izplešanās ļauj labi nojaust rindiņas no pazīstamās tautasdziesmas:

*Visapkārt smilšu kalni,
Pati Rīga ūdenī.*

Mūsdienās, kad Daugavas gultne ir ierobežota un regulēta ar dambjiem un nostiprinātām krastmalām, bet kādreizējās kāpas – noraktas vai apbūvētas, par kādreizējo ainavu, liecina vietvārdi, kuros saglabājušies saknes „sala” un „kalns”.

1.2.2. GALVENIE VĒSTURISKĀS APBŪVES ATTĪSTĪBAS PERIODI, TERITORIJAS UN MANTOTIE PILSĒTAINAVAS SLĀŅI

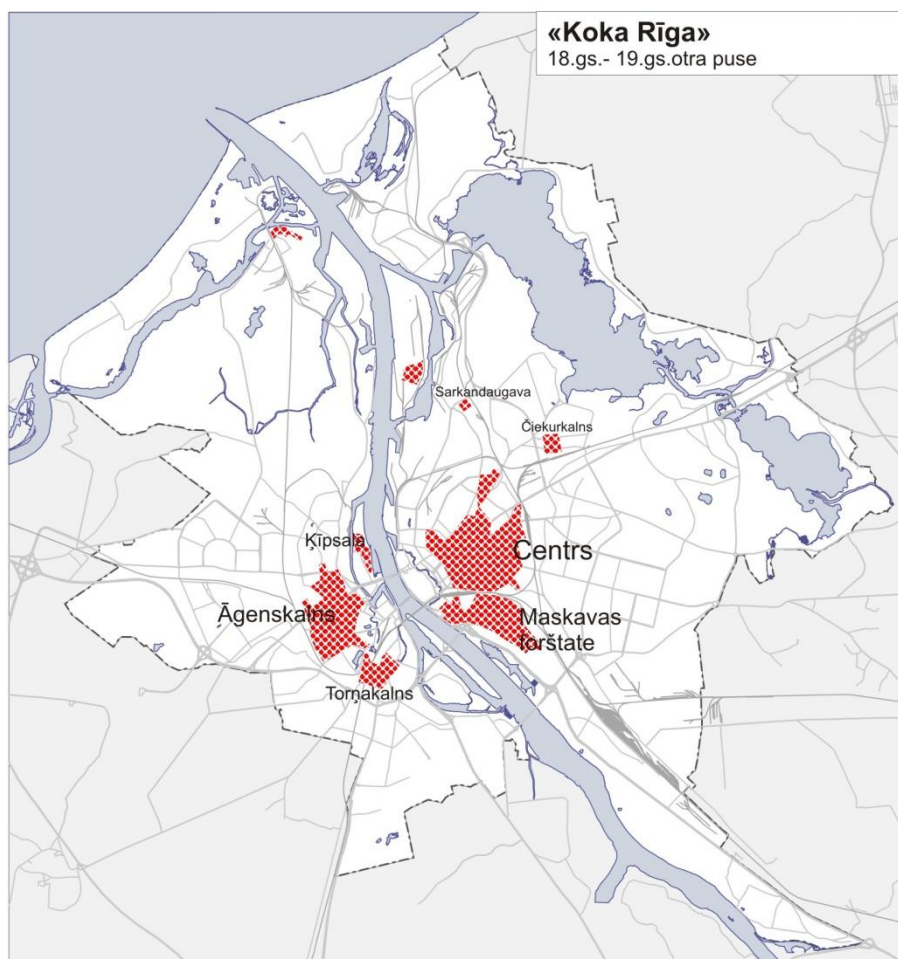
Vecrīgu var saukt par senāko saglabājušos Rīgas apbūves struktūru (1.2. att.). Šis pilsētainavas slānis veidojis laikā kopš 13. gadsimta kā **viduslaiku Hanzas pilsēta**, un tā attīstību noteikuši kā **ekonomiskie faktori (tirdzniecība, osta)**, tā arī **militārie apsvērumi** – līdz pat 19. gadsimta vidum ar vārdu Rīga tika apzīmēta **pilsēta nocietinājumu vaļņu iekšpusē**, apkārt vaļņiem bija aizsarggrāvis un klajums – esplanāde (*glacis*), aiz kā sākās priekšpilsētas.

galvenie skatu virzieni uz Vecrīgas panorāmu

1.2. attēls. Viduslaiku pilsētas mantotās ainavas.

Pēc 1812. gada, kad tuvojošos Napoleona armijas draudu dēļ priekšpilsētas tika nodedzinātas, to atjaunošana notika pēc vienota plāna, kam pateicoties radusies tagadējā Rīgas centra ielu un kvartālu struktūra, ielu platumi. Atjaunojot pilsētu radās lielākā daļa tā sauktās „**koka Rīgas**” – viena un divu stāvu koka ēkas, kuru izskatu noteica Krievijas impērijas klasicisma paraugfasāžu albumi. Savukārt 19. gadsimta otrajā pusē mazstāvu koka apbūvi pamazām sāka nomainīt mūra nami un līdz ar to šodien ainava, kurā dominētu koka ēku apbūve sastopama vairāk centra nomalēs un tām pieguļošajā teritorijās (Grīziņkalns, Maskavas priekšpilsēta, Āgenskalns, Čiekurkalns), bet pilsētas centrā tās ir atsevišķas ēkas starp mūra namiem. Cits, senāks koka apbūves slānis ir kādreizējās 18.-19. gadsimta turīgo pilsoņu ārpilsētas muižiņas, no kurām vairāk saglabājušās Pārdaugavā. Šodien tās, kas saglabājušās, atrodamas jaunākas apbūves vai kādreizējo muižu parku ieskāvumā (1.3. att.).

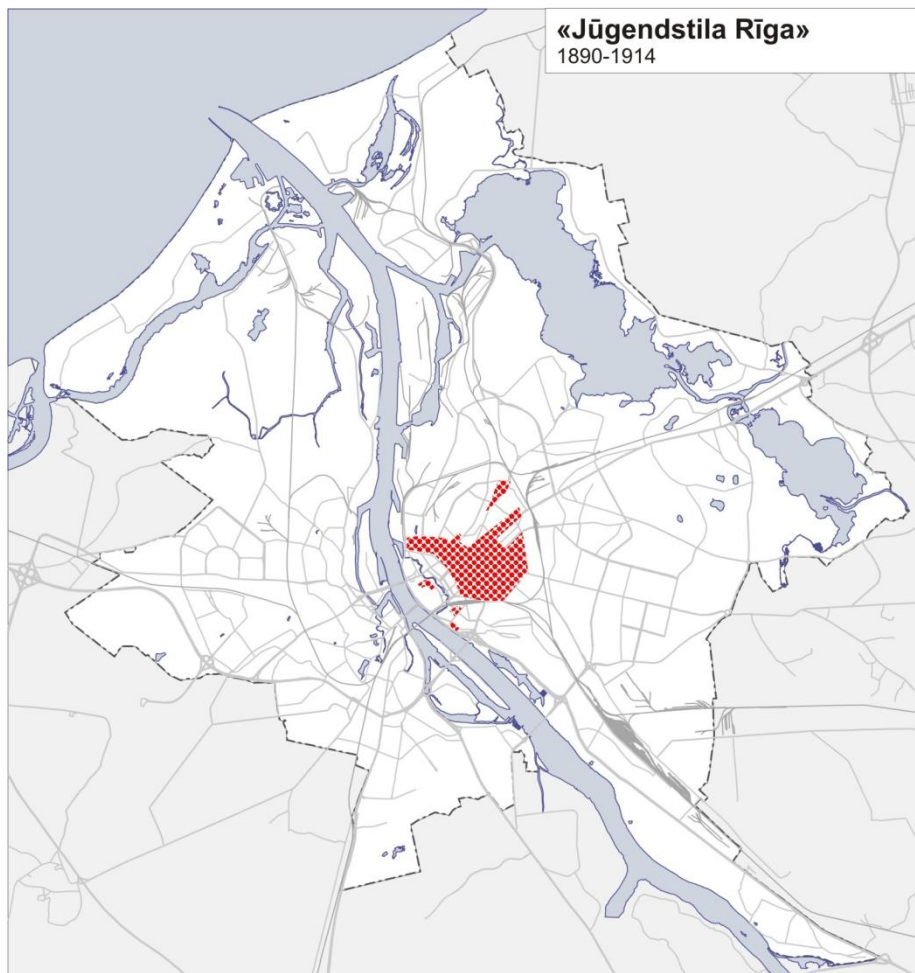

1.3. attēls. „Koka Rīgas” mantotās ainavas.

Reaģējot uz **modernizācijas un industrializācijas izaicinājumiem**, 1856. gadā tika nojaukti pilsētas nocietinājumi vaļņi un, atbilstoši Johana Daniela Felsko un Otto Dīces izstrādātajam plānam, teritorija starp lekšrīgu un priekšpilsētām kļuva par jauno pilsētas

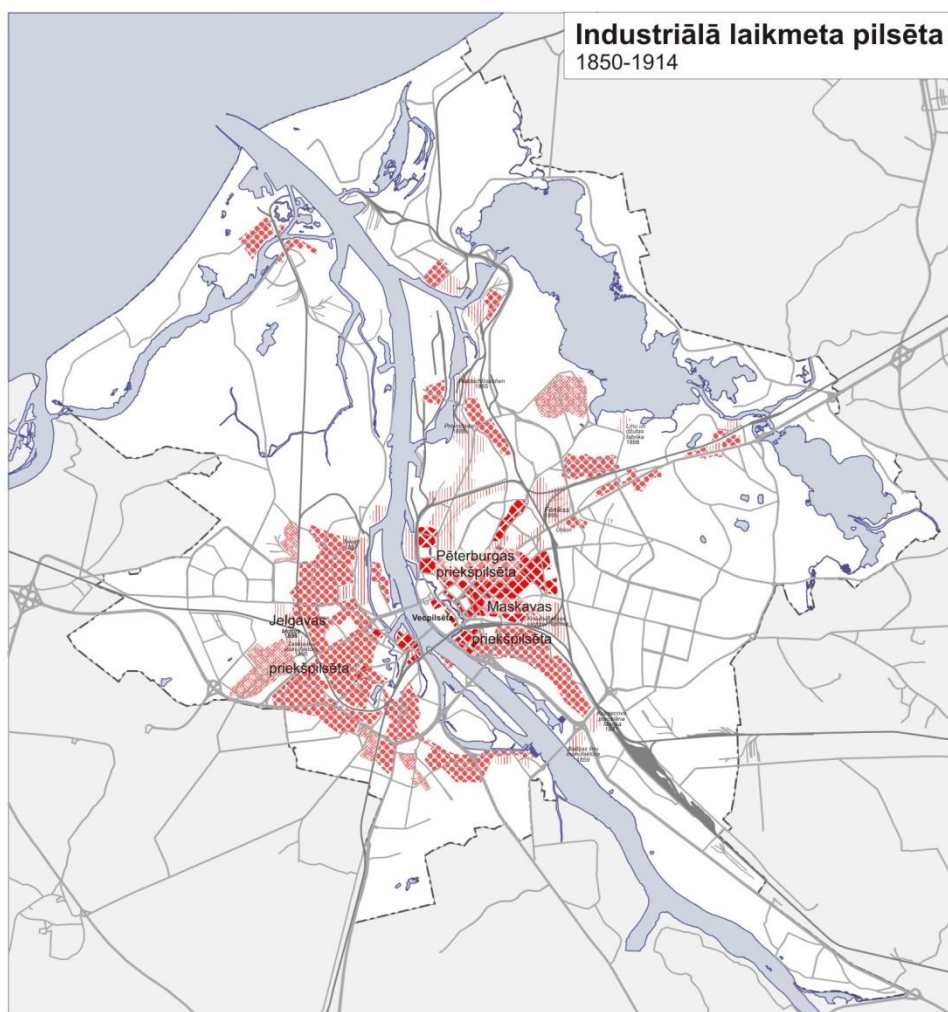

centru ar kanālu, parkiem, bulvāriem un nozīmīgām publiskajām būvēm. Kādreizējo priekšpilsētu koka apbūvi aiz Bulvāru loka pamazām nomainīja mūra īres nami piecu sešu stāvu augstumā, veidojot kapitālisma pilsētu, tā saukto „**Jūgendstila Rīgu**” (1.4. attēls).

1.4. attēls. „Jūgendstila Rīgas” mantotās ainavas.

Tā kā **Pirmais pasaules karš** apturēja straujo pilsētas attīstību, bet 20. gadsimta apstākļi šo situāciju Rīgas centrā zināmā mērā iekonservēja, tad šodienas centra ainava raksturīga iezīme ir **jaukta apbūve**, kur starp piecu sešu stāvu ēkām ir daudz koka māju. Būtiskākā daļa no šīs teritorijas 1997. gadā tika iekļauta UNESCO Pasaules kultūras mantojuma vietu sarakstā, kā Rīgas vēsturiskais centrs.

- blīva daudzstāvu apbūve
- jaukta apbūve (daudzstāvu mūra + koka + industriālā)
- privātmāju apbūve
- industriālās (rūpniecības, dzelzceļa un ostu) teritorijas
- lielākās rūpnīcas

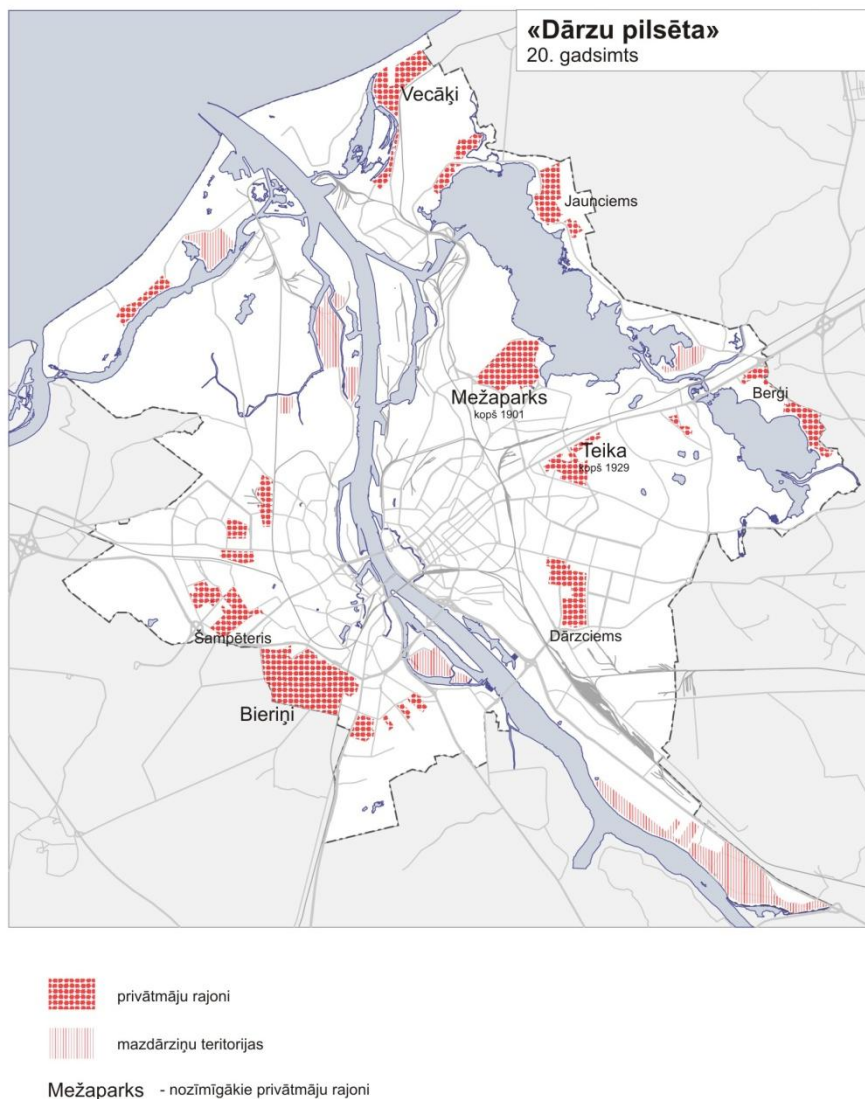
1.5. attēls. Industriālā laikmeta mantotās ainavas.

Liela nozīme pilsētas attīstība šai laikā bija **dzelzceļa izveidošanai**, gar dzelzceļa loku izvietojās **nozīmīgi rūpniecības uzņēmumi**. Pēdējās desmitgades pirms Pirmā pasaules kara uzskatāmas par Rīgas ziedu laikiem, kad tā bija viens no Krievijas impērijas rūpniecības un tirdzniecības centriem un trešā lielākā pilsēta Baltijas jūras reģionā aiz Sanktpēterburgas un Kopenhāģenas. Tieši **industriālā laikmeta mantojums** (1.5. att.) — gan vēsturiskais centrs ar bulvāru loka parkiem, sabiedriskajām būvēm un īres namiem ar salīdzinoši greznajām fasādēm, gan teritorijas centra nomalēs, Sarkandaugavā, Maskavas priekšpilsētā un

Pārdaugavā ar daudzajām fabriku ķieģeļu ēkām un strādnieku koka dzīvojamajām mājām ir uzskatāms par Rīgas identitātes nozīmīgāko un interesantāko daļu.

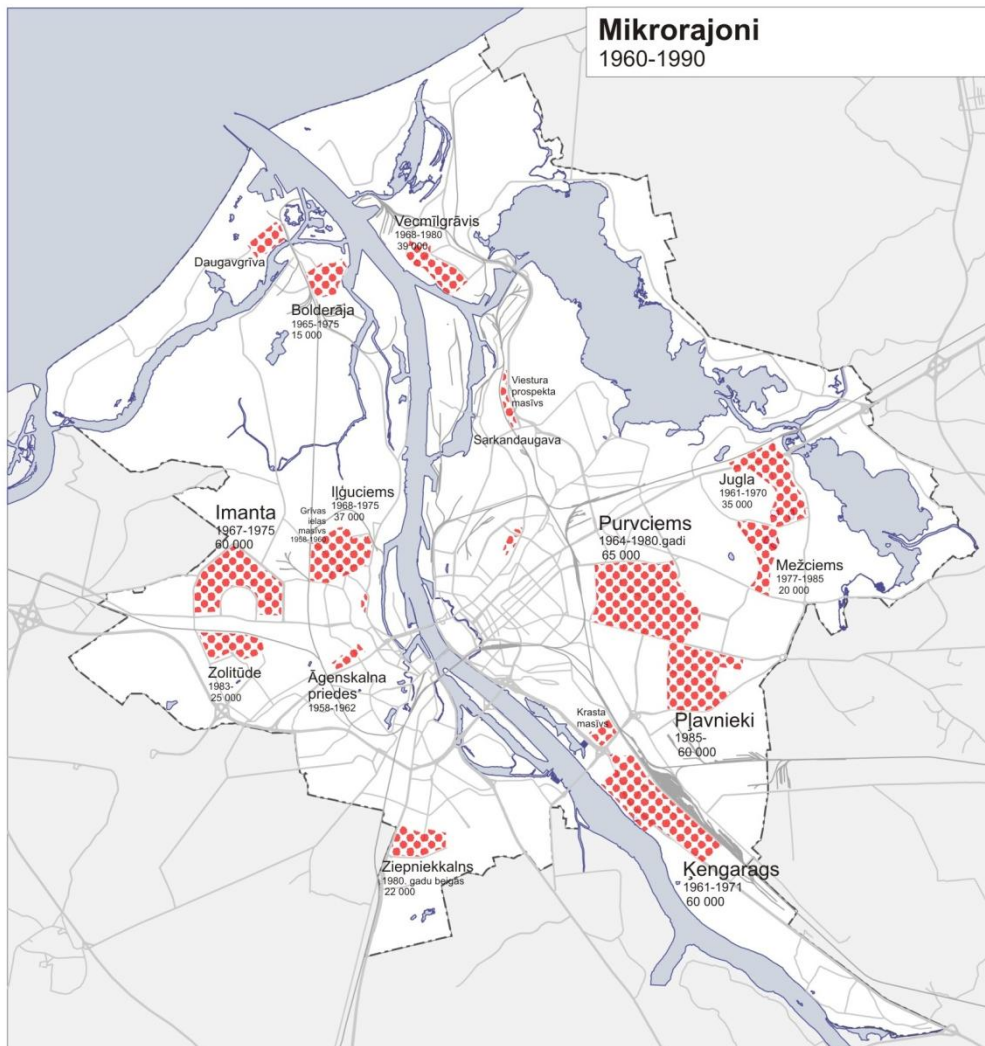
Dārzu pilsētu kustības ideāli par veselīgāku dzīvesvidi Rīgā tika uztvertas ļoti agri un visspilgtāk atspoguļojas Mežaparka ainavā. Taču arī vēlākos gados šo ideju atbalsis ietekmējušas gan savrupmāju rajonu (Teika, Māras dīķa apkārtnē, Bierīni u.c.), gan mazdārziņu teritoriju rašanos un attīstību (1.6. att.).

1.6. attēls. „Dārzu pilsētas” mantotās ainavas.

Otrs industrializācijas periods saistīts 20. gadsimta 60.-80. gadiem, kad Rīga bija nozīmīgs Padomju Savienības rūpniecības centrs, kas piesaistīja vērienīgu imigrantu pieplūdumu no citām padomju valstīm. Šai laikā izpletās **lielās rūpnīcu teritorijas**, kuras raksturoja ne vairs pirmsmodernisma ķieģeļu apbūve, bet milzīgi dzelzsbetona paneļu korpusi. Imigrācijas rezultātā Rīgas iedzīvotāju skaits gandrīz dubultojās, un to izmitināšanai

tapa padomju modernisma priekšpilsētas - liemēroga dzīvojamie rajoni jeb t.s. **mikrorajoni** (1.7. att.).

1.7. attēls. Mikrorajonu mantotās ainavas.

Kopsavelkot, mantotie pilsētainavas veidošanās slāņi ir šādi (1. pielikums):

- Tirdzniecība / osta
Viduslaiku Hanzas pilsēta
- Militārie apsvērumi – pilsēta cietoksnis
viduslaiki – 19. gs. vidus - skaidras vecpilsētas robežas
- Apgaismības idejas un pilsētas atjaunošana pēc 1812. gada ugunsgrēka
18.-19. gs. priekšpilsētas un muižiņas - koka Rīga
- Industrializācija / modernizācija / dzelzceļa attīstība
19. gs. kapitālisma pilsētas centra apbūve un 19. gs. fabriku apbūve un teritorijas ar strādnieku koka mājām – dzelzceļa loka tuvumā un nomalēs

- Pirmais pasaules karš un 20. gadsimta apstākļi, kad galvenā Rīgas augšana notika ārpus centra teritorijās – nosaka to, kā izskatās Rīgas centra ainava – ar jauktu 5-6 mūra un 1-2 stāvu koka apbūvi
- Pilsētu rekonstrukcijas, dārzu pilsētu idejas
20. gs. zaļās, zemās priekšpilsētas (Mežaparks, Teika, Torņakalns, Šampēteris, Bierīni u.c.), kā arī mazdārziņi, vasamīcu rajoni
- Otrais (pēckara) industrializācijas vilnis / imigrācija no PSRS / padomju plānošanas politika. Mikrorajoni jeb lielmēroga dzīvojamie rajoni (padomju „vertikālās priekšpilsētas”).

MANTOTO RĪGAS PILSĒTAINAVAS VĒSTURISKO SLĀŅU VĒRTĪBAS

TIRDZNIECĪBA / OSTA

Viduslaiku Hanzas pilsēta

Labi saglabājusies viduslaiku pilsētas struktūra, blīva pilsētas apbūve, slēgti laukumi, gleznainas ieliņas, ievērojams arhitektūras pieminekļu daudzums. Kā pilsētas kodols vecpilsēta kopā ar daļu 19. gs. centra ir iekļauta UNESCO Pasaules kultūras mantojuma vietu sarakstā.

MILITĀRAIS FAKTORS – PILSĒTA CIETOKSNIS

Viduslaiki – 19. gs. vidus

Bulvāru un parku josla, kas tikai izveidota 19. gs. vidū, transformējot viduslaiku pilsētas mūrus un vaļņus ietverošo aizsarggrāvi un klajumu (esplanāde jeb glasis (no franču - glacis)), ir viena no pilsētas rotām un nozīmīgākā centra publiskā ārtelpa. Tā veido skaidru robežu starp vecpilsētu un 19. gs., resp. kapitālisma Rīgu.

APGAISMĪBAS IDEJAS UN PILSĒTAS ATJAUNOŠANA PĒC 1812. GADA UGUNSGRĒKA

18.-19. gs. priekšpilsētas un muižiņas – „koka Rīga”

Nosacīti var izdalīt trīs „koka Rīgas” izpausmes:

- 1) Mazstāvu koka apbūves fragmenti centrā, ko, salīdzinot ar dominējošo daudzstāvu mūra apbūvi, raksturo atšķirīgs mērogs, nereti plašāki, un vairumā labāk izgaismoti un zaļāki pagalmi.
- 2) Ārpus centra (Maskavas priekšpilsēta, Āgenskalns, Ķīpsala u.c.) – lielāki koka apbūves kompleksi, ko raksturo humāns mērogs, attīstīta pagalmu telpa, koki.
- 3) Atlikušās muižiņu ēkas un kompleksi – lielākoties aizsargājami pieminekļi, pārstāv senāko priekšpilsētu veidošanās slāni.

Nozīmīga ir koka ēku prestiža un statusa maiņa pēdējo divdesmit gadu laikā, lielā mērā pateicoties atsevišķu entuziastu pūliņiem un veiksmīgi īstenotiem atjaunošanas projektiem (Ķīpsala, Kalnciema iela, Koka Rīgas centrs Grīziņkalnā u.c.)

INDUSTRIALIZĀCIJA / MODERNIZĀCIJA / DZELZCEĻA ATTĪSTĪBA

19. gs. kapitālisma pilsētas centra apbūve un 19. gs. fabriku apbūve un teritorijas ar strādnieku koka mājām – dzelzceļa loka tuvumā un nomalēs.

Tieši industriālā laikmeta mantojums — vēsturiskais centrs ar bulvāru loka parkiem, sabiedriskajām būvēm un īres namiem ar salīdzinoši greznajām fasādēm, kā arī daudzās rūpnīcu un fabriku ķieģeļu ēkas un strādnieku koka dzīvojamajās mājas gan centrā, gan kādreizējās priekšpilsētās nereti tiek uzskatīts par Rīgas identitātes nozīmīgāko un interesantāko daļu.

Kopā ar vecpilsētu, nozīmīga daļa 19. gs. pilsētas centra ir iekļauta UNESCO Pasaules kultūras mantojuma vietu sarakstā, atzīmējot „pilsētībūvniecisko struktūru, jūgendstila arhitektūras piesātinājumu un kvalitāti, kā arī 19. gs. koka arhitektūru.” Sabiedrības apziņā nostiprinājies arī jēdziens „jūgenstila centrs”, ar to saprotot centra kvartālus, kas izbūvēti salīdzinoši īsā, bet straujā attīstības periodā pirms Pirmā pasaules kara. Šo apbūvi raksturo krāšņas fasādes, taču pagalmu telpa ierasti ir visai vāji attīstīta un labiekārtota, glabājot attīstības potenciālu. Tāpat ievērojams humāna un mūsdienīgas pilsētvides attīstības resurss ir pirmsmodernisma industriālās teritorijas, kuru transformācija jau pamazām notiek.

PIRMAIS PASAULES KARŠ UN 20. GADSIMTA APSTĀKĻI, kad galvenā Rīgas augšana notika ārpus centra teritorijās – nosaka to, kā izskatās Rīgas centra ainava – ar jauktu 5-6 mūra un 1-2 stāvu koka apbūvi

Divu dažādu apbūves mērogu līdzāspastāvēšana, daudzveidība. Mazstāvu koka apbūves fragmenti centrā, ko raksturo atšķirīgs mērogs, gaišāki, zaļāki pagalmi, salīdzinot ar daudzstāvu mūra apbūvi. Atkal iekļaujoties kapitālisma saimnieciskajā sistēmā, arvien saglabājas pretruna starp ekonomiskajām interesēm – centieniem intensificēt centra apbūvi (un turpināt to attīstību, kas notika pirms Pirmā pasaules kara, strauji nomainot mazstāvu koka ēkas pret daudzstāvu mūra namiem) un kultūrvēsturiskā mantojuma aizsardzības interesēm saglabāt Rīgas centram raksturīgo ainavu ar koka mazstāvu ēkām. Šajos apstākļos šodien Rīgā attīstījusies tāda arhitektūras tipoloģiskā grupa kā t.s. plombes, — jaunas ēkas, kas aizpildot robus perimetrālajā apbūvē, cieši piekļaujas blakusstāvošajiem, visbiežāk 19. gs. otrās puses un 20. gs. sākuma namiem.

PILSĒTU REKONSTRUKCIJAS, DĀRZU PILSĒTU IDEJAS

20. gs. zaļās, zemās priekšpilsētas (Mežaparks, Teika, Tomākalns, Šampēteris, Bierīni, Dārziems u.c.), kā arī mazdārziņi, vasarnīcu rajoni

Privātmāju rajoni piedāvā mazpilsētas dzīvesveidu Rīgas robežās un arī vairo Rīgas pilsētainavas morfoloģisko un apbūves mēroga daudzveidību. Būdami visumā zaļi rajoni, tie būtiski papildina Rīgas zaļo struktūru.

OTRAIS (PĒCKARA) INDUSTRIALIZĀCIJAS VILNIS / IMIGRĀCIJA NO PSRS / PADOMJU PLĀNOŠANAS POLITIKA

Mikrorajoni jeb lielmēroga dzīvojamie rajoni (padomju „vertikālās priekšpilsētas”), 1960-1990

Šajos rajonos dzīvo aptuveni divas trešdaļas visu Rīgas iedzīvotāju, tāpēc to funkcionālā nozīme ir nepārvērtējama. No ainavas viedokļa būtisks ir šo rajonu kompleksais raksturs – katrs no tiem tapis salīdzinoši īsā periodā, atbilstoši stingri nospraustiem plāniem, izmantojot ierobežotu skaitu ēku tipus.

Mikrorajonu ārtelpa ir vāji diferencēta, praktiski nav ārtelpas, ko varētu dēvēt par puspublisku vai pusprivātu (semipublic / semiprivate), nemaz nerunājot par privāto ārtelpu. Gan šī vājā diferenciacija, gan arī labiekārtojuma kvalitāte un nolietojums vai, bieži arī – neesamība, neveicina lielo iekšpagalmu daudzveidīgu izmantošanu, atstājot tos galvenokārt tranzītam un autostāvvietām (privāto automašīnu klātbūtne un daudzums ir būtiska šodienas mikrorajonu ainavas raksturiezīme).

Mikrorajonos dominē galvenokārt 5 un 9 stāvu ēkas, vietām arī atsevišķas augstākas būves, kas nozīmē arī atšķirīgus apdzīvotības blīvumus. Jāatzīst, ka no pilsētvides viedokļa tieši mikrorajoni ar piecstāvu apbūvi šķiet pievilcīgāki un humānāki. Ainaviska atšķirība vērojama starp rajoniem, kas būvēti „tukšā vietā” (Pļavnieki, Zolitūde u.c.) un tādiem, kas būvēti „virsū” jau esošai pilsētas struktūrai, saglabājot vēsturiskās ielas, senākas ēkas, privātmājas (Iļģuciems, vecais Purvciems, Imanta I).

Mainoties sociālekonomiskajai sistēmai mainījusies arī mikrorajonu ainava. Tā kā vēsturiski mikrorajoni bieži tika pabeigti daļēji – neīstenojot nepieciešamos sociālās infrastruktūras projektus, tad šodienas apstākļos rajonus papildina privāta komercapbūve.

Mikrorajonu funkcionēšanu un attīstību ietekmējusi 90. gados veiktā neoliberalā zemes reforma, kas daudzos gadījumos novedusi pie neatšķetināmiem īpašumtiesību mezgliem, kas ainavā izpaužas, kā zināma stagnācija, neļaujot pilnvērtīgi sakopt un apsaimniekot īpašumus, gan arī – kā jaunas, pretrunīgas ēkas mikrorajonu pagalmos.

Kaut arī ļoti būtiski, ēku energoefektivitātes uzlabošanas pasākumi, mikrorajonu gadījumā ir arī pretrunīgi, jo grauj šo apbūves kompleksu oriģinālo vizuālo integritāti.

VĒSTURISKIE CEĻI

Vairākas šodien nozīmīgas vai mazāk nozīmīgas Rīgas ielas ir radušās jau pirms daudziem gadsimtiem, kā senie ceļi, kas kādreizējo Rīgu savienoja ar nozīmīgām tuvākām un tālākām vietām. Tāda ir gan Maskavas iela – kādreizējais ceļš gar Daugava krastu uz senajām

krievu zemām, Brīvības iela kā kādreizējais Lielais smilšu ceļš uz Vidzemi un Pleskavu. Tāpat arī senākā Pārdaugavas ielas, kas sākās no Āgenskalna parceltuves (Daugavgrīvas, Kalnciema, arī Slokas iela) vai Pontonu tilta (Jelgavas iela, Bauskas iela) un savos nosaukumos arvien satur to vēsturisko nozīmi. Vietām atsevišķas vēsturiskas ēkas gar šo ielu malām ir uzkrītoši vecākas par pārējo apbūvi, ļaujot nojaust un iztēloties kādreizējo ceļa ainavu un arī šo ceļu nozīmi.

1.2.3. MŪSDIENU RĪGAS AINAVAS VEIDOJOŠIE VIRZĪTĀJSPĒKI

Virzītājspēku rašanos un iedarbību mūsdienu Rīgas attīstībā noteikuši vairāki „ārēji”, jeb no pilsētas darbības neatkarīgi - primārie procesi (A). Galvenie no tiem: sociāli-ekonomiskās sistēmas maiņa, tehnoloģiju attīstība, globālā tirgus struktūras transformācija. Šo procesu kontekstā kā ārēji Rīgai, bet - sekundāri procesi (B) ir saistīti ar valsts politiku, kas vērsta uz adaptēšanos minēto primāro procesu radītajiem apstākļiem. Tās ir gan aktīvas politikas, gan arī operacionāla reaģēšana. Vienlaikus pastāv paļaušanās uz pašregulējošo procesu raksturu, kur aktīvas darbības no valsts puses netiek veiktas. Tie saucami par „pašplūsmes procesiem” (C). Atsevišķi izceļams pilsētas pašvaldības faktors (D), kuras īstenotie projekti un iniciatīvas (D), arī veido Rīgas ainavu.

(A) Kā primāro procesu virzītājspēki ir minami:

- Sociālekonomiskās sistēmas maiņa;
- Strauja brīvā tirgus ienākšana pilsētā ar ilgstošu demokrātijas tradīciju un pilsoniskās apziņas iztrūkumu, vājām tiesiskām institūcijām, kā arī finanšu interešu spiedienu iepretim nepietiekami spēcīgām pilsētas institūcijām – neskaidri tiesiskie, sabiedriskās prakses nosacījumi un darbības, t.sk. darījumi;
- Globalizācijas un finanšu ekonomikas spiediens centrā un tam tuvajās teritorijās - centra apbūves intensitātes pieaugums, Ķīpsalas D gals, Skanstes iela u.c.;
- Deindustrializācija, pāreja uz pakalpojumu ekonomiku – iepirkšanās centri u.c. aizvieto rūpnīcas, pilsētas reģenerācija.

(B) Kā sekundārie ir:

- Zemes politika (90. gadi);
- Kultūrvēsturiskā mantojuma aizsardzība (institucionāli - UNESCO / VKPAI).

(C) Virzītājspēki „pašplūsmes procesu” apstākļos:

- Vecpilsētas un centra pilsētvides atjaunošana, komercializācija, pilsētvides mēroga “eiroremonts”;
- Tūrisma un izklaides industrija Vecrīgas disnejfikācija;

- Atsevišķu pilsētas daļu džentrifikācija (visspilgtākais piemērs – Ķīpsala);
- Mobilitāte – rosina ceļu infrastruktūras, pilsētas perifērijas un piepilsētas attīstība, izplūšanu (*urban sprawl*);
- Suburbanizācija – ciešā saistībā ar mobilitāti, pilsētas izplūšana - pļavu ciematu formās, gan iepirkšanās centru izplatībā u.c.;
- Jaunas programmas, kas īstenojas jaunās apbūves tipoloģiskajās grupās – atsevišķas biroju un banku ēkas un puduri, iepirkšanās centri u.c.;
- Hipotekāro kredītu pieejamības apstākļos - investīcijas daudzdzīvokļu māju projektos, nekustamā īpašuma attīstīšanas un būvniecības lēcie nveida pieaugums; t.s." jaunie projekti" – zaļajās teritorijās un mikrorajonu malās;
- Finanšu krīzes, finansu resursu pieejamības apstākļos - pilsētas centra renesanse;
- Privātās nekomerciālās un puskomerciālās iniciatīvas (īpaši Tērbatas un Miera iela), pilsētnieciskās kultūras epicentri (Kalnciema kvartāls, Kaņepes kultūras centrs u.c.).

(D) Pašvaldības faktors - projekti un iniciatīvas, piemēram, šādos virzienos:

- Autoinfrastruktūras projekti – Austrumu maģistrāle, Dienvidu tilts, Slāvu aplis
- Liela mēroga pilsētvides atjaunošanas projekti centrā un ārpus (Spīķeri, Grīziņkalns u.c.), kā arī atjaunotās un no jauna veidotās publiskās ārtelpas (Siena tirgus, Ķengaraga promenāde, Spīķeri un promenāde, u.c)
- Neliela mēroga labiekārtošanas un sakopšanas darbi – mikrorajonu pagalmu, ielu brauktuvi un ietvju atjaunošana, parku sakopšana;
- Apkaimju projekts, Rīga 2014 u.c. – vērsti uz kopienas piederības sajūtas un identitātes stiprināšanu, lokālās kultūras veicināšanu.

PAŠVALDĪBAS IESPĒJAS IETEKMĒT AINAVU VEIDOJOŠOS VIRZĪTĀJSPĒKUS

Virzītājspēki atšķiras pēc pašvaldības iespējām tās ietekmēt. Augstāk minētie virzītājspēki ir ārējie pilsētas attīstību ietekmējošie faktori, kuri ir ietekmējami (1), daļēji, jeb netieši ietekmējami (2), vai pastāvoši neatkarīgi no pilsētas pašvaldības gribas un rīcībspējas tos ietekmēt (3).

Primāro procesu virzītājspēki ir vai nu neietekmējami, vai arī netieši ietekmējami pilsētas mērķtiecīgas un aktīvas adaptēšanās politikas gadījumā, izmantojot stratēģisko plānošanu, marketingu un citus konkurentspējas pieauguma veicināšanas instrumentus. Sekundāro procesu virzītājspēku iedarbības gadījumā pilsēta ir valsts politikas veidošanas un īstenošanas partneris. Ietekmēšana no pilsētas puses galvenokārt ir saistīta ar līdzdalību politikas veidošanas procesā un lobēšanu. Pašplūsmes procesi ir ietekmējami, valsts politikas trūkuma apstākļos pašvaldībai ir izmantojama virkne attīstību ietekmējošu tiesisku

instrumentu – teritorijas plānojums, tematiskie plānojumi sasaistē ar saistošiem noteikumiem u.c.

AINAVU VIRZĪTĀJSPĒKU RĪGĀ ANALĪZE

Dažādie pilsētas ainavu veidojošie virzītājspēki ir cieši saistīti, savstarpēji mijiedarbojas un ir pakārtoti viens otram, tomēr tos iespējams grupēt pēc to „izcelsmes”. Pirmajā grupā (A) ir apkopoti faktori, kas saistīti ar globālajām norisēm un likumsakarībām. Pēc valstiskās neatkarības atgūšanas un sociālekonomiskās sistēmas maiņas, Latvija atgriezās kapitālisma pasaules aprītē, iekļaujoties nu jau globalizācijas apstākļos. Rīga kā valsts galvaspilsēta un galvenais politiskais, kultūras un ekonomiskais centrs, ir bijusi šo pārmaiņu priekšgalā. Pieņemot neolīberālās ekonomikas un brīvā tirgus nosacījumus, ieplūstot finanšu kapitālam, ienākot transnacionālo korporācijām un attīstoties vietējai ekonomikai, Rīga reaģējusi uz jaunajām vajadzībām un programmām, kas atspoguļojas arī pilsētas ainavā.

Šiem procesiem meklējot izpausmes pilsēttelpā, likumsakarīgi, ka galvenās ekonomiskās aktivitātes sākotnēji un spilgtāk īstenojās Rīgas centrālajā daļā, pamazām rodot piemērotas vietas ārpus centra. Vēsturiskajā centrā tas izpaužas kā apbūves blīvuma un augstuma pieaugums, kā arī – vispārēja pilsētvides komercializācija. To nozīmi, kas industriālajā laikmetā bija rūpnīcām, postindustriālajos apstākļos ieņem biroji un bankas, kā arī – iepirkšanās un izklaide. Salīdzinot ar kaimiņvalstu galvaspilsētām Viļņu un Tallinu, kurās jau 20. gadsimta 90. gadu vidū sāka būvēt mūsdienu biroju ēkas, Rīgā savu lomu spēlēja mantojums – 19. gadsimta centrs.

Tādejādi Rīga jaunu darījuma centru veidošanai pievērsās vēlāk, – 2000. gadu vidū vajadzību pēc mūsdienīgām, lielām biroju platībām vairs nevarēja nodrošināt centra ēku atjaunošanas un pārbūves. Taču atšķirībā no minētajām pilsētām, kur veidojies vairāk vai mazāk izteikts viens galvenais darījumu centrs (CBD - Central Business District), (Tallinā – stihiskāk, Viļņā – kontrolētāki), Rīgā, kurā pēdējās desmitgadēs nav bijis raksturīgs komplekss, pilsētniecisks (*urban*) skatījums, ne konsekventa pilsētplānošanas politika, arī šajā jomā trūcis skaidrības un vienošanās, kura būtu īstā vieta šādam centram. Tādejādi galvenās vietas, kur vistiešāk izpaužas globalizācijas un finanšu ekonomikas spiediens, krustojoties nereti pretrunīgām interesēm, bez Vecrīgas un vēsturiskā centra ir arī Pārdaugava iepretim Vecrīgas (Ķīpsalas dienvidu gals, Zunda kanāla apkārtnē), Skanstes ielas rajons, kā arī no centra tālākas vietas pie nozīmīgām maģistrālajām ielām.

Sasaucoties ar ekonomiskās sistēmas maiņreģionā, kā arī ar tādiem vispasaules procesiem, kā nozīmīgas tehnoloģiju izmaiņas un pāreja no industriālās uz postindustriālo, resp. pakalpojumu ekonomiku, Rīga piedzīvoja vispārēju deindustrializāciju, ko pilsētā raksturo gan tukšās un ekstensīvi izmantotās rūpnīcu ēkas. Pakalpojumu ekonomikā ievērojama loma ir iepirkšanās centriem, kas izvietojas gar satiksmes maģistrālēm pilsētas perifērijā, gan arī transformējot kādreizējās industriālās teritorijas.

Strauja kapitālisma un brīvā tirgus ienākšana, naudas spiediens, kam pretim likumdošanas nepilnības, nepietiekami principiālas un kompetentas iestādes, lēmumu pieņemšanas necaurspīdīgums, pilsoniskā sabiedrības un demokrātiskās kontroles vājums, kas rezultējoties izpaužas neskaidros tiesiskajos, sabiedriskās prakses nosacījumos, darbībās un darījumos, ir faktors, kas ietekmējis visas Rīgas mūsdienu ainavas attīstību.

Otrajā grupā (B) apkopoti sekundāri virzītājspēki, kas saistīti ar valsts politiku un vērsti uz adaptēšanos minēto primāro procesu radītajiem apstākļiem, ietverot gan aktīvas stratēģijas, gan arī operacionālu reaģēšanu. Ļoti nozīmīgs pilsētaina attīstības faktors ir zemes politika, kas tika izstrādāta 90. gados, un ar to saistītie denacionalizācijas un privatizācijas procesi.

Būtiska loma, it īpaši Rīgas centra attīstībā ir mantojuma saglabāšanas un aizsardzības politikai, ko visredzamāk pārstāv Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija (VKPAI). Institūcijas nozīme vēl vairāk ir pieaugusi kopš Rīgas vēsturiskais centrs tika iekļauts UNESCO Pasaules kultūras mantojuma sarakstā (1997). Šis statuss uzliek noteiktu zīmogu un ierobežojumus pilsētas attīstībai tās centrālajai daļā, – saduroties ar biznesa interesēm, nereti rezultējas savdabīgos risinājumos – būvēs, kas slēpjas aiz viltus fasādēm, izliekoties par vēsturiskām vai maskēt neatbilstošu mērogu.

Līdztekus primārajiem (globālajiem) un sekundārajiem (valsts politikas) faktoriem pastāv paļaušanās uz pašregulējošo procesu raksturu, kur aktīvas darbības no valsts puses netiek veikta. Tie saucami par „pašplūsmes procesiem” (C). Taču tie ir cieši saistīti ar pirmajām divām grupām un nereti nav arī unikāli Rīgai, bet raksturīgi mūsdienu pilsētu attīstībai pasaulē kopumā, it sevišķi Austrumeiropas postkomunistisko valstu lielpilsētās.

Līdz ar sociālekonomiskās sistēmas maiņu, denacionalizāciju un privatizāciju, brīvā tirgus ienākšanu, sākās arī pakāpeniski pilsētvides atjaunošanas procesi, – atsevišķu ēku renovācijas noslēdzās ar fasāžu atjaunošanu, veikalu un kafejnīcu ierīkošanu pirmajos stāvos, to papildināja ietvju ieseguma nomaiņa – no asfalta uz betona bruģakmeņiem, gan privāti, gan pašvaldības iniciēta. Šādi darbi, ko varētu dēvēt par pilsētvides mēroga „eiroremontu”, pakāpeniski paaugstinājuši vides kvalitāti.

Līdzīgi kā citu mūsdienu pilsētu vēsturiskie centri un vecpilsētas, arī Rīga pēdējās desmitgadēs nostiprinājusi savu statusu kā mantojuma, tūrisma un izklaides vieta, – sava veida atrakciju parks, kas galvenokārt orientēts uz pilsētas viesiem, ļaujot runāt par disnejifikāciju. Pretstatā Vecrīgai, kas ir zaudējusi iekārojamas dzīvesvietas statusu, pārmaiņu rezultātā par iedienītiem dzīvojamajiem rajoniem kļūst citas vietas, redzams piemērs tam ir Klusais centrs. Taču visspilgtākais ģentrifikācijas piemērs, (kad apkaimes iedzīvotāju kopums ir gandrīz pilnībā nomainījies, izspiežot trūcīgākos un ienākot jauna turīgo slānim, reizē mainot arī pilsētvides kvalitāti), ir vērojams Ķīpsalā.

Visu 20. gadsimtu mobilitāte ir bijis nozīmīgs pilsētu attīstības faktors, arī Rīgā līdz ar pārmaiņām 90. gadu sākumā, privātā automašīna no luksuspreces pārtapa neatņemamā ikdienas sastāvdaļā. Strauji augot automašīnu skaitam un vispārējai mobilitātei, Rīga iepazīna jaunu pilsētas izplešanās formu – komerciālās apbūves attīstību gar maģistrālajiem lielceļiem, kas nebija pazīstama iepriekšējos, plānveida ekonomikas apstākļos. Pirmais un zīmīgākais šādas komerciālas, amerikāniskas, uz automašīnām orientētas, izteikti lineāras attīstības piemērs Rīgā ir Krasta iela, – piepilsētai raksturīga maģistrāle, pilsētas centra tiešā tuvumā, sava veida jaunās Rīgas simbols, gar kuru virknējās benzīntanki, iepirkšanās centri, autosaloni un pa kādai biroju ēkai. Ar mobilitāti cieši saistīts process ir pilsētas izplūšana (urban sprawl), kuras rezultātā notiek pilsētas perifērijas un piepilsētas attīstība jeb suburbanizācija. To raksturo gan ciemati Pierīgas pagastu pļavās, gan iepirkšanās centri gan maģistrālēm pilsētas tuvumā.

Dažādi iepirkšanās un izklaides centri ir viena no zīmīgākajām jaunajām apbūves tipoloģiskajām grupām, kas raksturīga pēdējo desmit piecpadsmit gadu Rīgas ainavai un spilgti iezīmē sociālekonomiskās sistēmas pārbīdes un dzīvesveidu maiņu. Līdzīgi kā iepirkšanās centri, postindustriālā laikmeta funkcionālās programmas un tipoloģiskās grupas pārstāv arī atsevišķas brīvēstāvošu biroju ēkas un puduri, bet jo īpaši – monumentālās banku ēkas. Atšķirībā no Tallinas un Viļņas, kur jaunie biznesa rajoni veidojušies vairāk vai mazāk koncentrēti, Rīgā šīs ēkas ir izkaisītas centram pieguļošajā perifērajā telpā, veidojot lielu, brīvēstāvošu monumentālu un monofunkcionālu ēku arhipelāgu. Lai gan virtuāli supersavienotas un superintegretas globālajos finanšu un datu tīklojumos, šīs ēkas ir telpā «izmētāti» objekti, kurus kopumā raksturo iekšēja autonomija, atsvešinātība no apkārtējās pilsētvides un artikulētas publiskās ārtelpas neesamība. Vienīgo saikni savā starpā un ar pārējo pilsētu šīs ēkas demonstrē vien personīgā transporta infrastruktūras līmenī.

Jaunā gadu tūkstoša pirmās desmitgades vidū, pēc valsts iestāšanās Eiropas Savienībā strauji pieauga hipotekārā kreditēšana un nekustamo īpašumu attīstīšana, kas, izvērsoties par nekontrolētu bumu, likumsakarīgi noslēdzās ar Latvijas ekonomikas burbuļa plīšanu, – reizē ar 2008. gada pasaules finanšu un ekonomikas krīzi. Viena no šī perioda zīmēm bija investīcijas daudzdzīvokļu māju projektos. Dažāda lieluma daudzdzīvokļu ēkas jeb t.s. „jaunie projekti”, bieži vien vairāku pēc viena projekta veidotu ēku puduri visbiežāk ieņēma kādreizējās zaļās teritorijas vai padomju perioda mikrorajonu nomales. Lielākoties šie projekti bija privātu attīstītāju virzīti, bet dažos gadījumos to attīstītājs ir pašvaldība (Dreiliņi, Ulbrokas iela Pļavniekos, Imanta). Atšķirībā no padomju laika mikrorajoniem, šodienas daudzdzīvokļu namu kompleksus vairumā gadījumu raksturo vāji artikulēta pagalmā telpa, vairāk uzmanības pievēršot automašīnu stāvvietām.

Kā viens no savdabīgākajiem un nesenākajiem Rīgas ainavu veidojošajiem faktoriem jāmin pasaules finanšu un ekonomiskā krīze. Krīzes iespaidā daudzskatlīgām komercālām kompānijām pametot veikalu un biroju telpas Rīgas centrā un ievērojami kritoties īres cenām, pēc laika vietā nāca dažādas nekomerciālas un puskomerciālas radošas iniciatīvas.

Kafejnīcas ar āra terasēm, beķerejas, kebabu vietas, dažādas galerijas un citādas iestādes, velokultūras attīstība (piecu gadu laikā velolietotāju skaits Rīgā pieckāršojies) ļāvis to novērtēt kā krīzes laika paradoksu – centra pilsētvides renesansi. Šo parādību reprezentē gan Tērbatas un Miera iela, gan dažādie pilsētnieciskās kultūras epicentri (Kalnciema kvartāls, Kaņepes kultūras centrs u.c.).

Atsevišķi no iepriekšējiem virzītājspēkiem ir jāpiemin pilsētas pašvaldības faktors (D) - projekti un iniciatīvas, ko iniciējusi un īstenojusi pašvaldība. Atbildot mobilitāte izaicinājumiem, automašīnu skaita pieaugumam, pašvaldība jau vairākus gadus īsteno vērienīgus autoinfrastruktūras projektus – tāds ir Austrumu maģistrāle, Dienvidu tilts, Slāvu aplis un citi, dodot priekšroku auto infrastruktūrai iepretim sabiedriskā transporta attīstīšanai.

Pēdējas desmitgades iezīme savukārt ir pilsētas pašvaldības īstenotie liela mēroga pilsētvides atveseļošanas projekti centrā un ārpus (Spīķeri, Grīziņkalns, Siena tirgus u.c.), kā arī atjaunotās un no jauna veidotās publiskās ārtelpas (Ķengaraga promenāde, Lucavsalas parks, Ziemeļblāzmas parks, Spīķeru laukums un promenāde u.). Līdztekus turpinās arī salīdzinoši nepretenciozi labiekārtošanas un atjaunošanas darbi – parku, mikrorajonu pagalmu, ielu brauktuvju un ietvju atjaunošana.

Atsevišķi jāmin tādi projekti, pašvaldība vai nu iniciējusi vai aktīvi līdzdarbojas, – tādi, kas ne tik daudz iejaucas fiziskajā pilsētvīdē, bet vairāk vērsti uz kopienas piederības sajūtas un identitātes stiprināšanu, lokālās kultūras veicināšanu. Tāds ir gan Attīstības departamenta savulaik uzsāktais apkaimju projekts, tāpat iesaistīšanās Rīgas kā 2014. gada Eiropas kultūras galvaspilsētas programmas un pasākumu rīkošanā, projektā Radi Rīgu! un citos, kas vairāk maina Rīgas kultūrainavas reprezentāciju, ļaujot to uztvert kā daudzveidīgāku, pilsētnieciskāku un solot fiziskās vides izmaiņas nākotnē.

1.3. RĪGAS VĒRTĪBAS ILGTSPĒJĪGAS AINAVU SAGLABĀŠANAS UN ATTĪSTĪBAS KONTEKSTĀ

Pilsētu caurauž vērtības. Tās ir 1) individuāli cilvēcīgas, 2) vispārējas – sabiedrības apziņā un sapratnē (**ainavas vērtību telpas**), 3) pilsētai specifiskās, jeb īpašās, kuru „raksts” tiek izcelts pilsētas audumā. Šo rakstu definējam par **mantotām pilsētas vērtību telpām un struktūrām** (skat. 1.8. att.).

1.8. attēls. Dažādie skatījumi uz pilsētas vērtībām.

Rīgas ainavas vērtības visai tieši reprezentē nodaļā 1.2. aprakstītos Rīgas pilsētainavas veidošanās vēsturiskos aspektus. Tās ir:

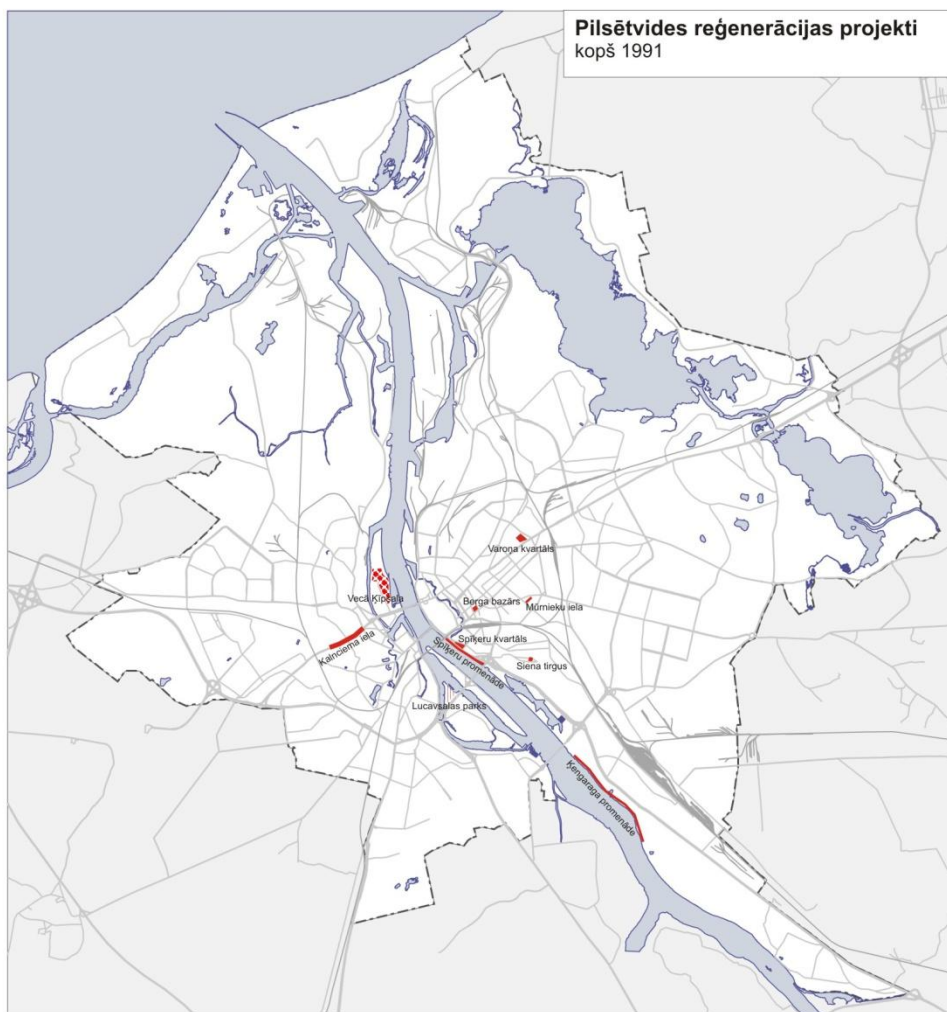
- ūdeņi;
- reljefs;
- apzaļumojumi un parku sistēma;
- vēsturiskā pilsētas struktūra / audums (Vecrīga kopā ar centru un vēsturiskām priekšpilsētām) (13.-19. gs.);
- vecpilsētas panorāma, siluets (13.-19. gs.);
- ceļi (galvenie vēsturiskie Rīgas ievadceļi – Brīvības, Maskavas, Bauskas, Jelgavas, Kalnciema, Slokas, Daugavgrīvas u.c. ielas), dzelzceļi, tilti (13.-21. gs.) (1.9. att.);
- „koka Rīga” (18.- 19. gs.);
- „jūgendstila Rīga” (1890.-1910.);
- vēsturiskās fabrikas, ķieģeļu arhitektūra (19.gs. sāk.-1914.);
- „dārzu pilsēta” (19. gs. - 20. gs.);
- mikrorajonu apbūve (1960.-1990.).

1.9. attēls. Mantotās vēsturisko ceļu ainavas.

Par ievērojamāko mūsdienu pienesumu Rīgas ainavas vērtībām var uzskatīt virkni pilsētvides atjaunošanas projektu (1.10. att.), kas īstenoti gan privātu (Berga Bazārs, Vecā Ķīpsala u.c.), gan pašvaldības iniciatīvu rezultātā (Grīziņkalns, Spīķeri), kā arī - atjaunotās un no jauna veidotās publiskās ārtelpas (Siena tirgus, Ķengaraga promenāde, Lucavsalas parks, Ziemeļblāzmas parks u.c.):

- atjaunotie pirmsmodernisma pilsētvides fragmenti (Berga bazārs, Grīziņkalns, Kalnciema iela, Ķīpsala utt.) – “jaunais pastorālisms”;
- atjaunotās un no jauna veidotās publiskās ārtelpas (Siena tirgus, Ķengaraga promenāde, Spīķeri un promenāde, u.c.) (pēc 1991. gada).

1.10. attēls. Nozīmīgākie pilsētvides reģenerācijas un publiskās ārtelpas projekti.

2. RĪGAS GALVENO VEIDOJOŠO STRUKTŪRU NOTEIKŠANAS METODIKA

Pilsēta tiek izprasta kā veselums, kas veidojusies kādreizējo un šodienas virzītājspēku ietekmē. Virzītājspēku rašanos un iedarbību mūsdienu Rīgas attīstībā noteikuši vairāki ārēji, jeb no pilsētas darbības neatkarīgi - primārie procesi. Galvenie no tiem: sociāli-ekonomiskās sistēmas maiņa, tehnoloģiju attīstība, globālā tirgus struktūras transformācija. Šo procesu kontekstā kā ārēji Rīgai, bet - sekundāri procesi ir saistīti ar valsts politiku, kas vērsta uz adaptēšanos minēto primāro procesu radītajiem apstākļiem. Tās ir gan aktīvas politikas, gan arī operacionāla reaģēšana. Vienlaikus pastāv paļaušanās uz pašregulējošo procesu raksturu, kur aktīvas darbības no valsts puses netiek veikta. Tie saucami par „pašplūsmes procesiem”.

Kā primāro procesu virzītājspēki ir minami 1) mūsdienu pilsētas augšana globālo ekonomikas procesu kontekstā- galvenokārt centrā un tam tuvajās teritorijās - kas īstenojies centra apbūves intensitātes pieaugumā (Ķīpsalas D gals, Skanstes iela u.c.). 2) deindustrializācija, pāreja uz pakalpojumu ekonomiku – iepirkšanās centri u.c. aizvieto rūpnīcas, pilsētas reģenerācija.

Kā sekundārie ir minami Latvijā īstenotā pilsētu zemes politika (90. gadi), kā arī kultūrvēsturiskā mantojuma aizsardzība (institucionāli -UNESCO /VKPAI).

Būtiski pilsētas telpisko struktūru ir ietekmējuši „pašplūsmes” procesi. Viens no kompleksajiem procesiem – suburbanizācija – ciešā saistībā ar mobilitāti, pilsētas izplūšanu – pļavu ciematu formās, iepirkšanās centru izplatībā u.c. Cits process saistās ar pagājušā desmitgadē notikušo hipotekāro kredītu pieejamības apstākļos - investīcijām daudzdzīvokļu māju projektos, kam sekoja nekustamā īpašuma attīstīšanas un būvniecības lēciene pieaugums. Rīgā (t.sk. pilsētas zaļajās teritorijās un mikrorajonu malās) un plašās Rīgai pieguļošās teritorijās radās t.s.” jaunie projekti”.

Pagājušās desmitgades beigās aizsākās procesi, kurus var saukt par pilsētas centra renesansi. Privātās nekomerciālās un puskomerciālās iniciatīvas (īpaši Tērbatas un Miera iela), pilsētnieciskās kultūras epicentri (Kalnciema kvartāls, Kaņepes kultūras centrs u.c.); pašvaldības pilsētvides atjaunošanas projekti centrā un ārpus (Spīķeri, Grīziņkalns u.c.).

2.1. GALVENĀS PILSĒTU VEIDOJOŠĀS TĒLPISKĀS STRUKTŪRAS UN TĒLPAS

Pētījuma ietvaros tiek izdalīti pilsētas attīstības gaitā izveidojušies, šodien un nākotnē būtiskie tās sastāva elementi – galvenās pilsētu veidojošās telpiskās struktūras un telpas. Tās tiek iedalītas divās pamatkategorijās:

- 1) Vēsturiski ģeogrāfiskās un pilsētībūvnieciskās struktūras.
- 2) Pilsētu organizējošās telpas un struktūras.

Kā papildus, ainavu plānošanā būtiska kategorija var tikt izdalītas arī t.s. perspektīvās telpas un struktūras.

Katra no tām darba procesā tiek izdalīta kā atsevišķs struktūru un telpu slānis, lai gan realitātē tās ir saistītas un bieži – savstarpēji papildinošu, pārklājošu pilsētu un tās daļas raksturojošo elementu kopums.

VĒSTURISKI ĢEOGRĀFISKĀS UN PILSĒTBŪVNICISKĀS STRUKTŪRAS

Tās ir:

- a- Dabas struktūras un telpas
- b- Pilsētas augšanas struktūras un telpas
- c- Galvenās satiksmes struktūras
- d- Pilsētas augšanas kodoli jeb centri

Kā galvenās dabas struktūras un telpas tiek izdalītas Rīgas pilsētas augšanu veicinošie, ierobežojošie un apbūves aprises ietekmējošie dabas kompleksi. Tādi ir Daugavas deltas – upes un atteku tīkls, ezeri, purvi, seno jūras baseinu un to krasta reljefa formu kompleksi.

Pilsētas augšanas struktūras un telpas ir vēsturiski secīgi veidojušies pilsētībnieciskie kompleksi – viduslaiku, industriālo laiku, sociālistiskās pilsētas u.c. pilsētībnieciskie kompleksi.

Galvenās satiksmes struktūras ir pilsētu un tās daļas sasaistošās satiksmes maģistrāles – dzelceļa, autokustības un tramvaju līniju tīkli.

Pilsētas augšanas kodoli ir pilsētu kopumā ietekmējošie un galvenās pilsētas daļu vēsturiski veidojušies (Vecrīga, Āgenskalns u.c.), kā arī perpektīvie vai plānotie (Skanstes ielas apkaime) centru pilsētībnieciskie kompleksi vai areāli. Tās var tikt dēvētas arī par pilsētas telpiskajiem centriem. Šo telpu raksturīgas struktūrdaļas ir t.s. apbūves akcenti.

Pēdējās ir Rīgas iekšienes struktūras un telpas. Dabas struktūras un telpas, tāpat arī pilsētas augšanas struktūras un telpas līdz ar galvenajām satiksmes struktūrām ne tikai iekļaujas pilsētas administratīvajās robežās, bet sniedzas arī tām pāri.

Galvenās ainavu telpas veidojošās vēsturiski ģeogrāfiskās un pilsētībnieciskās struktūras skatītas sadaļā 1.2.

PILSĒTU ORGANIZĒJOŠĀS TELPAS UN STRUKTŪRAS

Pētījumā vērtību skatījums tiek sašaurināts - izdalot vērtību telpas un struktūras kā īpašās pilsētas daļas no kultūras, dabas, pilsētībnieciskā viedokļa 1) pilsētas ainavu sapratnes un plānošanas kontekstā, 2) atbilstoši mērogam (vietas un plašāk), 3) atbilstoši AKM noteikšanas metodikai. Pilsētu organizējošās telpas un struktūras skatāmas ciešā

savijumā ar ainavu un ainavu telpu audumu. Tas lielā mērā piešķir vienreizējo pašām ainavām un ir viena no ainavu telpu raksturu veidojošām iezīmēm. Pilsētas vērtību telpas un struktūras šajā pētījumā definējamas ievērtējot arī nākotnes pilsētas attīstības, ainavu plānošanas redzējumu.

PILSĒTAS ORGANIZĒJOŠO TELPU UN STRUKTŪRU SAPRATNE:

Telpas:

- a- ainavekoloģiski jutīgi areāli, svarīgi dabisko un cilvēka ietekmēto procesu mijiedarbības areāli u.c.;
- b- vēsturiskie pilsētas daļu unikālo raksturu veidojošie pilsētībūvnieciski kompleksi;
- c- kultūrvēsturisko apbūves un pieminekļu kompleksi;
- d- morfoloģiski un aktivitātēs daudzveidīgi publisko ārtelpu kompleksi (esošie, potenciālie).

Telpiskās struktūras:

- a- Lineārās (ūdeņi, ielas, ielu posmi,...);
- b- Satiksmes (tilti, tramvaja tīkls,..);
- c- Mezgla vietas (kultūrvēsturiskie, mūsdienu/ nākotnes pilsētas „enkurus” veidojošās struktūras, tēlu veidojošie u.c.).

Ainavu un ainavu telpu raksturu ietekmējoša, kā īpaša telpiski svarīga kategorija ir izceļamas t.s. „cauraudošas” vērtības. Tās reprezentējas gan fiziski, piemēram - priežu audzes urbānā vidē, tā arī sociāli – vietu un telpu dzīvīgumā. Cauraudošās sociālās vērtības vienlaikus ir arī AVM noteikšanas kritērijs (tas piemērojams diferencēti, saistībā ar vietas/telpas funkcijām). Vispārēji vērtības definē sabiedrība caur kultūrdzīves praksi un daļa no tām tiek tiesiski leģitimizētas, kā arī sabiedrības grupas, eksperti, iedzīvotāji.

Būtiski ir apzināt pilsētu organizējošo telpu un struktūru identificēšanas procesu. Izstrādājot pētījuma pieeju, tās noteiktas balstoties uz ekspertu vērtējumā balstītiem pieņēmumiem. Pēc būtības tas ir priekšlikums tālākam darbam plānošanas procesā.

Komunikatīvā ainavu plānošanas procesā vērtību telpu un struktūru identificēšana dažādos (vismaz 2) līmeņos ir cieši saistīta ar katram līmenim un telpai atbilstošo esošo vai potenciālo attīstības dalībnieku (*stakeholderu*) lomu.

Šajā posmā piedāvājam izšķirt divus līmeņus pilsētas telpu un struktūru identificēšanā – 1- „pilsētas” un 2- „tuvieņu”. Atbilstoši tam var izšķirt divus soļus pilsētas telpu un struktūru identificēšanā – 1- „ekspertu”, jeb plānošanas sagatavošanas soli, 2- „ainavu plānošanas” soli.

PIEDĀVĀJUMS DEFINĒT VĒRTĪBAS:

- 1) „pilsētas”, pētījumā - „ekspertu” līmenis / solis

- pētījumos un šajā pētījumā definējamās pilsētu organizējošās un reprezentējošās vērtības
- leģitimizētas telpas un struktūras (Vēsturiskais centrs, DA teritorijas, KVP kompleksi u.c.)
- sociālā procesā reprezentētās un ekspertu definētās telpas un struktūras (pilsētībūvnieciskie kompleksi, piemēram koka apbūve, ūdens un pieūdeņu telpas, zaļās telpas un struktūras, „mezgla” publiskās ārtelpas u.c.)
- perspektīvās telpas un struktūras (skat. zemāk)

2) „ainavu plānošanas” līmenis / solis

- ainavu plānošanas procesā definējamas tuvieņu vērtības (t.sk. ainavas, vietas, objekti, kā arī „mazās” struktūras, piemēram tādas kā dārzi, zaļie tīkli u.c.)

Kā pilsētu organizējošās telpas un struktūras tiek identificētas 1) tiesiski noteiktās telpas (dabas liegumi, pieminekļi, u.c. vietas, kas pakļaujas kādai valsts tiesību normu regulējumam); 2) pilsētībūvnieciski raksturīgās vēsturiskās telpas; 3) kompleksas nozīmes dabas teritorijas.

2.2. PERSPEKTĪVĀS TELPAS UN STRUKTŪRAS

Perspektīvas jēdzienā ietveramas visas tā nozīmes (nākotni, skatījuma jēgu, vēlamu) – „perspektīva” ir vēlamās nākotnes redzējums. Perspektīvās telpas un struktūras ir vēlamās pilsētas dzīvīgumu un kvalitāti nodrošiņošās tās „urbānā auduma” balsta, būtiskās daļas jeb pilsētu organizējošās pamatstruktūras – apbūves vienības, ielas, laukumi, zaļās, ūdeņu-pieūdens telpas, tramvaju ielas, dzelzceļa zonas u.c.

Ainavu plānošanas procesam piedāvājam perspektīvo telpu / struktūru definēt divos - 1- pilsētas, kas aptver arī piepilsētas teritorijas un 2- apkārtnes līmeņos.

Pilsētas līmenī izdalāmas sekojošas struktūras / telpas - pilsētas augšanas slāņi, galvenās satiksmes struktūras, reljefa, ūdeņu un zaļā seguma tīkli, vēsturiskie un morfoloģiski potenciālie pilsētas augšanas kodoli, pakalpojumu tīklu centri un areāli, starppakaimju satiksmes struktūras, starppakaimju svarīguma publiskās ārtelpas).

No pilsētas vēlamās nākotnes redzējuma viedokļa par perspektīvām telpām un struktūrām uzlūkojamas tās kuru AVM sasniegšana nodrošina ilgtspējīgas mūsdienu un nākotnes pilsētas dzīves vides kvalitātes, un cilvēcīgi pilsētai – tās, kuras stiprina iedzīvotāju aktivitāti publiskās ārtelpās, rekreācijas telpās u.c.

2.3. RĪGAS GALVENO VEIDOJOŠO TĒPISKO STRUKTŪRU NOTEIKŠANAS SOĻI

Rīgas galveno veidojošo telpiskās struktūras nosakāmas divu etapu procesā. Kā pirmais etaps ir šajā pētījumā izstrādātais telpisko struktūru izdalīšanas priekšlikums.

Otrajā etapā – ainavu plānošanas procesā telpisko struktūru „tīklojums” ir izvērtējams, precizējams atbilstoši ainavu struktūrai, nozīmībai un to veidošanas mērķiem, kuri var tikt pārskatīti vai definēti pašā plānošanas gaitā. Ainavu plānošanas etapā, nepieciešamības gadījumā, Rīgas galveno veidojošo telpisko struktūru iedalījums var tikt precizēts atbilstoši stratēģiskiem pilsētas plānošanas dokumentiem, kuri ir vai ainavu plānošanas laikā būs izstrādes procesā. Ainavu plānošanas etapā ieteicams ietvert perspektīvo telpisko struktūru kartējumu un novērtējumu.

Pirmā etapa darbību secība:

- 1) tiek iedalītas vēsturiski ģeogrāfiskās un pilsētībūvnieciskās struktūras;
- 2) tiek iedalītas vērtību telpas un struktūras;
- 3) tiek iedalītas pilsētas nozīmes ainavu telpas;
- 4) trīs augstāk minēto kategoriju telpisko struktūru un telpu slāņi ir integrējami vienotā struktūru un telpu tīklā, precizējot robežas (integrētā pilsētu veidojošo telpisko struktūru karte);
- 5) integrētais pilsētu veidojošo telpisko struktūru tīkls ir tiek izvērtēts atbilstoši struktūru un telpu nozīmībai jeb svarīgumam;
- 6) integrētais pilsētu veidojošo telpisko struktūru tīkls tiek integrēts ainavu telpu tīklā.

3. GALVENĀS RĪGU VEIDOJOŠĀS UN PERSPEKTĪVĀS TELPISKĀS STRUKTŪRAS

Sadaļa satur pilsētu veidojošo struktūru atainojumu 1) pēc morfoloģiski funkcionālām pazīmēm (lineārās struktūras, areālās struktūras apbūves teritorijas u.c.) un 2) pēc šajā pētījumā definētās pilsētu organizējošās un reprezentējošās nozīmes. Ainavu plānošanas kontekstā šī nozīme ir divējāda – pirmkārt, tā tiek ievērtēta pēc pilsētu kopumā un tās daļu vienojošo funkciju (satiksmes, publiskās dzīves), arī ar ainavu telpu sasaistīšanas nodrošināšanas būtiskuma; otrkārt, tā vērtējama kā dominējoša nosakot ainavu telpu raksturu un kvalitātes.

3.1. PILSĒTAS FIZISKĀS ROBEŽAS

Rīgas pilsētas fiziskās robežas ainavu plānošanas kontekstā daudzviet sniedzas pāri formālajām administratīvajām robežām.

Ainavu plānošanas procesā pilsētas robežas reprezentējas sekojoši:

PILSĒTAS ADMINISTRATĪVĀS ROBEŽAS

Tās aptver pilsētas kompetences telpu un ar tām tiešā veidā jārēķinās no teritorijas, t.sk. ainavu plānošanas un pārvaldības viedokļa. Bez tam administratīvajām robežām ir liela nozīme cilvēku uztverē, pilsētas telpas piederību identificējot ar formālajām piederības norādēm, kas nostiprinās arī ikdienas praksē, kas saistās ar administratīvo pakalpojumu adresāciju.

PILSĒTAI RAKSTURĪGĀ APBŪVE

Pilsētas apbūve jeb pilsētībūvnieciskās struktūras jau kopš pagājušā gadsimta 30-jiem gadiem ir plānotas kā Rīgas urbānā auduma turpinājums tādās teritorijās, kā Rīgai pieguļošās Mārupes novada teritorijas daļas. Kopš 70. gadiem daļa Stopiņu, Garkalnes, Ķekavas, arī Mārupes novada teritoriju (Lidostas Rīga apkārtnē u.c.) cieši saaugušas ar Rīgas pilsētas urbāno struktūru.

RĪGAI PIESLĒGTO TEHNISKO TĪKLU AREĀLA ROBEŽAS

Daļa no Ķekavas novada, Garkalnes, kā arī Lidostas Rīga teritorijas daļas funkcionāli un netiešā veidā ainaviski sasaistītas ar Rīgu un netieši uzlūkojamas par „kopīgo” ainavu telpām.

RĪGAS MEŽU AREĀLU ROBEŽAS

Gadījumos, kur mežu telpas veido dabiskas vienības šķērsojot administratīvās robežas, tās veido vienotu ainavu telpu struktūru, kuras definējamas atkarībā no mērķa un saistībā ar ainavu plānošanas procesu.

DABAS AIZSARGĀJAMĀS TERITORIJAS

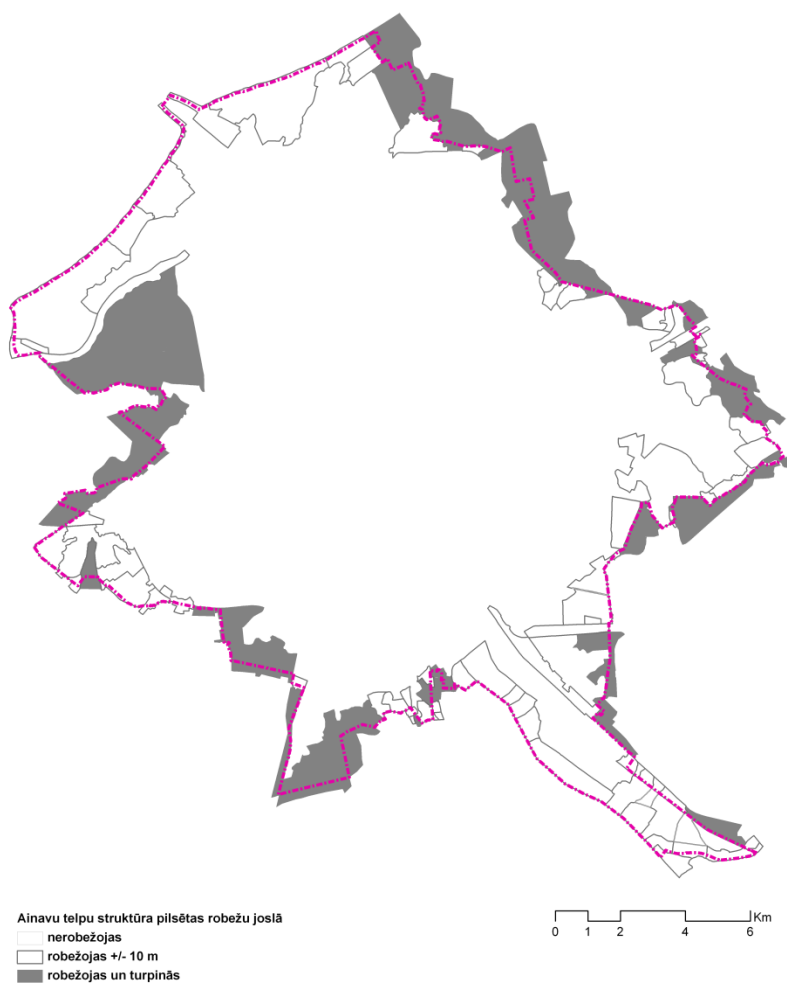
Daļa no aizsargājamo dabas teritoriju robežām šķērso Rīgas administratīvās teritorijas robežas (Piejūras dabas parks u.c.)

FUNKCIONĀLĀS TERITORIJAS

Rīgas lidosta, Jaunciema kapi pieder pie šī pilsētai piederošo teritoriju tipa.

Ainavu telpu skatījumā pilsētas administratīvajām robežām pieguļošās tuvieņu teritorijas apvij Rīgu joslā. Daļa no tuvienēm iekļaujas Rīgas teritorijā, sevišķi gadījumos, kur Rīgas robežu papildus veido dabiskas barjeras – galvenokārt ūdensmalas. Bet vairumā gadījumos tuvieņu teritorijas sniedzas pāri pilsētas formālajām robežām (3.1. att., 7. pielikums).

No ainavu plānošanas un veidošanas viedokļa, dažādie robežu gadījumi atspoguļo atšķirīgu funkcionāli un teritoriāli noteikto nepieciešamību pēc kopēju risinājumu un vienošanās meklējumiem starp dažādām ieinteresētajām pusēm, kuras vairumā gadījumos saistītas ar Rīgai pieguļošajām pašvaldībā, kā arī ar dabas aizsardzības un mežu apsaimniekošanas institūcijām.

3.1. attēls. Ainavu telpu struktūra pilsētas robežu joslā

3.2. NOZĪMĪGĀKĀS LINEĀRĀS STRUKTŪRAS

Lineāro struktūru spektrs urbānā audumā ir plašs un daudzveidīgs. No ainavu un pilsētas telpu organizējošās lomas skatpunkta kā galvenās ir definēti satiksmes infrastruktūras tīkli. Mērogā 1:30 000 tās atainotas kā 4 kategoriju ielu, kā arī sliežu ceļu tīkli. (3.2. att., 2. pielikums) Pilsētas telpas organizācijā izšķiramas ir divu līmeņu struktūras – 1) pilsētas kopējo telpu organizējošās lineārās struktūras – galvenās maģistrāles (*principal arteries*) maģistrālās ielas un galvenās ielas (*minor arterial streets*) un 2) pilsētas daļu iekšējo apkaimju un tuvieņu savstarpējās sasaites struktūras - kolektora ielas (*collector streets*) un vietējās ielas (*local streets*).

Lineāro struktūru spektrs ir izvērtējams arī ietverot tuvieņu ainavu telpu līmeni, kur ainavu cilvēcīgo funkcionalitāti un ainavu telpu organizējošo raksturu veido vietējās ielas un ceļi.

3.2. attēls. Pilsētas lineārās struktūras

Blakus maģistrālajām un galvenajām ielām pilsētas struktūrā kā īpaši (galvenie) pilsētas kopējo telpu organizējošie elementi ir sliežu ceļi. Radiālais un pilsētas kodola daļu apliecošais dzelceļa tīkls veido pilsētas vēsturiski funkcionālo urbānā auduma karkasu, savukārt tramvaja ceļi veido pilsētu kopumā iekšēji savienjošo pamatstruktūru.

Visas ielas un ceļi funkcionāli un morfoloģiski veido īpašas (ielu un ceļu) ainavu telpu vienības. Galvenās pilsētu organizējošās ielas un ceļi nodrošina pilsētu vienojošo satiksmes funkciju, veidojot īpašas satiksmes telpu ainavas, tomēr papildus, sevišķi tām iekļaujoties pilsētas blīvi apbūvētajās daļās, tām vienlaikus ir liela nozīme kā pilsētībūvnieciskā kompleksa, pilsētāinavas elementiem.

3.3. attēls. Pilsētas vēsturiskās lineārās struktūras

Lineārās struktūras un to tīklu morfoloģija lielā mērā atspoguļo urbānās telpas un tās vienību, tāpat arī pilsētas ainavu telpu audumu un tā raksturu. Lineārām struktūrām piemīt noturība laikā un tāpēc pilsētas struktūras „lasījumam” papildus nozīmi sniedz ielu un ceļu vēsturiskā attīstības gaita. Lineārās struktūras ir izdalītas kategorijās gan pēc telpu organizējošās lomas, gan pēc to vēsturiskuma – līdz I Pasaules karam, līdz II Pasaules karam (3.3. attēls, 3. pielikums). Vēsturisko lineāro struktūru tīkls ataino pakāpenisko Rīgas

izplešanos līdz ar galvenajiem radiālajiem pilsētas centru un apkārtnes savienošām maģistrālām, kā arī iekšējo pilsētībūvnieciski atšķirīgi veidojušos Rīgas vēsturisko daļu struktūru.

Gandrīz visas vēsturiskās ielas ir saglabājušas to trases. Laika gaitā liela daļa no tām ir piedzīvojušas to funkcionālās nozīmes maiņu un tehnisko modernizāciju. Tajā pašā laikā ielu vēsturiskums visbiežāk nozīmē laikā daudzlāņainu, līdz ar to arī pilsētībūvnieciski daudzveidīgu tai pieguļošo pilsētas telpu uzbūvi, nereti šeit lokalizējas nozīmīgi kultūrvēsturiski vērtīgā un vēlākā laikā, arī mūsdienās veidojusies apbūves mija. Tādējādi šīs telpas un pilsētas daļas raksturo liela daudzveidība gan no pilsētas fiziskā, tā arī no cilvēcīgā pilsētas dzīves vērtību viedokļa.

3.3. NOZĪMĪGĀKĀS ZAĻĀS UN ZILĀS STRUKTŪRAS

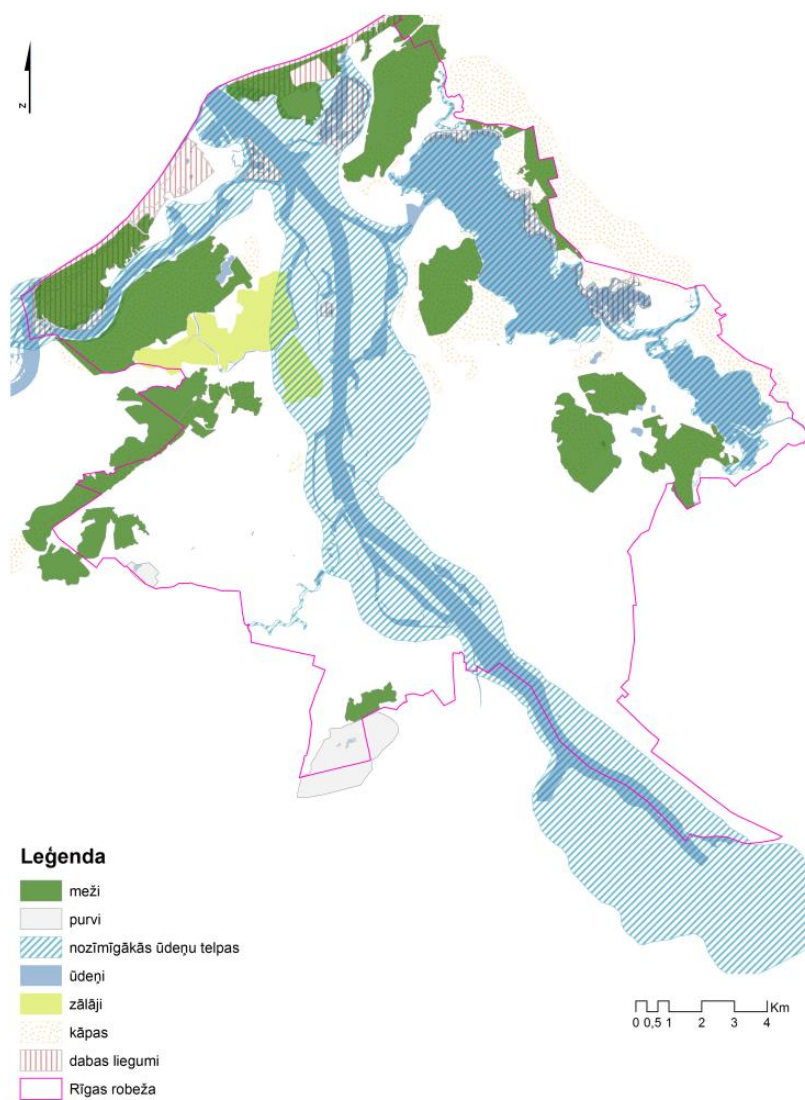
No ainavu viedokļa visas - 1) t.s. zaļās struktūras – meži, mežaparki, parki, ielu, laukumu un pagalmu apstādījumi, kā arī dārzi un dārzkopības teritorijas kopumā; 2) t.s. zilās struktūras – virszemes, un pazemes ūdenstece, ūdenstilpes visas bez izņēmuma ir vitāli nozīmīgas mūsdienu pilsētas telpā no ainavu kā cilvēka dzīves vides kvalitātes viedokļa. Šo struktūru nozīmība nav vērtējama absolūti.

Rīgā kā šīs kategorijas nozīmīgākās pilsētas telpu organizējošās struktūras ir izdalāmas visas mežu, mežaparku un parku telpas un visas virszemes ūdenstece un ūdenstilpes – upes, vecupes, kanāli un ezeri. Kā īpaša ir akcentējama Daugavas loma pilsētas telpas organizācijā, kura vienlaikus satur simbolisku, funkcionālu, ainavekoloģisku nozīmi, ir gan pilsētu vienojošais, tā arī „iekšējais” barjeras elements.

Gandrīz visas galvenās pilsētu organizējošās zaļās un zilās struktūras var tikt izdalītas kā atsevišķas īpašās ainavu telpas.

Vispārējā pilsētas telpas „lasījumā” lineārās struktūras – satiksmes tīkli, kopā ar zaļajām un zilajām struktūrām un telpām veido telpisko ietvaru jeb „karkasu” pašai pilsētai no cilvēkcentriskā viedokļa - pilsētas dzīves un darbības telpām (to raksturojam ar apbūves, aktivitātes mezglu u.c. telpām un struktūrām). Šīs ietvaru nosaka gan dabas apstākļu nosacījumi, ierobežojumi un resursi kā vērtības, kā arī cilvēka veidotās vai regulētās pilsētas telpas formas un kas to kopumā veido pilsētas „ārējās” telpiskās aprises.

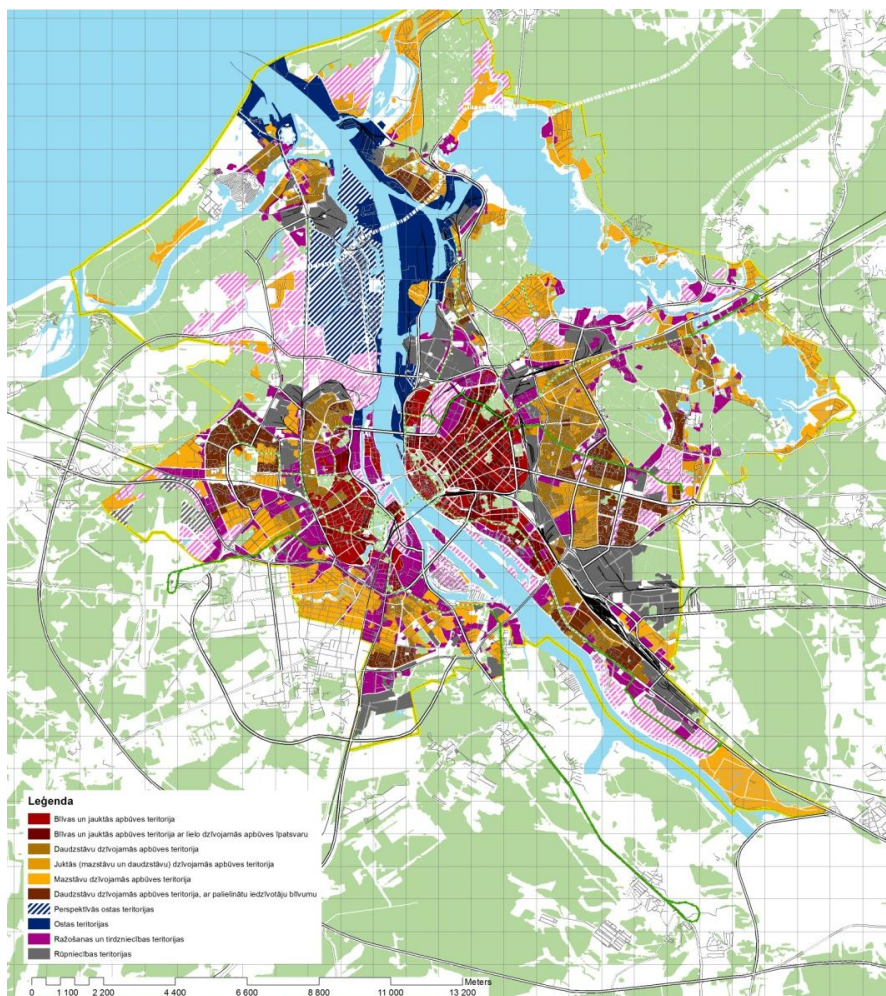

3.4. attēls. Pilsētas nozīmīgākās dabas struktūras.

3.4. APBŪVES TERITORIJAS

Pilsētas specifisko urbānā auduma daļu veido dažāda blīvuma un intensitātes apbūves telpas un apbūves elementi atsevišķu objektu un kompleksu formā.

3.5. attēls. Rīgas pilsētas apbūves teritorijas.

Pētījuma ietvaros, pilsētas vispārējā mērogā (1:30 000) no ainavu telpu struktūras viedokļa mērķtiecīgi izdalītas galvenās esošās un paredzamās apbūves telpas, kuru atšķirības reprezentējas ne tikai no funkciju izvietojuma, bet galvenokārt no to iekšējās struktūras, darbības rakstura, urbānās telpas kvalitātes viedokļa (3.5. att., 4. pielikums).

3.5. attēlā papildus atainotas galvenās perspektīvās apbūves teritorijas atbilstoši Rīgas pilsētas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas 2030 projektam, kuras turpina un paplašina pēcsociālisma laika apbūves audumu. Ja esošās apbūves telpas ir uzlūkojamas kā vēsturiski „doti” ainavu telpu raksturu un kvalitātes iezīmējoši apstākļi (bieži arī – vērtības), tad šīs telpas ir specifiski nozīmīgas ainavu plānošanas procesā – gan līdz ar iespējamo līdzdalību ietekmējot vēlamo, ainaviski kvalitatīvu pilsētas telpu attīstību, gan arī – ievērtējot to ietekmi uz pieguļošo tuvieņu telpu kvalitātēm.

Rīgas apbūves telpas izdalītas pēc galvenajām funkcijām, funkciju salikuma un apbūves tipa. Mājokļu telpas atšķiras pēc apbūves stāvainuma, intensitātes, ēku izvietojuma rakstura (perimetrāla, brīvstāvoša u.c.) un iedzīvotāju koncentrācijas. Tie ir parametri, kas netieši raksturo pilsētvides, ainavu telpas kvalitātes, arī apstākļus vietējai publiskai dzīvei.

PILSĒTAS APBŪVES STRUKTŪRU GALVENAJĀS LĪNIJĀS RAKSTURO:

- vēsturiski noteikta Rīgas augšana virzienā no tā centra uz nomalēm, veidojot 3 galvenās zonas – kodola (industriālās pilsētas augšanas periods), vidus (starpkaru periods) un nomales (modernisma periods);
- industriālo teritoriju izvietojumā Daugavas un tās atteku krastmalu telpās un radiālā /kodolu apliecošā dzelzceļa tīkla zonās, kā arī tām atbilstoši pieguļošās agrīnā industriālā laika koka mājokļu apbūves telpas;
- sociālisma laikā veidotā dzīvojamo rajonu, kā arī plašo industriālo teritoriju izbūve pilsētas nomales zonā.

Rīgas pilsētas apbūves telpiskās struktūras pamatelementi un to izvietojums ir spilgti atbilstošs Rietumeiropas pilsētas tipam. Neskatoties uz to, ka sociālisma laikā pilsēta būtiski paplašinājās un veidojās jauna veida apbūve atbilstoši padomju pilsētplānošanas principiem, kur viens no tiem bija pilsētas telpas monofunkcionāla zonēšana, tā izteiksmīgi atspoguļojusies tikai nomales zonā. Šī zonēšanas prakse nebija īstenojama pirmsociālisma laikā izveidotajā pilsētas daļā, tāpēc vēsturiskā, jeb t.s. „kapitālistiskās” Rīgas kodola un vidus zonu apbūves telpiskā struktūra pamatvilcienos ir saglabājusies un ir uzlūkojama par Rīgas pilsētas telpas pamatu.

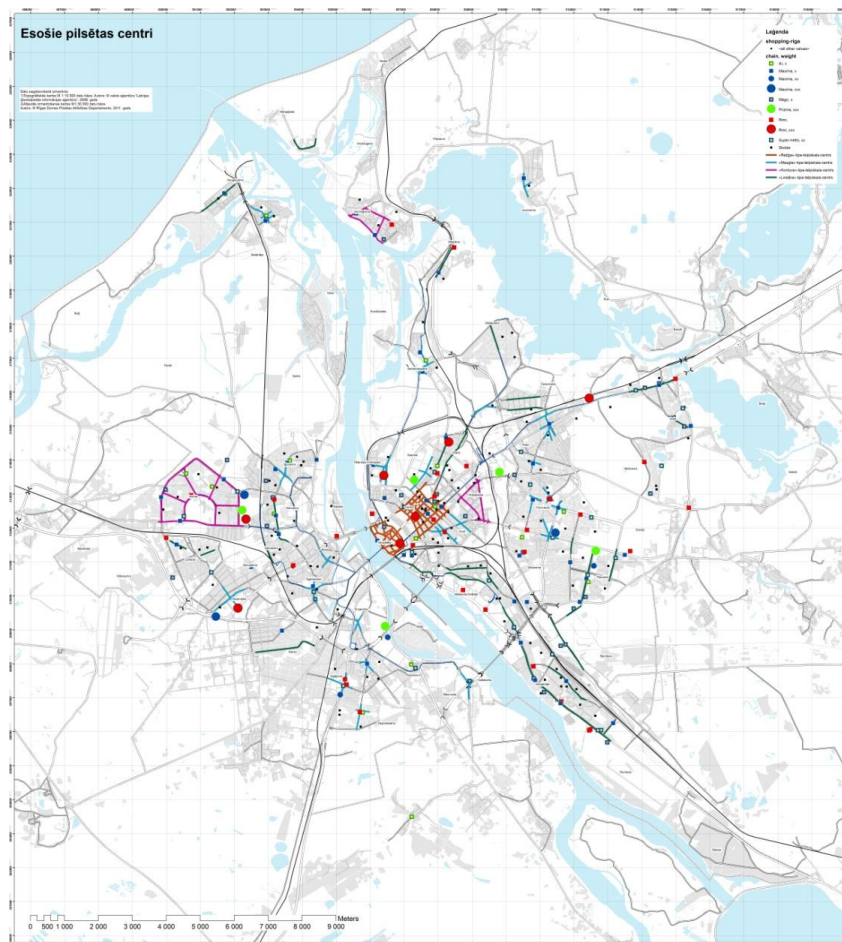
Platībās salīdzinoši nelielas, bet ļoti raksturīgas ir Rīgas pilsētas daļas (piemēram Sarkandaugava) kur īstenojies Rietumeiropas tipa un sociālistiskās pilsētas tipam raksturīgo apbūves struktūru savijums, veidojoties jaukta tipa apbūvei un funkcionālai struktūrai.

3.5. PILSĒTAS TELPISKIE CENTRI UN APBŪVES AKCENTI

Pilsētas telpiskie centri, kas atspoguļojas arī kā galvenie apbūves akcenti un telpiskā valodā ataino pilsētas galvenās darbības vietas, kompleksus, sadarbības, t.sk. satiksmes mezglus kā arī galvenās pilsētas satiksmes artērijas. Tie veido pilsētas darbīguma – funkcionāli organizējošo tīklu.

Pilsētā var tikt izdalīti 3-4 līmeņu telpiskie – „organizējošie” centri (galvaspilsētas, pilsētas, apkaimju, starppakaimju vai apkaimju). To līmeņošana atkarīga no mērķa un definējama ainavu telpu plānošanas procesā. Pēc morfoloģiski-funkcionālā tipa tie ir divējādi – funkciju centriski (forma pakārtota) un kompleksi. Katrs no šiem centriem ietver t.s. apbūves akcentus- pilsētībūvnieciskas struktūras vai objektus arī ar telpas veidola centriem, dominantēm.

No cilvēka ikdienas viedokļa, veidojoši apkaimju un tuvieņu iedzīvotāju kustības un kopābūšanu izdalīti 2 tipu centri - ar galveno - izglītības vai iepirkšanās funkciju, kā arī kompleksi publiskās dzīves centri, kas ir daudzfunkcionāli un veido publiskās ārtelpas un/vai apbūves mezglus (3.6. attēls, 5. pielikums).

3.6. attēls. Pilsētas telpiskie centri.

Morfoloģiski pilsētas telpiskie centri ir definējami vismaz 4 atšķirīgās kategorijās, atbilstoši centrālo funkciju izvietojuma struktūrai pilsētas vietējā telpā:

- Mezgla veida centri veido saliktus, bet relatīvi kompakts funkcionāli morfoloģiskas telpas vienības;
- Lineāras formas centri ir saliktas, telpiski izstieptas struktūras maģistrālajām un galvenajām ielām pieguļošās telpās, kuru formai pēc būtības pieder arī pašas ielas;
- Režģa veida centri pēc būtības ir relatīvi vāji savstarpēji saistītu elementu tīkla tipa struktūras galvenokārt pilsētas kvartālu perimetrālās apbūves telpās;
  - Kontūra veida centri arī ir tīkla tipa struktūras galvenokārt pilsētas nomales zonās, kas radušies galvenokārt savijoties organizēti plānotās sociālisma laika pakalpojumu izvietojuma elementiem un pēcsociālisma laika jaunajiem komercpakalpojumu centru elementiem.

3.6. RĪGAS PERSPEKTĪVĀS Telpiskās STRUKTŪRAS

Perspektīvās telpas un struktūras ir vēlamās pilsētas dzīvīgumu un kvalitāti nodrošinošās tās „urbānā auduma” daļas - nākotnes pilsētas raksturu un iespējams - organizējošās telpas – apbūves vienības, ielas, laukumi, zaļās, ūdeņu-pieūdēns telpas, tramvaju ielas, dzelzceļa zonas u.c. Pilsētas līmenī tiek izdalītas struktūras / telpas, kuras pamatā šobrīd definētas Rīgas pilsētas Ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030. gadam projektā.

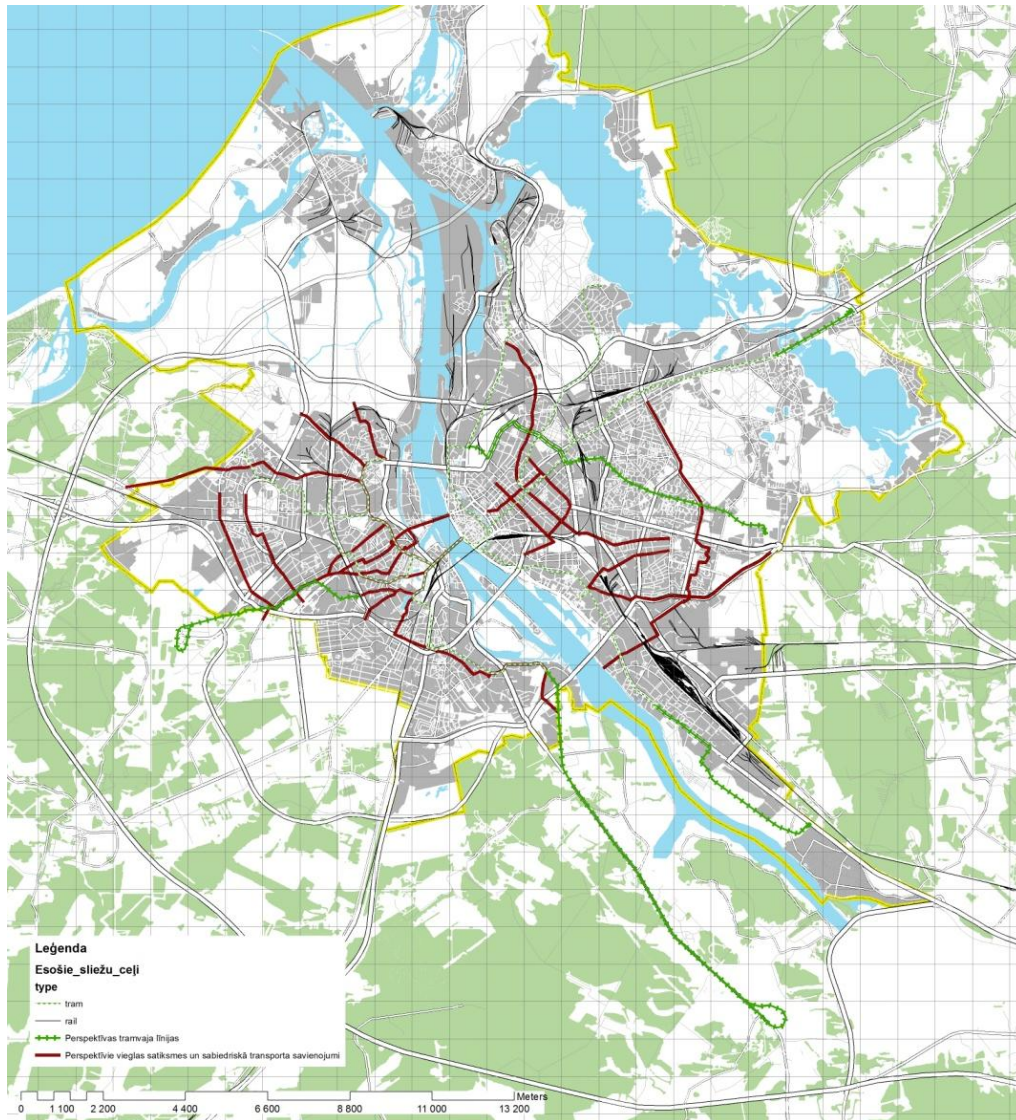
Perspektīvās telpas un struktūras ir specifiski nozīmīgas ainavu plānošanas procesā. Pirmkārt, caur līdzdalību un plānojumiem, kā arī ainavu veidošanu ir iespējama vēlamā, ainaviski kvalitatīvu pilsētas telpu attīstība atbilstoši nākotnes pilsētas dzīves redzējumam. Tikpat svarīgi ir ievērtēt jauno attīstības telpu un objektu ietekmi uz pieguļošo tuvieņu telpu kvalitātēm. Sevišķi tas attiecas uz lielajiem satiksmes infrastruktūras objektiem, tā arī uz jauno centru mezgliem.

Ainavu plānošanas etapā perspektīvās telpas un struktūras izvērtējamas ciešā saistībā ar iespējamiem teritorijas plānojuma priekšlikumiem. Ieteicams tās atspoguļot kā paredzamos pilsētas augšanas slāņus, galvenās satiksmes struktūras, dabas telpas un tīklus, morfoloģiski potenciālos pilsētas augšanas kodolus.

Specifiski - lineārās struktūras atainojamas - galvenās plānotās (ar dažādu laika perspektīvu) un arī daļēji jau izbūvētās pilsētas Rīgas kodola daļu apliecošās satiksmes maģistrālās struktūras atbilstoši jau iepriekšējā desmitgadē definētajam satiksmes infrastruktūras attīstības telpiskajam modelim. Tās pēc būtības tikai netieši ietekmē „iekšpilsētas” dzīves vidi skatoties vietējā, tuvieņu mērogā, galvenokārt risinot satiksmes plūsmu un apjomu pārdali un pārvirzīšanu. Savukārt kā infrastruktūras elementi, tie veido būtisku, dominējošu ietekmi uz tuvieņu telpas struktūru.

Stratēģiskos dokumentos Rīgas satiksmes infrastruktūras perspektīve neaptver būtisku - vietējo, pilsētas daļas iekšēji savienojamo satiksmes infrastruktūras redzējumu. Balstoties uz Rīgas pilsētas Ilgtspējīgas attīstības stratēģijas 2030 projektā ietverto zaļo teritoriju tīkla koncepciju un izvērtējot Rīgas pilsētas vēsturisko lineāro struktūru, izdalīti iespējamie /trūkstoši satiksmes savienojumi, kuri nākotnē var tikt veidoti atbilstoši laikmeta prasībām – kājāmiešanas, viegla (velo u.c.) individuālā un sabiedriskās satiksmes nodrošināšanai (3.7. att.).

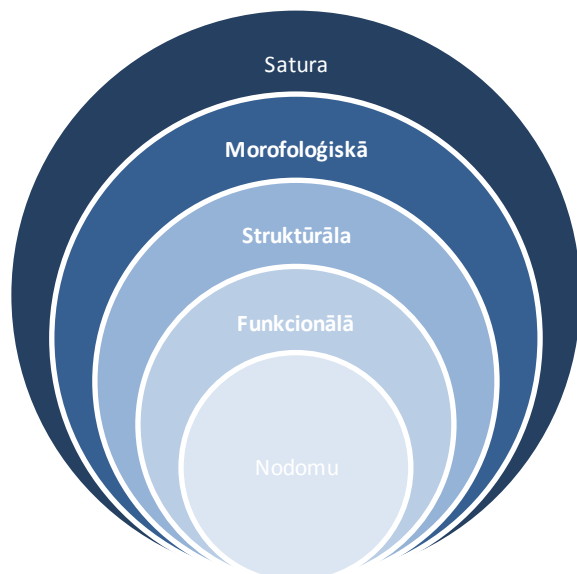

3.7. attēls. Perspektīvās pilsētas iekšējās „viegļās” un sabiedriskās satiksmes struktūras.

3.6.1. PILSĒTU VEIDOJOŠO STRUKTŪRU IETEKME UZ AINAVU

Pilsētas veidojošo struktūru ietekme ainavā izpaužas ar dažādību veidošanos. Dažādība definējama pilsētu veidojošo struktūru morfoloģijā, struktūrā, un funkcijās. Katrā no šīm savstarpēji papildinošām kategorijām ir iespējams izdalīt dažādības vērtējuma mērus. Morfoloģiska, strukturāla un funkcionāla dažādība savā starpā ir saistītas sekojoši: funkcionālai dažādībai ir nepieciešama strukturālā dažādība, strukturālai dažādībai ir savukārt nepieciešama morfoloģiskā dažādība.

3.8. attēls. Dažādības kategorijas. (Piezīme: *Satura* un *nodoma* kategorijas netiek ievērtētas)

MORFOLOĢISKĀ DAŽĀDĪBA

Morfoloģija definējama kā urbāno formu - *satura* mērāmo vērtību izkliede telpā. Morfoloģiskā dažādība izpaužas kā mainīgi stāvokļi skalā no iedomājamas pilnīgas koncentrācijas kā viena absolūtas vērtības mēra līdz pilnīgai izkliedei kā otras absolūtas vērtības mēra. Morfoloģiskā dažādība ir atkarīga no mēroga, kurā mēru vērtība tiek noteikta.

STRUKTURĀLA DAŽĀDĪBA

Struktūra nav iedomājama bez formas. Struktūra izprotama kā formu veidojošo elementu saistīts veselums, jeb saikņu un būtisko sasaistīto elementu kopums, kurš stabilizē formu. Strukturāla dažādība svārstās skalā starp *mobilitātes* un *pieejamības* vērtību mēriem.

FUNKCIONĀLĀ DAŽĀDĪBA

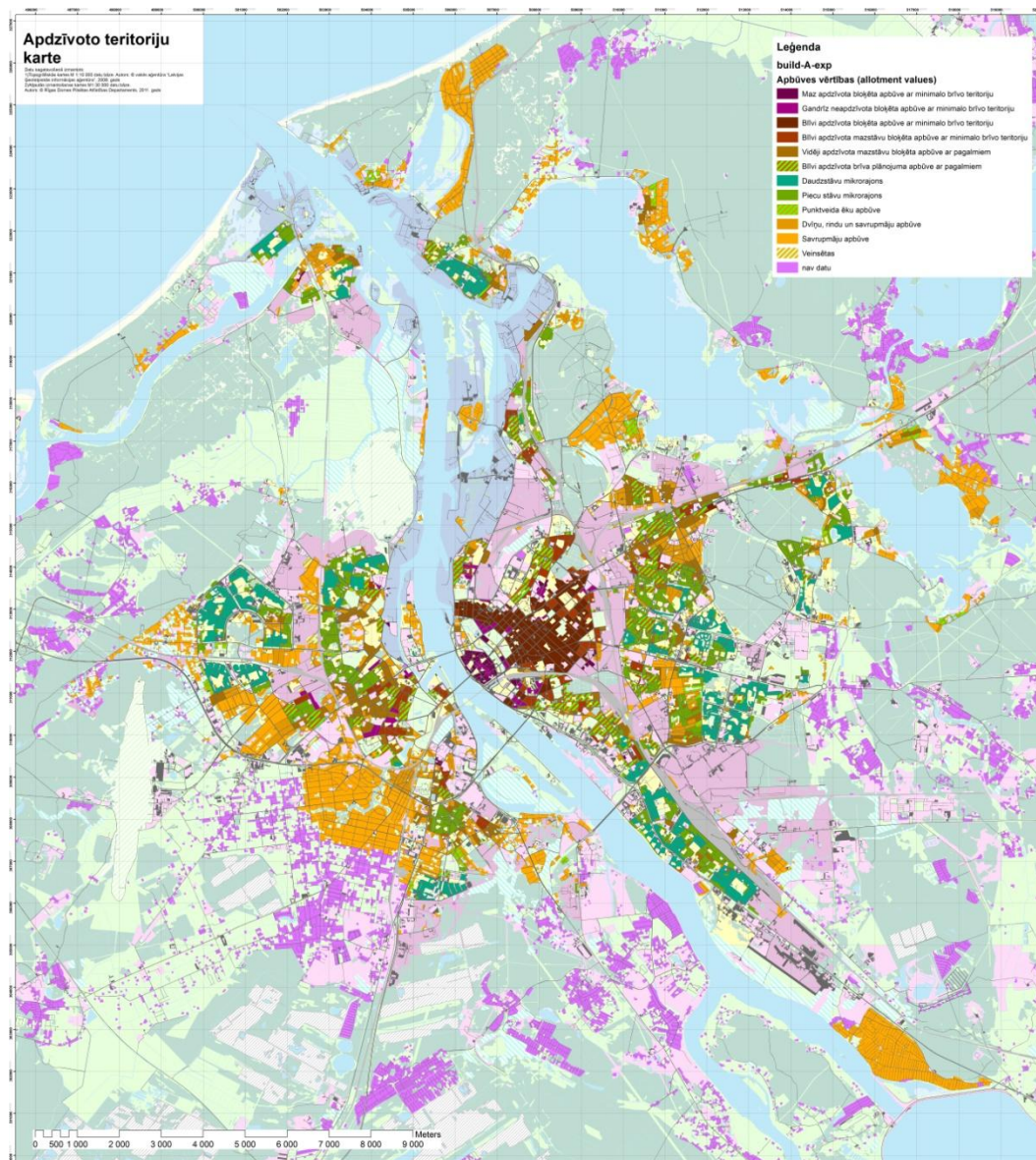
Funkcijas definējamas kā formas un struktūras darbības izpausmes, izmantošanas un nozīmes plašā kontekstā, atkarībā no mērķa. Funkcionālā dažādība pastāv ciešā saistībā ar strukturālo dažādību. Funkcionālās dažādības vērtēšanas skalā kā galējie stāvokļi ir nošķirtās (atsevišķās, vienpatīgās) un apvienotās (kompleksās, saliktās) funkcijas.

DAŽĀDĪBAS IETEKMES NOVĒRTĒŠANA RĪGAS PILSĒTU VEIDOJOŠO AREĀLO (APBŪVĒTO, NEAPBŪVĒTO) STRUKTŪRU GADĪJUMĀ

Dažādību ietekmes iespējams novērtēt pēc jebkuras no augstāk minēto dažādību kategorijas. Uzskatāmāk izmantojama morfoloģiskā dažādības analīze, kura pēc būtības ietver arī strukturālo un funkcionālo dažādību kvalitātes.

Karte „apdzīvotās teritorijas” aptver morfoloģisko dažādību, attēlojot homogenas zonas ar līdzīgam mērāmajām vērtībām mērogā līdz $R=100m$. Tiek izmantoti apbūves un iedzīvotāju blīvuma parametri (skaits uz teritorijas vienību). Šajā kartē atainojas pilsētas apbūvēto teritoriju formu dažādība (3.9. attēls).

3.9. attēls. Apdzīvotās teritorijas

Morfoloģiskā dažādība var tikt papildināta ar pilsētas apbūvēto teritoriju vēsturiskuma struktūru, nosakot dažādu laikmetu apbūves klājumu. Šeit parādās multi-polāra koncentrācija kā viens, nosacīti galējais vērtību mērs un otrs - homogēna vēsturiskuma (izcelsmes) izkliede. Piemēram, raksturīgi ir Stabu ielas vai Strēlnieku ielas apbūves ansambļi (R=100 m) un Akadēmiķa Ķeldiša apbūves ansambļi.

Līdzīgas morfoloģisko vērtību mēri varētu tikt noteikti pēc apbūves vertikālās dimensijas. Šeit gan īpaša vērība piešķirama mēroga jautājumam, jo morfoloģijas dažādības vērtību skala ir atkarīga no attiecīgās teritorijas.

Ir ieteicams ievērtēt un nokartēt morfoloģisko dažādību vismaz trijos mērogos, par pamatu ņemot interesējošo areālu, vienu mērogu augstāk un vienu zemāk. Tā, piemēram, apskatot telpisko vienību kvartāls (R=100m) ir nepieciešams apskatīties telpisko vienību mikrorajons (piem., „klusais centrs” vai Purvciems-1) R=300m mērogā un telpisko vienību „ansamblis” R=30m.

RĪGAS PILSĒTU VEIDOJOŠO LINEĀRO STRUKTŪRU IETEKMES NOVĒRTĒŠANA

Lineāro struktūru dažādības analīzei lietderīgi izmantot strukturālo dažādību novērtēšanu. Karte „lineārās struktūras” attēlo strukturālo dažādību. Lai to raksturotu, tika izmantotas ceļu funkcionāli-strukturālās kategorijas. Pēc būtības, lineāru struktūru dažādību var raksturot kā dažāda tipa selektoru, kuri atļauj kustību noteiktajā virzienā pa bipolāra tīkla asīm.

Rīgas pilsētu veidojošo struktūru lineāro struktūru dažādības raksturošanai tika izmantota *Opens Street Map* kopienas izveidota ceļu sistematizācija¹². Šeit ceļu funkcionāla klasifikācija saucama par ceļu strukturālo klasifikāciju, jo jēdzienam funkcija tiek piešķirta cita nozīme.

Sistematizācijas pamatā ir četras kategorijas: galvenās maģistrāles (*principal arteries*), galvenās ielas (*minor arterial streets*), kolektora ielas (*collector streets*) un vietējās ielas (*local streets*).

Galvenās maģistrāles pilsētā ir reģionālo ceļu turpinājums. Tie uzņem lielāko daļu satiksmes no un uz pilsētas teritoriju, kā arī uzņem tranzīta satiksmi, kura šķērso pilsētas teritoriju. Galvenās maģistrāles savieno pilsētas centru un citas augstākas nozīmes teritoriālās vienības. To galvenā nozīme ir satiksme starp centriem, savukārt pieejamība caur savienojumiem, kas atrodas tiešā maģistrāļu tuvumā, pilsētas teritorijā ir stipri ierobežota.

Galveno ielu, salīdzinājumā ar maģistrālēm, nozīme ir satiksmei starp zemākās pakāpes teritoriālām vienībām. Šeit satiksmei ir zemāka intensitāte nekā galvenam maģistrālēm. Galvenās ielas ir savā starpā savienotas vienotā sistēmā, bet tās nešķērso dzīvojamās zonas jeb tuvienes. Galvenām ielām pieguļošo telpu pieejamība ir ierobežota.

Kolektora ielas atšķirībā no galvenajām ielām var šķērsot dzīvojamās zonas jeb tuvienes. To galvenā nozīme satiksmes ziņā ir satiksmes plūsmas savākšana no vietējām ielām un to novadīšana galvenajās ielās. Kolektora ielas pēc nozīmes ir gan satiksmes kanāli gan kolektoru ielām pieguļošo telpu pieejamības nodrošināšana.

Vietējas ielas nodrošina augstāko pieejamību telpām un zemāko satiksmes intensitātes līmeni. Vietējās ielās tranzīta satiksme netiek pieļauta. Un tiek nodrošināta pieejamība augstāko kategoriju ceļiem.

Jo zemāka pakāpe, jo lielāka kustības ātrumu dažādība ir pieļaujama. Tā, piemēram, sabiedriskā transporta vajadzību primāras nozīmes apmierināšana augstākās pakāpes ceļos ir apgrūtināta. Zemākas pakāpes ceļi ir piemēroti velobraucējiem un arī biežākai šķērsošanai.

¹² http://wiki.openstreetmap.org/wiki/Highway_Functional_Classification_System

Piemēram, galveno maģistrāļu profils ir kā kanāls ar norobežojumiem šķērsvirzienā. Savukārt vietējo ielu šķērsprofils ļauj kustību gan pa ceļa asi, gan paralēli tai.

Rīgas gadījumā ir ne vienmēr var viennozīmīgi noteikt ceļa nozīmi pēc augstāk aprakstītās ceļa hierarhijas. Viens no veidiem, kā var noteikt konkrētas ielas nozīmi ir novērtēt tai piegulošas zemes izmantošanu. Gar ielām kuras tika atzīmētas kā „galvenās ielas” OSM hierarhijā (Kr. Valdemāra, Brīvības, A. Čaka) un arī gar dažām no kolektoru ielām (piem., Avotu ielas posms sākot ar Ģertrūdes ielu, nav autostāvvietu (ar retajiem izņēmumiem kur ielas profils to atļauj)). Savukārt, gar perpendikulārām ielām izņemot Lāčplēša un Miera ielu, autostāvvietas ir atļautas. Tas attēlo Rīgas centra ielu tīkla strukturālo dažādību.

Funkcionālā dažādība ietver sevī funkcijas izmantošanas intensitāti un nozīmi. Tā, dažādam funkcijām piemīt dažāda intensitātes pakāpe. Dažādas nozīmes funkcijām ir nepieciešams teritoriāls mērogs, kurš ir atkarīgs no sociāli-ekonomiskā konteksta.

Funkcijas jēdziens, atšķirībā no morfoloģiskās un strukturālās dažādības vērtējuma parametriem, iekļauj cilvēku vajadzības, kuras nemitīgi mainās. Piemēram, to iespaido mājokļu vides vērtība mainīgajā sabiedrības kontekstā.

Funkcionālistu izmantotais telpu dalījums pēc mājokļa, ražošanas, rekreācijas un transporta funkcijām pamatojas šo funkciju savstarpējās līdzāspastāvēšanas pretrunās.

Mūsdienās, mainoties sabiedrībai, mainās funkcijas vērtības tādā ziņā, kāda funkcijas ir apvienotas un nošķirtas. Darbs, kas agrāk tika nošķirts no mājokļa, iegūst jaunu nozīmi mājokļa vidē (darbs mājās, vai tieši otrādi, darbs pilsēta un mājoklis pilsētvidē). Tātad, mainās no vienas puses, funkciju apvienojums un koncentrācija dažāda mēroga teritorijās. Arvien lielāku nozīmi iegūst starp-funkciju telpu raksturs.

3.6.2. RĪGAS GALVENO VEIDOJOŠO UN PERSPEKTĪVO TESPISKO STRUKTŪRU NOVĒRTĒŠANA AINAVU PLĀNOŠANAS PROCESĀ

Atbilstoši Rīgas ainavu veidošanas mērķu ieviešanas plāna priekšlikumam (skat. 5. nodaļu) pilsētu organizējošo un perspektīvo struktūru izvērtēšana ir ainavu tematiskā plāna izstrādes 1. daļas uzdevums.

Tāpat kā pilsētu organizējošo struktūru noteikšanas, tā arī izvērtēšanas pamatā ir pieeja un principi. Šajā struktūru noteikšanas etapā tā ir pieeja - pētījumā iesaistīto speciālistu pilsētas veidošanās procesa un galveno tās elementu „ekspertnovērtējums” atbilstoši metodikai un pilsētas veidošanās lasījuma principi – galveno morfoloģisko un funkcionālo pilsētas elementu noteikšana pēc to nozīmības vienotās – urbānās telpas tapšanā, vienlaikus paredzot to lomu ainavu telpu esošo un iespējamo stāvokļu raksturošanai un izvērtēšanai tālākā – ainavu plānošanas procesā.

Ainavu tematiskā plāna izstrādes procesā (1. daļa) pilsētu organizējošo struktūru redzējums ir verificējams ekspertu diskusiju ceļā, galvenokārt divos virzienos – 1) izsverot struktūru nozīmību, un veicot to līmeņošanu atbilstoši nozīmībai; 2) definējot saturiskos principus, kas ietverami AVM un ainavas veidošanas vadlīniju izstrādei (2., 3. daļa). Arī šajā posmā telpisko struktūru „tīklojums” ir izvērtējams, precizējams atbilstoši ainavu struktūrai, nozīmībai un to veidošanas mērķiem, kuri var tikt pārskatīti vai definēti pašā plānošanas gaitā.

Tāpat - ainavu plānošanas etapā, nepieciešamības gadījumā, Rīgas galveno veidojošo telpisko struktūru iedalījums un nozīmīguma vērtējums var tikt precizēts atbilstoši stratēģiskiem pilsētas plānošanas dokumentiem, kuri jau būs izstrādāti vai arī ainavu plānošanas laikā būs izstrādes procesā.

Ainavu tematiskā plāna ieviešanas posmā – jau izstrādājot ainavu veidošanas uzdevumus, nepieciešams specificēt, jeb konkrēto vietu līmenī ievērtēt galveno pilsētas struktūru ietekmes, izstrādāt uzdevumus ainavas telpas harmonizācijai, nepieciešamās kvalitātes nodrošināšanai.

Šī pētījuma ietvaros izstrādājot priekšlikumu par pilsētu organizējošo un tālāko - perspektīvo struktūru noteikšanu ir arī ietverti daži saturiskie principi, kas izvērtējami un izmantojami ainavu tematiskā plāna izstrādes procesā. Daži no tiem:

- Pilsētas kopējo telpu organizējošās lineārās struktūras – maģistrālās ielas un galvenās ielas tuvieņu ainavu telpu plānošanas līmenī ir izvērtējamas sasaistē ar pilnu lineāro struktūru spektru (apkaimju un tuvieņu savstarpējās sasaites, vietējo ielu un ceļu ainavu telpu organizējošā un funkcionāli cilvēcīgā loma).
- Pilsētas ainavu telpu veidošana ceļā uz laikmetam atbilstošām kvalitātēm ir cieši un konkrēti saistāma ar pilsētas „iekšējo” savienojumu tīklu – viegla individuālā un sabiedriskā transporta izmantošanai, kur potenciāli izcila loma piešķirama esošajām un papildināmām tramvaja līnijām. Pēc būtības šim tīklam, līdz ar publisko ārtelpu tīklu, jāklūst par vienu no pilsētas īsteni organizējošo struktūru.
- Ielu vēsturiskums daudzviet raksturo pilsētas daļu daudzveidība gan no pilsētas fiziskā, tā arī no cilvēcīgā pilsētas dzīves vērtību viedokļa. Lai arī ne vienmēr šeit lokalizējas nozīmīgas kultūrvēsturiskas vērtības, tomēr visbiežāk tās ir ļoti vērtīgas kā „vienreizējas” no urbāno struktūru savijumu viedokļa - veidojot arī morfoloģiski daudzveidīgas ainavas. Līdz ar to, ainavu plānošanas procesā tās ir izvērtējamas vietējo telpu, vietu konkrētības līmenī (kā izteiksmīgs piemērs var kalpot Sarkandaugavas apkaime (skat. 4.nodaļu)).
- Jau ticis uzsvērts, ka virszemes ūdensteces un ūdenstilpes - visas bez izņēmuma ir vitāli nozīmīgas mūsdienu pilsētas telpā no ainavu kā cilvēka dzīves vides kvalitātes viedokļa. Ūdens un pieūdens telpām jāklūst par īstenu šīs dzīves vides sastāvdaļu. Tā nav savienojama ar esošo situāciju daudzviet Rīgā, kur ūdensmalas ir satiksmes infrastruktūras arēnas. (Sarkandaugavas gadījumā projektētā Tilta ielas transformācija par maģistrālu savienojumu ir galvenais konflikts un kur nepieciešami jauni risinājumi ainavu tematiskā plānā, un tālāk – teritorijas plānojumā).

4. RĪGAS AINAVU SISTĒMAS IZSTRĀDES METODIKA

4.1. KONCEPTUĀLAIS SATVARS

Rīgas ainavu novērtēšanas pieeja ir balstīta ainavas kā dzīvestelpas izpratnē, kur ainavu veido gan pilsētas fiziskie elementi un vērtības, gan simboliskais nozīmīgums, gan cilvēku pieredze un darbība tajā.

Dzīvestelpas ainavu veido¹³ (a) uztveramā (*perceived*) telpa, kas sastāv no konkrētām telpiskām formām, lietām, kas var tikt empīriski nokartētas, tās ir sociāli veidotas, kā vidutāji un rezultāts cilvēka aktivitātei, uzvedībai un pieredzei; (b) iztēlotā (*conceived*) telpa, ko veido mentālas vai kognitīvas (iztēlotas) formas. To izsaka "intelektuāli izstrādātās zīmēs" un simbolos, t.i., rakstiski un verbāli; (c) izdzīvotā (*lived*) telpa, kas veidojas no esošām sociālām un telpiskām praksēm, tiešās materiālās pasaules pieredzes un realizēšanas. Tā pārklāj fizisko telpu, veidojot tās objektu simboliskus lietojumus, un ir nolasāma neverbālos simbolos un zīmēs. Tā vienlaicīgi ir reāla un iztēlota.

(A) **Uztveramā telpa** ir materializēta ikdienas dzīves vajadzību veidotā telpa, kuras izpausmju ģeogrāfija ir nokartējama un aprakstāma konkrētā veidā – galvenokārt ainavas funkcionalitātē (ainavas telpas lietojumā) un morfoloģijā (ainavas telpas izskatā). Tā veidojas kā rezultāts cilvēka darbībai un pilsētas audumā ir izdalāma (1) kā vairāk vai mazāk vienota telpiska struktūra, kas šī pētījuma ietvaros ir definēta kā *apkārtnu/tuvieņu pilsētas ainavu struktūra* un (2) kā *plūsmu un aktivitāšu mezglu ainavu telpiskā struktūra*, kas raksturo pilsētu organizējošās telpiskās struktūras.

Atslēgas vārdi: ēkas, ielas, pagalmi, industriālais, dzīvojamie masīvi, centrs, stacija, tilts, iepirkšanās centri, tramvaja maršruti, ezeri u.tml.

(B) **Iztēlotā telpa** ir simboliskā dzīvestelpa – simboliski nozīmīgās ainavas, kuras sabiedrība un eksperti ir atzinuši par nozīmīgām pilsētas vai nacionālām vērtībām. Tās ir mantotās pilsētainavas struktūras kā vēsturiskie pilsētas daļu unikālo raksturu veidojošie pilsētbūvnieciski kompleksi un kultūrvēsturisko apbūves un pieminekļu kompleksi. Vienlīdz tās ir arī nozīmīgās dabas aizsardzības telpas, kur tiek īstenotas dabas vērtību saglabāšanas un aizsardzības prakses. Simboliskā dzīvestelpa kā sabiedrības vērtību un nozīmju telpa ir viens no būtiskiem kritērijiem, kas piešķir nozīmes tuvienēm četros nozīmju līmeņos: nacionālā, pilsētas, apkaimes, ikdienas.

¹³ Adaptēta E. Sodžas „telpiskuma trialektika” no: Soja, E. (1996) Thirdspace. Journeys to Los Angeles and other real-and-imagined spaced. Blackwell Publishers Inc, Malden.

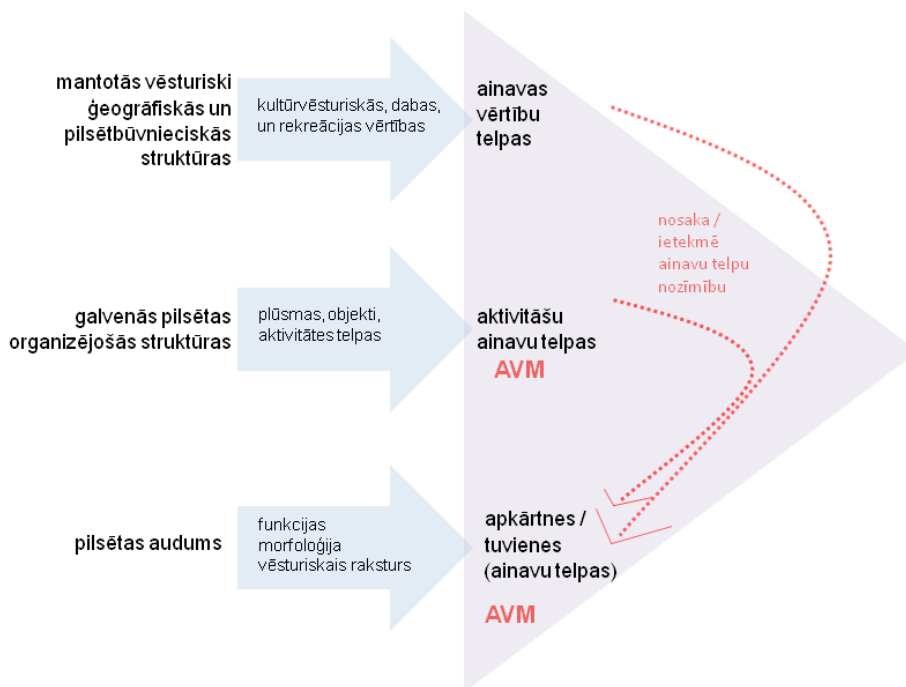
Atslēgas vārdi: Daugava, koka Rīga, parki, piekraste, nacionālā bibliotēka, Krēmeru dabas liegums, Vecrīga u.tml.

(C) **Izdzīvotā telpa** ir tās nozīmju un simboliskās telpas un vietas, kas veidojas cilvēkiem pieredzot savas dzīvestelpas, piešķirot individuālas un/vai sociālu grupu nozīmes dažādām vietām un ainavām. Tas ir veids kā var novērtēt pilsētainavu, izmantojot cilvēku zināšanas, kas veidojušās pieredzot un izdzīvojot dažādus notikumus un vietas pilsētā dažādos laikposmos. Izdzīvotā telpas izpratne ir būtiska *apkārtnu/tuvieņu* plānošanas procesā kā indikators vietu vērtībām un ir atklājama, izmantojot komunikatīvas ainavas plānošanas pieejas (piemēram, sabiedrības līdzdalības plānošanu).

Atslēgas vārdi: atmiņas, miers, ieceres, bailes, frustrācija, sastrēgumi, svaigs gaiss, klusums, troksnis, saviļņojums, dzīvīgums u.tml.

Rīgas ainavu sistēma ir visu Rīgas pilsētainavu ietveroša un novērtējoša klasifikācijas sistēma, kas skata ainavu no to vērtību, nozīmes un funkcionalitātes aspektiem.

Pilsētainavu, no tās vērtību, veidošanās, izmantošanas un nozīmes aspekta var iedalīt trīs perspektīvās jeb skatuleņķos (4.1. att.):

2.1. attēls. Trīs pilsētainavas skatuleņķi ainavas plānošanas kontekstā – principiāla shēma. AVM – Ainavu veidošanas mērķi.

(1) kā vēsturiski ģeogrāfisku telpisku struktūru, kuru mūsdienās veido tās mantotās pilsētas struktūras (1. pielikums), kas ir bijušas pamatā Rīgas izveidei un vienlīdz raksturo Rīgas veidošanās nozīmīgos laikposmus un pilsētvides transformācijas (skat. 1.2. un 1.3. sadaļu).

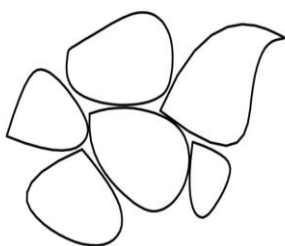
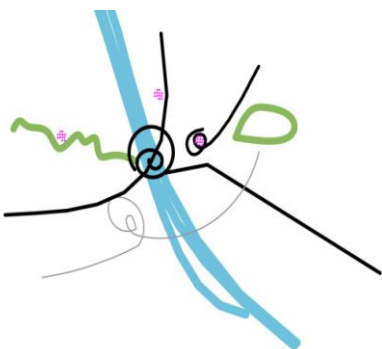
Šī pētījuma ietvaros kā visai sabiedrībai nozīmīgas **ainavas vērtību telpas** tiek piedāvāts definēt telpas ar kultūrvēsturiskām nozīmēm, rekreācijas un dabas vērtību. Šo telpu vērtības un aprises Rīgā ir apzinātas (dažādu pētījumu ietvaros¹⁴) un daļēji institucionalizētas (daļai ir aizsardzības statuss (UNESCO mantojums, apbūves aizsardzības zona u.tml.).

(2) kā aktivitāšu telpisko struktūru, kuru veido dažādas sezonālas cilvēku plūsmas pilsētvidē (9. pielikums). Aktivitāšu telpisko izvietojumu nosaka *pilsētas galvenās organizējošās struktūras* – mezgli, lineārās struktūras, enkurobjekti (pievilinātāji) pilsētas un apkaimes mērogā. Tās ir īpaši dinamiskas ainavas, kuru funkcionēšanu un raksturu nosaka cilvēku pieplūdums un aktivitāšu intensitāte un tām ir būtiska ietekmes

nozīme uz apkārtējo ainavu raksturu.

Piemēram, intensīvas satiksmes ceļu ainavas, lielo tirdzniecības centru ainavas, skolu, rekreācijas ainavas u.tml.

Pētījumā dažādu plūsmu un mezglu veidotās telpas tiek sauktas par **aktivitāšu ainavu telpām**. Pilsētas audumā tās nosaka arī apkaimju centrus.

(3) kā pilsētas auduma struktūru, kuru veido morfoloģiski un funkcionāli atšķirīgas ainavu telpas (6. pielikums). Šī skatījuma nozīme balstās atziņā, ka ainavas ir visur un ka tās var tikt plānotas un veidotas pēc līdzīgiem principiem, rodot balansu starp *interesešu pušu vēlmēm un vajadzībām*.

Pētījumā pilsētas auduma struktūra ir iedalīta ainavu telpās, kuras tiek sauktas par **tuvienēm**¹⁵. Tuvienes ir tās pilsētainavas telpas, kurām tiek izstrādāti ainavu kvalitātes mērķi (ainavu veidošanas mērķi), ņemot vērā to nozīmi un raksturu pilsētā, kā arī mantotās ainavas un aktivitāšu telpu klātbūtni.

¹⁴ piemēram, ĢZZF 2009. gada pētījuma „Rīgas pilsētas kultūrvēsturiski augstvērtīgo ainavu karte”

¹⁵ komunikācijai ar sabiedrību var lietot jēdzienu „tuvā kā apkārtnes ainavas”.

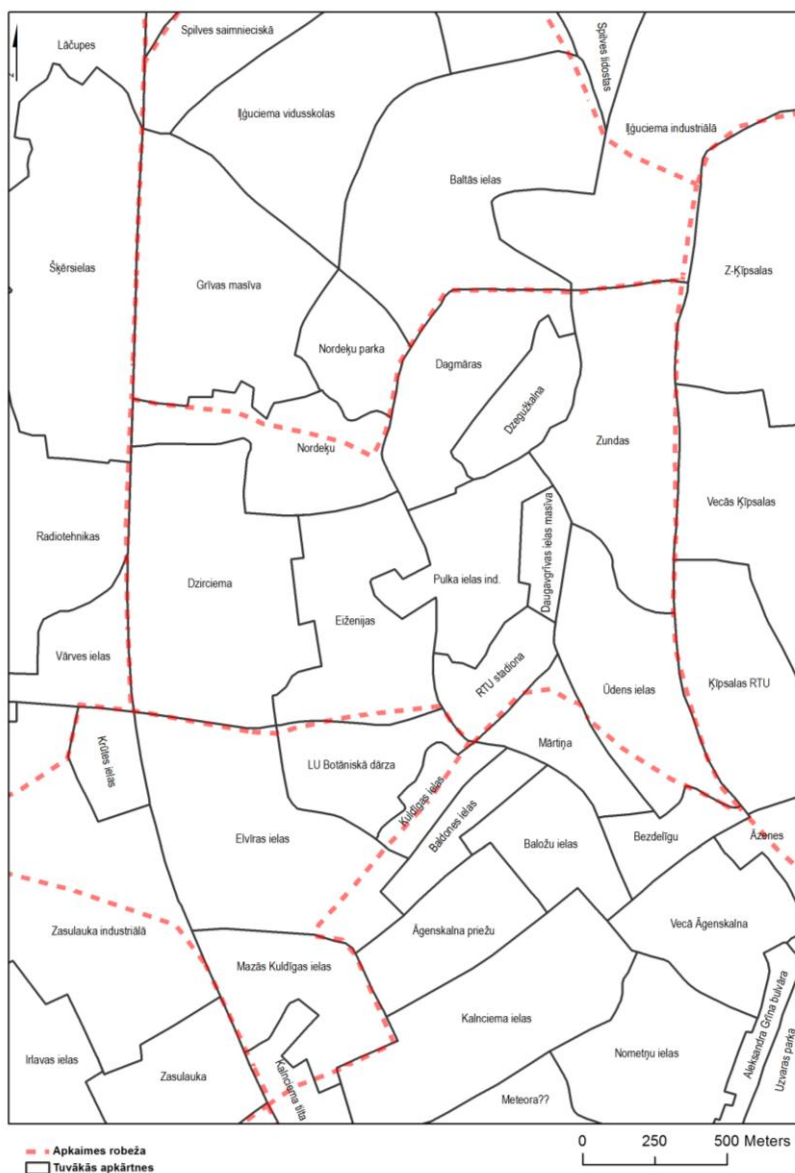
4.2. PILSĒTAS AUDUMA TELPAS – TUVIENES JEB „TUVĀKĀS APKĀRTNES” AINAVU TELPAS

Viena no Rīgas pilsētas telpiskās struktūras vienībām ir apkaimes – Rīgas pilsētas daļas. Taču ainavu pētniecības, sistematizēšanas un plānošanas vajadzībām apkaimes ir pārāk plašas teritoriālās vienības, jo tās ietver gan nozīmes, gan formas un funkcijas ziņā atšķirīgas ainavu telpas. Tā kā ilgtspējīga ainavu novērtēšana un plānošana Rīgas pilsētvidē ir saistāma ar subsidiaritātes principa līdzdalības plānošanā īstenošanu, ir būtiski apkaimju ietvaros nošķirt *interesešu pušu* (angl. *stakeholder*) atbildību ainavas veidošanas mērķu un to īstenošanas uzdevumu izstrādē. Tādējādi ir nepieciešamība pēc telpiska vienībām, kuras iezīmētu relatīvi precīzs funkcionālītātes un nozīmes nošķīrums.

*Tuvienes*¹⁶ ir pilsētas auduma lokālas telpiskas vienības, kuras raksturo šādi kritēriji: (1) formas un (2) funkcionāla līdzība, (3) vēsture un pārmaiņu raksturs, (4) novietojums attiecībā pret pilsētas galvenajām telpiskajām struktūrām, kā arī (5) laika gaitā izveidojusies vietējo iedzīvotāju piederības sajūta, attieksme un/vai attiecības ar telpu (4.2. att., 6. pielikums).

- *Formas līdzība* – raksturo pilsētas auduma apbūvēto un neapbūvēto teritoriju raksturu (4. pielikums).
- *Funkcionāla līdzība* – raksturo galveno telpas izmantošanas veidu (rekreācija, dzīvesvieta, saimnieciskā, pakalpojumi, transporta mezgls u.tml.).
- *Vēsture un ainavu telpas transformācijas raksturs* – raksturo ainavas telpas veidošanās un pārmaiņu vēsturi, vēsturiskās slāņojuma raksturu un transformācijas tendences (1. pielikums).
- *Novietojums* – parāda telpas robežu iezīmēšanu attiecībā pret pilsētas galvenajām ielām un citām telpu organizējošām struktūrām (ūdensmalu, zaļajām teritorijām, citiem infrastruktūras objektiem un robežām).
- *Piederības sajūta vai attieksme* – nozīmē laika gaitā izveidojušos vietējiem iedzīvotājiem pazīstamas apkārtnes telpu, kas ir pakārtota citiem kritērijiem (morfoloģiskai un funkcionālai līdzībai, kā arī novietojumam). To var raksturot cilvēku piederības sajūta vietai (vietām) tajā, identificēšanās ar to, gatavība iesaistīties apkārtnes kopšanā, attīstīšanā u.tml.
- Telpas raksturo ar vietu reprezentējošu nosaukumu (vietvārdu), kas ir sabiedrībā pazīstams telpas vai kādas tās vietas nosaukums un būtu attiecināms uz visu ainavas telpu.
- Tās ir *vietas limeņa* ainavu telpas.

¹⁶ Apkārtnes – plašāks jēdziens kā apkaime (pēdējais saistīts daudz tiešāk ar teritoriju). Apkārtnes var būt arī tuvākās apkaimes fizisks, sociāls, garīgs un informatīvs raksturojums. Tuvienes – pārsvarā tiek lietota salikumā „tuvienes un tālienes”.

2.2. attēls. Ainavu telpu dalījuma piemērs Āgenskalnā, Ilģuciemā, Zaslaukā, Dzirciemā, Ķīpsalā. Nosaukumi (vietvārdi) precizējami tālākos pētījumos. Telpu dalījums veikts M 1: 10 000 (ArcMap10 programmā).

4.2.1. AINAVU TELPU IZDALĪŠANAS UN NOVĒRTĒŠANAS METODE

(1) Ainavu telpu (tuvieņu) izdalīšanai (kartēšanai) nepieciešamie informācijas avoti:

- aktuālas topogrāfiskās kartes M 1: 10 000;
- ortofoto kartes M 1: 10 000;
- dažādas tematiskās kartes un pētījumi;
- vēsturiskās kartes un plāni;

- informatīvie portāli (sus.lv; apkaimes.lv, wikimapia.com u.c.) un informatīvā literatūra;
- telpas virtuālās vizualizācijas (bingmap, google maps u.c.);
- lauka apsekojumi.

Tuvieņu izdalīšanā ir vēlams iesaistīt pilsētībūvniecības un pilsētas vēstures ekspertu, ģeogrāfijas un/vai telpiskās plānošanas ekspertu, ainavu ekspertu, vietējos iedzīvotājus (konsultatīvi).

(2) Izdalīšanas kritēriji:

Telpas dalījums pēc funkcionālā rakstura balstās atziņā, ka (a) mūsdienu ainava ir ilgstošas cilvēka un dabas mijiedarbības produkts un ka (b) dažādie cilvēka darbības veidi, kas ilgstoši nosaka kādas teritorijas izmantošanu, rada pilnīgi atšķirīgas ainavas (pēc formas, tajās notiekošiem procesiem, pēc nozīmes cilvēku un sabiedrības dzīvesdarbībā). Tas nozīmē, ka ainavas nosaka un norobežo kartēs pēc cilvēka darbības vadošā veida un sociālās lomas sabiedrības attīstībā¹⁷.

Rīgas pilsētas ainavu telpu izdalīšanā izmantotā funkcionālā pieeja ir kombinēta ar **strukturālo pieeju**¹⁸, kas nozīmē, ka blakus ainavu funkcionālajam raksturojumam vērā ņemti ir pilsētībūvnieciskie apstākļi (piemēram, atšķirīgs ēku stāvu augstums) un īpaša atrašanās vietas ietekme (piemēram, jūras piekraste, upes vai ezera apkārtnē, pilsētas organizējošo struktūru ietekme).

AINAVU TELPAS PĒC DOMINĒJOŠĀS SOCIĀLĀS FUNKCIJAS:

- dzīvesvietas – mājokļu funkcija;
- kultūras, izglītības un sporta – kultūras, izglītības un sporta nodrošināšanas funkcija (augstskolas, sporta centri, bibliotēkas, muzeji u.tml. – kā telpu organizējoši un ietekmējoši objekti);
- pakalpojumu – dažādu pakalpojumu (biroju, iepirkšanās centru, satiksmes nodrošināšanas u.tml.) funkcija;
- multi-funkcionāls pilsētas centrs – galvenokārt dzīvesvietas, kultūras, izglītības un sporta, kultūrvēsturiskas un pakalpojumu funkcijas nedalāms savienojums;
- rekreācijas (arī ģimenes dārziņu) – atpūtas un brīvā laika pavadīšanas (parki, meža parki, mazdārziņi u.tml.) funkcija;
- saimnieciskā – ražošanas (arī pamestas ražošanas telpas), noliktavu, mobilitātes un tranzītpakalpojumu funkcija (lielie transporta koridori un satiksmes mezgli);
- dzīvesvietas, rekreācijas vai saimnieciska (kultūrvēsturiska) - kultūrvēsturiski nozīmīgas pamatfunkciju ainavu telpas

¹⁷ Melluma, A. (2002) Aina va kā attīstības resurss: Kurze mes reģiona piemērs. *Ģeogrāfiski Raksti X*, 5.-15. lpp.

¹⁸ Turpat.

- kapsētas – specifiska saimnieciska, rekreatīva (kultūrvēsturiski) un dabas funkcija.
- dabas teritorijas – meži, zālāji, ūdeņi, mitrzesmes u.tml.

Pilsētinaivas struktūrā var nošķirt divus funkcionalitātes tipus – **monofunkcionālas un multifunkcionālas ainavu telpas**. Monofunkcionālās ainavu telpas pastāv relatīva funkcionāla viendabība, piemēram, meža ainavu telpas, kurām nav speciālu rekreāciju funkciju vai nosacīti viendabīgās dzīvojamo masīvu vai mazstāvu apbūves teritorijas. Multifunkcionālās ainavu telpas raksturo nošķirama funkciju dažādība, vienlaikus arī to savstarpējā saikne.

Pilsētas auduma rakstura (formas) iezīmes, kas ainavu telpās ir sastopams gan „tīrā”, gan jauktā veidā (multifunkcionālās un strukturāli daudzveidīgās ainavās):

- lielmēroga dzīvojamais masīvs
- mazstāvu apbūve
- sabiedriskā apbūve
- kultūrvēsturiska apbūve (bij. muižas, fabrikas u.tml. līdz 2. pas. karam)
- industriāla apbūve
- ostas apbūve
- parks (kultūrvēsturisks, aktīvās atpūtas)
- mežaparks
- mežs
- zālājs
- ģimenes dārziņi
- ūdenstilpne (ezers) vai ūdenstece (upe) un tās krasta josla
- kapsēta
- pludmale

Ainavu telpu robežas:

- ielas – kā pilsētas kvartālus veidojošs un atdalošs elements, arī barjera;
- rūpniecisko teritoriju nodalošās barjeras (dažāda veida žogi-barjeras, krasas zemes lietojuma veida izmaiņas);
- funkcionāli un morfoloģiski krasas robežas, piemēram, viena pilsētas kvartāla robežās.

Piezīme: ainavu telpu izdalīšanā vienmēr pastāvēs subjektīvais elements, jo robežas dabā ir kontinuātas, diskrētas (krasas) tās ir tikai zemes virsmas līmenī, pārejā no viena zemes lietojuma un seguma uz otru.

NOSAUKUMA (VIETVĀRDA) PIEŠĶIRŠANA

Nosaukums tiek piešķirts pēc:

- atpazīstama un ievērojama telpas objekta (bieži tas arī organizē ainavas telpu ap to);
- nozīmīgākās telpu šķērsojošās ielas vai tās daļas;
- vēsturiska vietas/kvartāla nosaukuma.

4.2.2. TUVIĒŅU DATU BĀZE

Katrai ainavas telpai (tuvieni) ir datu bāze – piesaistīta ģeogrāfiskās informācijas sistēmām, kas ļauj iegūt daudzslāņainu informāciju par ainavas raksturu (4.1. tab.).

4.1. tabula. Tuvieņu datu bāzes struktūra.

<p>Tuvienes nosaukums, nozīme:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nosaukums; - Citi nosaukumi (vēsturiskie, dabas objektu); - Nozīme (nacionāla, pilsētas, apkaimes, ikdienas); - Apkaime. 	<p>Vispārīga informācija par ainavas telpu – vietvārds(i) un telpas nozīme Rīgas pilsētas ainavu kontekstā, kā arī atrašanās pilsētas apkaimēs.</p> <p>Tuvienes nozīme nosaka AVM noteikšanas metodiku.</p> <p>[GIS kartes izveides iespēja pēc apkārtnu nozīmes]</p>
<p>Sociālā funkcija:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Funkcionalitāte (mono- vai multi-); - Dominējošā funkcija (unificēts); - Sekundārā funkcija (unificēts); - Terciārā funkcija (unificēts). 	<p>Telpas sociālās funkcijas iedalījums – raksturo gan telpas viendabību, gan funkcionālo daudzveidību. Unificēts funkciju saraksts.</p> <p>Funkcionalitāte ietekmē ainavas veidošanas mērķu kritēriju izvēli.</p> <p>[GIS kartes izveides iespēja pēc ainavas funkcionalitātes]</p>
<p>Pilsētas auduma raksturojums:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pilsētbūvnieciskais raksturs (unificēts); - Zaļo teritoriju funkcionālais raksturojums (unificēts); - Zilās teritorijas un to elementi. 	<p>Pilsētas audums raksturojums ir viens no galvenajiem kritērijiem tuvieņu izdalīšanai. Iedalījums pēc pilsētbūvnieciskā tipa raksturo ainavas morfoloģiju – mazstāvu, daudzstāvu, sabiedriska, jaukta apbūve, parks, mežaparks u.tml. Zaļo teritoriju raksturojums parāda sastopamo zaļo teritoriju tipus tuvienē (pagalmu apstādījumi, nelieli skvēri, piemāju dārzi).</p> <p>Zilās teritorijas raksturo tuvienēs esošās ūdensteču un ūdenstilpņu veidus, t.sk., tuvieni pieguļošās ūdensteces.</p> <p>[GIS kartes izveides iespēja pēc ainavas pilsētbūvnieciskā rakstura]</p>

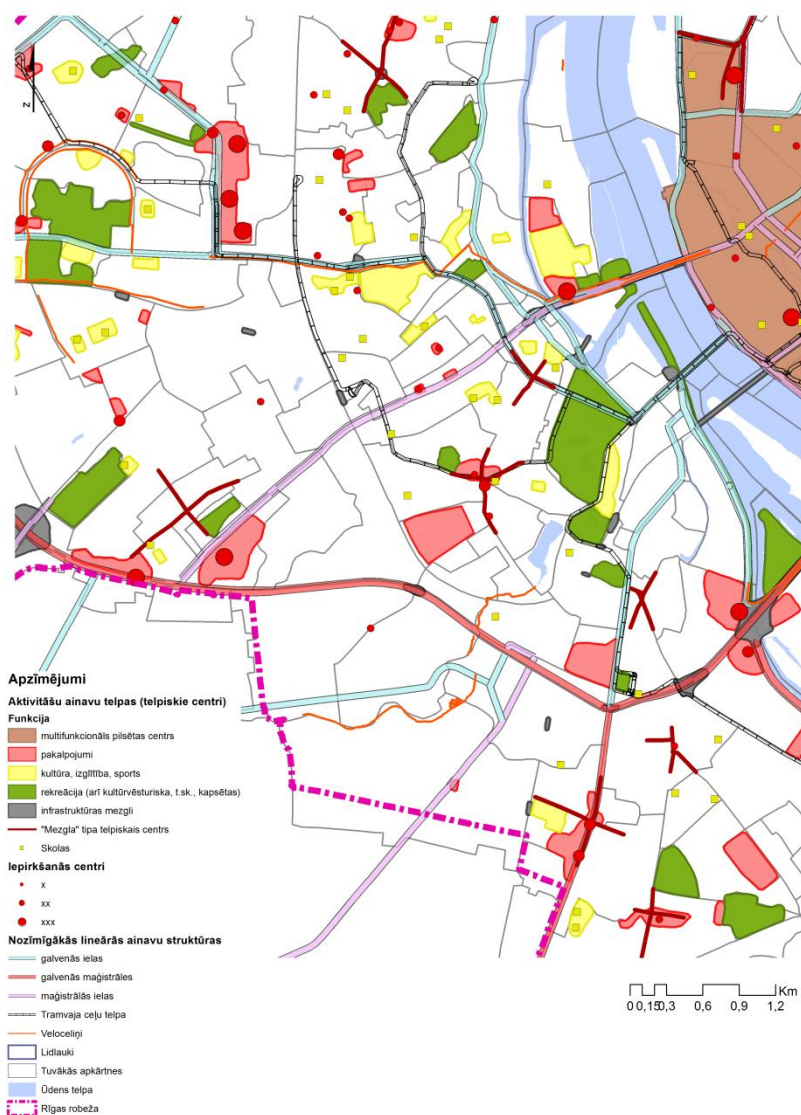
<p>Dinamika, procesi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mūsdienu pilsētveidošanās dominējošais process (unificēts); - Ainavas (no jauna) izveidošanas laiks (unificēts); - Nozīmīgāko pārbūvju periods (unificēts); - Nozīmīgākais iepriekšējais lietojums (funkcija) (unificēts). 	<p>Dinamika un ainavas veidošanās process raksturo apkārtnu senumu, iezīmē ainavas attīstības gaitu. Vienlīdz šis ainavas raksturojums iezīmē mūsdienu ainavas veidošanās virzītājspēkus, par pamatu ņemot Ainavu plānošanas pamatnostādņu „Mūsdienu Rīgas ainavas veidojošo virzītājspēku” analīzi.</p> <p>[GIS kartes izveides iespēja pēc visiem ainavas dinamikas un veidošanās procesa raksturojumiem]</p>
<p>Ainavas nozīmīgākie elementi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Enkurobjekti; - Kultūrvēsturiskās vērtības (uzskaitījums); - Citi nozīmīgi ainavas elementi (uzskaitījums); - Augstākās mācību iestādes; - Skolas; - Sporta centri; - Kultūras centri; - Publiskās telpas. 	<p>Ainavas elementu uzskaitījums tuvienēs raksturo ainavas nosacītu daudzveidību, nozīmīgās vietas un elementus. Šis raksturojums iezīmē tuvienes tēlu un tās ainavu veidojošās identitātes elementus.</p> <p>Šī informācija ir izmantojama AVM noteikšanas procesā. Telpiskam attēlojumam ir neieciešams veidot lokālus vietu plānus, mentālās kartes. Šī sadaļa izstrādājama vietas izpētes (t.sk., apsekojuma) gaitā.</p>
<p>Vietu un ainavu novērtējums:</p> <ul style="list-style-type: none"> - VKPAI apbūves aizsardzības teritorijas (uzskaitījums) - Ekspertu definētas pilsētainavas vērtības, kurām nav aizsardzības statuss (uzskaitījums); - Iedzīvotāju definētas pilsētainavas vērtības (uzskaitījums); - Dabas aizsardzības teritorijas (saraksts, no kura izvēlēties); - Publiskās ārtelpas; - Degradētās vietas; - Jaunveidojamās vietas. 	<p>Ekspertu un sabiedrības vērtējums par tuvienes ainavām ir apkopots, izmantojot gan esošus ekspertu vērtējumus par pilsētainavas vērtībām (t.sk., LU ĢZZF 2009. gada pētījuma rezultātiem¹⁹), gan iedzīvotāju definētas pilsētainavas vērtības (esošu pētījumu rezultāti). Šī sadaļa ir papildināma ar speciāliem pētījumiem par katru tuvienu (pēc vajadzības) un ir papildināma teritorijas plānošanas procesā.</p> <p>Šī informācija ir izmantojama AVM noteikšanas procesā. Telpiskam attēlojumam ir neieciešams veidot lokālus vietu plānus, mentālās kartes. Šī sadaļa izstrādājama vietas izpētes (t.sk., apsekojuma) gaitā.</p>
<p>Kopienas un biedrība</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kopienas; - Biedrības. 	<p>Informācijas par biedrībām un kopienām tuvienes (apkaimes) ietvaros. Būtiski ainavas plānošanas procesam.</p>
<p>Īpašais statuss Rīgas pilsētā</p>	<p>Teritorijas, kuru plānošanu nosaka īpašs statuss Rīgas pilsētas teritorijā [Rīgas brīvostas teritorija]</p>
<p>Ieteikumi apbūves noteikumiem</p>	<p>Ieteikumi, kas būtu iestrādājami normatīvos aktos un attiektos uz visu ainavas telpu vai tās atsevišķām daļām.</p>

¹⁹ 2009. gada Rīgas ainavu pētījuma (ĢZZF) laikā izdalītās pilsētas ainavas vērtības un problēmterritorijas: Rīgas pilsētas unikālās ainavas, tipiskās ainavas, estētiski augstvērtīgas ainavas, ekoloģiski nozīmīgas ainavas, kultūrvēsturiski vērtīgas ainavas, degradētās ainavas.

4.3. GALVENĀS PILSĒTU ORGANIZĒJOŠĀS STRUKTŪRAS – AKTIVITĀŠU AINAVAS TELPAS

Aktivitāšu ainavu telpas ir nozīmīgs elements ainavas kvalitātes mērķu (AKM) noteikšanas procesā, jo tās iezīmē specifisku „centrtieci” kādas tuvienes ietvaros. Tās ir nozīmīgas arī tādā ziņā, ka parāda sabiedrības plūsmu uz vai caur šīm telpām tuvienes (arī pilsētas) mērogā. Šīs telpas ir galvenās ainavas ikdienas dinamikas raksturotājas. Tās iezīmē arī galvenās „barjeras” pilsētas un apkārtnu mērogā (4.3. att., 9. pielikums).

Aktivitāšu ainavu telpas pēc formas ir (1) lineāras – ielu ainavas, upju ainavas, dzelzceļu ainavas. Faktiski cilvēkiem kā uztveramākās pilsētas ainavu telpas – ielu perspektīvas, piemēram; (2) laukumveida kā dažādu aktivitāšu centri – laukumi, parki, iepirkšanās centri, infrastruktūras mezgli u.tml.

4.3. attēls. Aktivitāšu ainavu telpas (fragments).

Pēc aktivitātes funkcijas lineārās struktūras ir iedalāmas kā dažādas nozīmes (intensitātes) ielas, barjeru veidojošas un ainavekoloģiski nozīmīgas ūdensteces. Laukumveida struktūras pēc funkcijas ir klasificējamas kā a) kultūras, sporta un izglītības aktivitāšu, b) pakalpojumu, c) rekreācijas, d) infrastruktūras mezgli. Atsevišķi ir izdalāmi arī laukumveida ūdenstilpnes kā nozīmīgas pilsētu organizējošas struktūras.

Aktivitāšu ainavu telpas ir novērtējamas pēc tiem pašiem principiem kā tuvienes.

4.4. AINAVAS VĒRTĪBU TELPAS RĪGAS PILSĒTĀ

Ainavu vērtību telpas ir izdalītas trīs lielās grupās saistībā ar dabas, kultūrvēsturisko (pilsētbūvniecisko) un rekreācijas (publiskās telpas) ainavu mantojuma vērtībām. Atsevišķā grupā, kā Rīgas nozīmīga vērtība, ir iedalīta arī Daugavas ainavu telpa. Ainavas vērtības ir attiecinātas uz tuvieņu telpisko struktūru, iezīmējot tās ainavu telpas, kuru vērtības ir saglabājamās (jeb saudzējoši attīstāmas) Rīgas attīstības perspektīvā.

Kultūrvēsturiski nozīmīgās ainavu telpas (10.1. pielikums): tās pilsētbūvnieciskās un senās Rīgas ārpilsētas vērtības, kas veidojušās dažādos laikposmos, un tuvienē ir pārstāvētas vai nu ar atsevišķiem nozīmīgiem elementiem, vai veido visu tuvieni. Izdalīšanas pamatojumam izmantoti kultūrvēsturiski aizsargājamo teritoriju dati (UNESCO mantojums, apbūves aizsardzības zona u.tml.), šī pētījuma ietvaros veiktās Rīgas mantoto struktūru un Rīgas ainavas vērtību atziņas (skat. sadaļu 1.2. un 1.3.), pētījuma „Rīgas pilsētas ainavu teritoriju izdalīšana, analīze un novērtēšana” rezultāti.

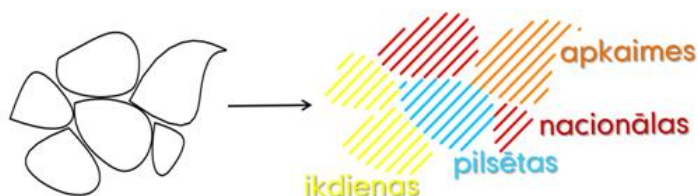
Dabas nozīmīguma ainavu telpas (10.2. pielikums): tās dabas teritorijas, kas veido teritoriāli nozīmīgāko dabas mantojumu Rīgas pilsētā un ir vienlīdz nozīmīgas bioloģiskās daudzveidības uzturēšanai. Izdalīšanas pamatojumam izmantoti dabas aizsardzības teritoriju dati, pētījuma „Rīgas pilsētas ainavu teritoriju izdalīšana, analīze un novērtēšana” rezultāti.

Rekreācijai nozīmīgās ainavu telpas (10.3. pielikums): sabiedrībai nozīmīgās un pieejamās publiskās ārtelpas. Izdalīšanas pamatojumam izmantota šī pētījuma ietvaros veiktā ainavu telpu funkcionalitātes analīze, pētījuma „Rīgas pilsētas ainavu teritoriju izdalīšana, analīze un novērtēšana” rezultāti.

Daugavas ainavu telpas (10.4. pielikums): tās ainavu telpas, kas ir tieši saistītas ar Daugavu, taču ir funkcionāli un morfoloģiski atšķirīgas.

4.5. AINAVU TELPU NOZĪME RĪGAS PILSĒTĀ

Ainavu iedalījums pēc nozīmes ir saistīts galvenokārt ar ainavas argumentētu novērtējumu (lomu) Rīgas un Latvijas (t.sk., arī Eiropas mērogā). Vienlīdz nozīmes piešķiršana pamato arī veidu kādā ir plānojama attiecīgā ainavas telpa – sabiedrības un ekspertu iesaistes attiecības un atbildību, izmantojot subsidiaritātes principu. Ainavas telpas nozīmi ietekmē Rīgas mantotās ainavas, kas ir veidojušās laika gaitā un turpina veidoties mūsdienās (skat., 1.3. sadaļu „Rīgas vērtības ilgtspējīgas ainavu saglabāšanas un attīstības kontekstā”). Vienlīdz ainavas telpu nozīmi ietekmē un nosaka dažādu aktivitāšu plūsmas, kas mezglomas Rīgas pilsētas audumā.

AINAVU TELPAS PĒC NOZĪMĪBAS (8. PIELIKUMS):

- **nacionālas** – ainavu telpas, kuru vērtības ir atzītas starptautiski un nacionālā mērogā. Šīs ainavu telpas parasti jau ir saistītas ar dažādu kultūrvēsturiskā mantojuma vai dabas mantojuma aizsardzību, ierobežojumiem. Nacionālas nozīmes ainavu telpās atrodas sabiedrībai nozīmīgi nacionāla mēroga objekti vai ainavas elementi.
- **pilsētas** – ainavu telpas, kas ir nozīmīgas Rīgas pilsētas mērogā. (1) tās ir saistītas ar sabiedrībā atzītām kultūrvēsturiskām, dabas, sociālām vērtībām. (2) tās ir pilsētas saimnieciskās teritorijas kā ekonomiskā kapitāla resurss, kas ir darba vietas ne tikai rīdniekiem, bet arī pārējiem Latvijas iedzīvotājiem. (3) pilsētas pakalpojumu mezglu telpas. (4) Rīgas pilsētas dabas teritorijas, nozīmīgs dabas kapitāls un rekreācijas resurss visiem Rīgas un piepilsētas teritoriju iedzīvotājiem. (5) pamestās ainavu telpas, faktiski konfliktsituācijas, nosacīti degradētas teritorijas. Ainavu telpas, kurās nepieciešams veikt padziļinātu izpēti un izstrādāt detalizētākus vides atveseļošanas, ainavu reģenerācijas plānus vai plānot jaunas ainavas.
- **apkaimes** – ainavu telpas, kas ir nozīmīgas apkaimes vai tuvāko apkaimju mērogā. Parasti tās ir rekreācijas vai pakalpojumu ainavu telpas.
- **ikdienas** – tās ainavu telpas, kuru pamatfunkcija ir mājokļu funkciju nodrošināšana.

Noteikšanas metodika:

- Ainavu telpu veidojošos elementus var iedalīt tematiskos kritērijos, kuru loma sabiedrības attīstībā nosaka to nozīmi Rīgas ainavu telpu vidū. Ainavas tematiskie kritēriji ir grupējami šādās kopās: kultūrvēsturiskie, dabas, kultūras, izglītības, sporta, sociālie, ekonomiskie un multikritēriju (2.2. tab.).
- Elementi, kas veido šīs tematiskās kopas nosaka arī ainavas telpas funkcionalitāti (2.2. tab.).
- Lai ietekmētu ainavas telpas funkcionalitāti un nozīmi, ainavas elementiem (objektiem) ir jābūt telpu ap sevi organizējošiem (piemēram, LNB ainavas telpa) vai/un telpu vienmērīgi veidojošiem (piemēram, Pleskodāles mazstāvu apbūves ainavas telpa).

2.2. tabula. Ainavas nozīmes noteikšanas kritēriju grupas.

NOZĪME	KRITĒRIJI					
	kultūr- vēsturiskie	dabas	kultūras, izglītības, sporta	sociālie	ekonomiskie	multi- kritēriju
	<i>dzīvesvietas, rekreācijas, saimnieciska (kultūrvēsturiskas) f-ja</i>	<i>dabas f-ja</i>	<i>kultūras, izglītības, sporta f-ja</i>	<i>dzīvesvietas f-ja; rekreācijas f-ja; pakalpojumu f-ja</i>	<i>saimnieciska f- ja; pakalpojumu f-ja f-ja</i>	<i>multi- funkcion āla</i>
Nacionāla	VKPAI apbūves aizsardzības teritorijas	Nacionālas nozīmes dabas (aizsardzības un/vai vērtību) teritorijas	Nacionālas nozīmes kultūras, izglītības un sporta centri	Latvijas sabiedrībai nozīmīgu nacionālu objektus saturošas ainavu telpas	Nacionāla mēroga infrastruktūras objekti	
Pilsētas	Apbūves aizsardzības teritorijas (attīstības plānā)	„Rīgas pilsētas meža” teritorijas; plašas zālāju un mitraiņu teritorijas; Rīgas pilsētas ezeru un upju telpas; rekultivētās teritorijas, bez noteiktas izmantošanas	Pilsētas mēroga kultūras centri	Pilsētas mēroga rekreācijas teritorijas; ģimenes dārziņi; kapsētas; slimnīcas; pamestas mazdārziņu teritorijas; nepabeigtas būvniecības teritorijas	Industriālas teritorijas; lieli pakalpojumu mezgli; post-industriālas teritorijas; post-militārās teritorijas	Multi-funkcionāls pilsētas centrs
Apkaimes	Apkaimes mēroga reliģiskie un kultūrvēsturiskie (arī apbūves) centri un teritorijas (parki)	Nelielas platības mežu un zālāju teritorijas, izmantotas rekreācijai	Apkaimes mēroga kultūras centri	Apkaimes mēroga rekreācijas teritorijas	Apkaimes mēroga pakalpojumu centri	
Ikdienas				Pilsētas „guļamrajoni”		

5. RĪGAS AINAVU VEIDOŠANAS MĒRĶU NOTEIKŠANAS METODIKA

5.1. EIROPAS AINAVU KONVENCIJAS IETVARŠ

Ainavu kvalitātes mērķi (turpmāk, AKM) ir nozīmīga ainavas politikas pamatnostādņu daļa, kas ir saistāma ar ainavas pārmaiņu izpratni un tālākām rīcībām ainavas kvalitātes nodrošināšanā.

NORMATĪVI

Saskaņā ar Eiropas Ainavu konvencijas (EAK) D daļu „katra Puse saskaņā ar 5. panta c) punktu apņemas, pēc konsultācijām ar sabiedrību, noteikt ainavas kvalitātes mērķus identificētajām un izvērtētajām ainavām”. Saskaņā ar šo dokumentu AKM izstrāde un īstenošana ir ilglaicīgs process, kurā ir vismaz trīs stadijas. (1) ir izstrādāta „kārtība, lai sabiedrība, vietējās un reģionālās varas iestādes, kā arī citas ieinteresētās puses varētu piedalīties tādas ainavu politikas izstrādāšanā un īstenošanā, kas norādīta iepriekšminētajā b) punktā” (EAK, 5. pants, b) un c) punkts).

Latvijas gadījumā tās ir Ainavu politikas pamatnostādnes (APP), kurā ir vispārīgi aprakstīta kārtība, kādā notiek ieinteresēto pušu līdzdalība politikas īstenošanā. APP ir definēts **Ainavas kvalitātes mērķis – kompetentu publisko iestāžu formulētas sabiedrības vēlmes attiecībā uz viņu apkārtnes ainavas raksturiezīmēm**. APP dokumentā 19. lpp. sadaļā "Situācijas raksturojums un problēmu formulējums, kuru risināšanai nepieciešams īstenot noteiktu politiku" ir teikts, ka „lai noteiktu ainavu kvalitātes mērķi, sadarbībā ar sabiedrību, ņemot vērā pētījumus, ir jāveic vispusīga konkrētās ainavas un vietas attīstības tendenču analīze, vienlaikus izvērtējot gan dažādas ainavu attīstības alternatīvas, gan iespējamās ietekmes uz ainavām, gan ainavu ietekmi uz dzīves kvalitāti konkrētajā vietā”.

No šī izriet, ka ir veicama ainavu izpēte (2), kuras rezultāts būtu izvērsta ainavas veidošanās un pārmaiņu tendenču (un attīstības scenāriju) analīze, un ka (3) AKM formulē kompetentas publiskās iestādes, pēc konsultācijām ar sabiedrību. Šīs normatīvās prasības ir integrētas Rīgas ainavu sistēmas un Ainavas kvalitātes mērķu noteikšanas metodikās.

TERMINOLOĢIJA

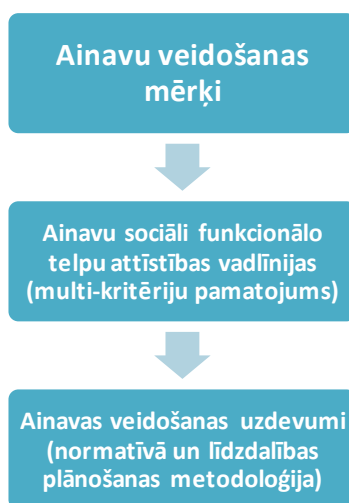
Marks Antrops, Gentas Universitātes profesors, EAK ietvara konferences izdevumā²⁰, kas veltīts AKM, raksta, ka EAK ir drīzāk vispārīga aprakstot daudzus nozīmīgus ainavu aspektus, tajā skaitā, AKM. Turklāt viņš norāda, ka te ir svarīgi apzināt vienu nozīmīgu

²⁰ Antrop, M. (2007) Identifying and enhancing landscapes. Fifth meeting of the Workshops of the Council of Europe for the implementation of the European Landscape Convention (2007). Landscape quality objectives: from theory to practice.

lingvistisku neskaidrību. Angļu valodā „quality” ir saistīts vairāk ar īpašībām nekā vērtībām²¹. To bieži citās valodās iztulko ar nozīmi „vērtības” tādā nozīmē, kas ir saistīts ar vērtējumu – labi vai slikti, labāk vai sliktāk. Šī iespējamā pārpratuma dēļ, ainavu kvalitātes mērķi šī pētījuma ietvaros ir pārdēvēti par **ainavu veidošanas mērķiem** (AVM), kuri ir vērsti uz kvalitatīvas dzīvesvides attīstību.

5.2. RĪGAS AINAVU VEIDOŠANAS MĒRĶI KĀ PILSĒTAINAVAS DZĪVES KVALITĀTES MĒRĶI

Kvalitatīvu ainavu veidošana ir koprades process starp pašvaldību, iedzīvotājiem un ekspertiem. Ainavu plānošanai konceptuāli ir trīs līmeņi (5.4. att.): pirmais ir ainavu veidošanas mērķi, otrais ir ainavu sociāli funkcionālo telpu attīstības vadlīnijas, trešais ir ainavas veidošanas uzdevumi. Gan ainavu veidošanas mērķi, gan ainavu sociāli funkcionālo telpu attīstības vadlīnijas un ainavas veidošanas uzdevumi ir instrumenti, kā sasniegt Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030. gadam izvirzītos mērķus.

5.4. attēls. Rīgas ainavu veidošanas konceptuālais ietvars

Ainavas veidošanas mērķi vienlīdz ir rīdzinieku dzīvestelpas attīstības mērķi. Šie mērķi ir izvirzīti, balstoties uz ainavas *pakalpojumiem/devumiem* (goods and services) iedzīvotāju dzīves kvalitātes celšanai, Eiropas Ainavas konvenciju un Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030. gadam projektu. Lai sasniegtu uzstādītos mērķus, tiek piedāvātas ainavu sociāli funkcionālo telpas attīstības vadlīnijas un līdzdalības plānošanas metodoloģija ainavas veidošanas uzdevumu izvirzīšanai. Vadlīnijās aprakstīti kritēriji ainavu sociāli

²¹ quality: (1) how good or bad something is; (2) a characteristic or feature that someone or something has; (3) something that can be noticed as a part of a person or thing; (4) a high level of value or excellence. (avots: merriam-webster.com)

funkcionālo telpu attīstībai. Vadlīnijas ir balstītas gan Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030. gadam, gan ainavu veidošanas mērķos.

Līdzdalības plānošanas metodoloģija ir instruments, kā pašvaldība un eksperti sadarbojoties ar iedzīvotājiem, izvirza konkrētus ainavas veidošanas uzdevumus konkrētām tuvienēm, vietām un to ainavām. Ainavu veidošanas uzdevumu noteikšanai ainavu veidošanas mērķi un ainavu sociāli funkcionālo telpu attīstības vadlīnijas kalpo par ietvardokumenti.

AINAVA KĀ IEDZĪVOTĀJU DZĪVES KVALITĀTE

Rīgas ainavas veido rīdzinieku dzīves telpu (sk. nodaļu "Rīgas ainavu sistēma"). Dzīves telpas jēdziens sevī ietver ideju, ka Rīgas iedzīvotāji ir gan savas dzīves telpas aktīvi lietotāji, gan aktīvi līdzveidotāji, kuriem ir savas vēlmes saistībā ar savu dzīves telpu. Šajā kontekstā *ainavu kvalitāti var definēt kā rīdzinieku apmierinātību ar savu dzīves telpu*²².

5.5. attēls. Ainavas devumi.

Cilvēka dzīves kvalitātes būtiska sastāvdaļa ir vide, kurā viņš uzturas un dzīvo. Tieši tāpēc ainavas kvalitāte un dzīves kvalitāte ir cieši savstarpēji saistītas²³. Jo augstāka būs Rīgas

22 Definīcija aizgūta, pielāgojot Osmana Tahira (*Osman Tahir*) pieeju. Skatīt "Tahir, Osman Mohd and Maggie H. Roe. (2006). Sustainable Urban Landscapes: Making the Case for the Development of an Improved Management System. ALAM CIPTA, Intl. J. on Sustainable Tropical Design Research & Practice, Vol. 1 (Issue 1) December 2006: pp. 17-24."

23 Thompson, Catharine Ward, and Takemi Sugiyama, Simon Bell, et al. Landscape quality and quality of life. OPENspace Research Centre, Edinburgh College of Art and Heriot-Watt University. http://www.openspace.ea.ac.uk/conference2007/PDF/Summary_Paper__CWT__31_Aug_07.AB_edit.pdf

ainavu kvalitāte, jo lielāka iespēja, ka rīdniekiem būs augstāka dzīves kvalitāte. Ainavu veidošanas mērķu izvirzīšanai tika izvēlēta ainavu *pakalpojumu/devumu* pieeja. Šīs pieejas pārstāvji uzskata, ka ainavas sniedz ne tikai estētiskus un rekreācijas pakalpojumus pilsētnieku vēlmju apmierināšanā, bet arī citus nozīmīgus labumus iedzīvotāju dzīves kvalitātes uzlabošanai. Ainavu pētnieki ir izdalījuši piecas būtiskus ainavas devumus, kuras kvalitatīvas ainavas var sniegt pilsētniekiem. Tās ir: (1) fiziskā un psiholoģiskā labsajūta; (2) ekonomiskie labumi; (3) vides uzlabojumi; (4) sociālā iesaiste un (5) kultūras vērtības (5.5. att.)²⁴.

Kvalitatīva ainava spēj uzlabot pilsētnieku fizisko un psiholoģisko labsajūtu. Piemēram, paaugstinot pilsētnieku veselību, dzīves emocionālo kvalitāti un garastāvokli, uzturoties kvalitatīvā ārtelpā. Ainava spēj nodrošināt arī ekonomiskus labumus – piesaistīt jaunus uzņēmumus apkaimēm un vietām, kalpot par tūristu galamērķi, pievienot papildus vērtību dažādiem pakalpojumiem (piemēram, kafejnīcām un restorāniem), kā arī paaugstināt zemes un nekustamā īpašuma vērtību. Kvalitatīva ainava nozīmē arī samazinātu vides piesārņojumu, apkārtnes mikroklimata stabilizāciju un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu.²⁵

Ainavai ir arī sociālas funkcijas, tā var veicināt iedzīvotāju savstarpējo tīklošanos un jaunu sociālu kontaktu rašanos, sniegt jaunas atpūtas un rekreācijas iespējas iedzīvotājiem. Papildus fiziski psiholoģiskām, ekonomiskām, vides un sociālām funkcijām, kvalitatīva ainava var pildīt arī dažādas kultūras funkcijas. Piemēram, stiprināt pilsētnieku identitāti un piederības sajūtu pilsētai vai tās apkaimēm, ainavas var kalpot par būtiskiem simboliem pilsētas tēla veidošanai un būt par nozīmīgu kultūras mantojumu nākamajām paaudzēm.²⁶

RĪGAS ILGTSPĒJĪGAS ATTĪSTĪBAS STRATĒGIJA LĪDZ 2030. GADAM

Pilsētvide kā fiziska telpa un pilsētas apbūves, zaļās zonas, transporta un cita veida infrastruktūras kopums tās funkcionālajā un vizuālajā izpausmē veido materiālo ietvaru rīdnieku dzīves telpai. Rīgas pilsētvide ir izvirzīta kā viens no trim Rīgas ilgtspējīgas attīstības balstiem²⁷. Ainavu un ainavu sistēmas veidošana ir viens no instrumentiem, kā attīstīt un pilnveidot Rīgas pilsētvidi. Tādējādi ainavu veidošana ir arī instruments, kā pašvaldība var ieviest un pārvaldīt ilgtspējīgu pilsētvides attīstību.

24 Tahir, Osman Mohd and Maggie H. Roe. (2006). Sustainable Urban Landscapes: Making the Case for the Development of an Improved Management System. ALAM CPTA, Intl. J. on Sustainable Tropical Design Research & Practice, Vol. 1 (Issue 1) December 2006: pp. 17-24.

25 turpat.

26 turpat.

27 Rīgas domes Pilsētas attīstības departaments. (2013). Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam. PROJEKTS. APSTIPRINĀTA ar Rīgas domes 22.10.2013. lēmumu Nr.302.

Rīgas pilsēta kā vienu no četriem ilgtermiņa mērķiem ir izvirzījusi ērtu, drošu un iedzīvotājiem patīkamu pilsētvidi. Šī mērķa sasniegšanai pašvaldība ir izvirzījusi astoņas stratēģiskās pamatnostādnes pilsētvides attīstībai. Tās ir: (1) integrēta sociālā infrastruktūra; (2) kvalitatīva dzīves vide un mājoklis; (3) iedzīvotājiem draudzīga transporta infrastruktūra; (4) teritorijas izmantošana; (5) kultūrvēsturiskās un ainaviskās vērtības; (6) dabas mantojums un vides kvalitāte; (7) Rīgas brīvostas attīstība un (8) pārdomāta industriālā attīstība. Šis ir nostādņu kopums, kurš tieši skar rīdzinieku apmierinātību ar dzīves telpu²⁸.

Ainavu veidošanas mērķi ir cieši saistīti ar ainavu telpas esošo vai/un potenciālo funkcionalitāti.

AINAVU VEIDOŠANAS MĒRĶI RĪGAS PILSĒTAI

MĒRĶIS 1: KVALITĀTĪVAS DZĪVESVIDES UN MĀJOKĻU TELPA

Cilvēcīgais pilsētas dzīvesvides centrs ir mājoklis un tā tuvā apkārtnē – tā kopējā telpa sadzīvei ar kaimiņiem – piemājas, pagalmi un citas tuvējās pieguļošās teritorijas. Tajā īstenojas tuvienu iedzīvotāju ikdienas komunikācija, satikšanās, iespējami – piemāju kopīgi pasākumi. Tā ir telpa, kurā bērni aizsāk apgūt dzīvesvidi ārpus paša mājokļa, veido savu ainavas uztveres pieredzi. Dzīvesvides – mājokļu telpas kvalitāte ietver kultūras, dizaina, funkcionālos, estētiskos u.c. aspektus, kuriem jāveicina socializēšanos, pozitīvas pieredzes veidošanos, kopdarbību, sociālo komunikāciju. Rīgā jāīsteno diferencēta dzīvesvides

²⁸ turpat.

kvalitātes pilnveidošana, atbilstoši vēsturiski veidotai mājokļu telpu daudzveidībai, iedzīvotāju vajadzībām, vienlaikus – viscaur nodrošinot augstus pilsētvides dizaina, labiekārtojuma, dabas elementu integrācijas standartus.

MĒRĶIS 2: DAUDZVEIDĪGA UN DZĪVĪGA PUBLISKĀ ĀRTELPA

Publiskā ārtelpa ir attīstāma un veidojama kā pilsētas kopējās sociālās dzīves ainavu telpu tīkls gan pildot tikšanās, kopdarbības, rekreācijas un citas iedzīvotāju vajadzības (sk. sadaļā "Ainavu sistēma"). Publiskā ārtelpa kā kvalitatīva ainavas telpa ir tāda, kurā cilvēkiem patīk uzturēties, kura ir cilvēku klātbūtnes papilddāta, tajā īstenojas arī aktīvas darbības, tajā iekļaujas dažādas sociālās grupas. Dzīvīgums, darbīgums un iekļaušanās ir publiskās ārtelpas kvalitātes vispārējās pazīmes. Tas sevī ietver tādu ainavu veidošanu, kura padara pilsētu daudzveidīgāku, tādējādi piesaistot arvien jaunas iedzīvotāju grupas publiskām ārtelpām. Īpaša uzmanība jāpievērš iedzīvotāju iespējām kvalitatīvi pavadīt brīvo laiku un praktizēt veselīgu dzīves veidu, piemēram, aktīvās atpūtas un sportošanas iespējas pilsētas parkos, mežos, sporta centros, uz un pie ūdeņiem. Daudzveidīgu un dzīvīgu ainavu veidošana ir būtisks priekšnoteikums, lai Rīga iedzīvotājiem būtu patīkama kā pilsētvide.

MĒRĶIS 3: UZTURĒŠANĀS UN PĀRVIETOŠANĀS DROŠĪBA

Rīgas pilsētvidei ir jābūt cilvēkiem drošai. Tas sevī ietver tādu ainavu veidošanu, kurās cilvēkiem būtu gan droši uzturēties, gan pārvietoties. Uzturēšanās drošība īstenojas pilsētvides sociālās kontroles ceļā, kur dizaina, infrastruktūras u.c. risinājumiem jāveicina telpu vispārēja pieejamība, atvērtība, piemērotība dažādām darbībām funkcionāli. Pilsētas transporta infrastruktūra ir jāplāno tā, lai tā atbilstu šādai hierarhijai: gājējs – velobraucējs – sabiedriskais transports un privātais transports. Tas nozīmē, ka gājēju un velobraucēju drošībai būtu jādominē pār autovadītāju ērtībām. Drošu ainavu un ainavas telpu veidošana ir būtisks priekšnoteikums, lai pilsēta sasniegtu savu ar pilsētvīdi saistīto stratēģisko mērķi – ērtu, drošu un iedzīvotājiem patīkamu pilsētvīdi.

MĒRĶIS 4: PĀRVIETOŠANĀS VEIDU IZVĒLES BRĪVĪBA

Pilsētvides veidošanai ir jābūt vērstai uz rīdziniekiem un pilsētas viesiem ērtas un no izvēles viedokļa daudzveidīgas pārvietošanās nodrošināšanu. Kājāmiešana, velobraukšana un sabiedriskā transporta izmantošana ir nepieciešamās pamata izvēles, kuras jānodrošina visā Rīgas teritorijā. Tas sevī ietver arī gan savienojumu veidošanu starp atvērtām telpām un parkiem, gan ērtu ceļa atrašanu un orientēšanos pilsētā. Integrētas un daudzveidīgas pilsētvides veidošana uzlabos Rīgas kā dzīves telpas ērtumu, drošību, veselīgumu.

MĒRĶIS 5: VĒSTURI RESPEKTĒJOŠA DARBĪBA

Plānojot teritorijas attīstību, ir būtiski, lai ainavas pārveides procesā netiktu pārveidoti tās vērtību veidojošie elementi. Tie ir ūdeņi, reljefa, apzaļumojumu un parku sistēma, vēsturiskā pilsētas struktūra, vecpilsētas panorāmas siluets, galvenie vēsturiskie Rīgas pievadceļi, koka un jūgendstila ēkas, vēsturiskās fabrikas, "dārzu pilsēta", mikrorajonu apbūve, atjaunotie pirmsmodernisma pilsētvides fragmenti (sk. nodaļu "Rīgas ainavu plānošanas

pamatnostādnes”). Īpaša uzmanība būtu jāpievērš kultūrvēsturiskā mantojuma un pilsētai raksturīgas ainavas, gan arī vienotas ūdens telpiskās struktūras saglabāšanai. Vēsturi respektējoša darbība Rīgas ainavās un ainavu telpās burtiski izriet no piektās Rīgas stratēģiskās nostādnes pilsētvides attīstībai – kultūrvēsturiskās un ainavas vērtības.

MĒRĶIS 6: DABAS MANTOJUMS UN VIDES KVALITĀTE

Rīgas ainavu telpu plānošanā un pārvaldībā ir jāievēro ilgtspējas princips (sk. nodaļu “Rīgas ainavu plānošanas pamatnostādnes”). Tas sevī ietver tādu ainavu veidošanu un uzturēšanu, kas veicina nepārtrauktas un ilgstošas ainavas dabas kvalitāšu saglabāšanu. Ir jāizmanto tehnoloģijas, materiāli un metodes, kuras uzlabo Rīgas ainavas ar minimālu darbaspēka un materiālu ieguldījumu, vienlaikus samazinot negatīvo ietekmi uz vides kvalitāti. Īpaša uzmanība būtu jāpievērš pilsētas apzaļumošanai, bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai, pilsētas mikroklimata stabilizācijai, gaisa un trokšņu piesārņojuma mazināšanai, kā arī lietus ūdens sistēmas risinājumu pilnveidošanai. Ilgtspējas principa ievērošana ainavu plānošanā, veidošanā un uzturēšanā ir būtisks priekšnoteikums, lai Rīga kļūtu par veselīgas dzīvesvides pilsētu rīdziniekiem, un arī – starptautiski atzītu un pievilcīgu zaļo inovāciju centru.

MĒRĶIS 7: SPĒCĪGAS APKAIMES IDENTITĀTES

Rīgas pilsētai ir jābūt vērstai uz ainavu un ainavu telpu identitātes veidošanu, kas ietver gan objektīvos (fiziski materiālos), gan subjektīvos (iedzīvotāju piederības sajūta) faktoros. Īpaša uzmanība būtu jāpievērš Rīgas apkaimju identitāšu veidošanai, kuras izpaustos ne tikai kā pilsētvidē atšķirīgas ainavu telpas, bet arī kā iedzīvotāju kopības un piederības izjūta savai apkaimē. Svarīga ir iedzīvotāju līdzdalība ainavu un ainavu telpas veidošanā, pārveidošanā un saglabāšanā, jo, tikai uz klausot un ņemot vērā vietējo iedzīvotāju vajadzības un viedokli, var veidot spēcīgu piederības sajūtu vietām un apkaimēm. Apkaimju identitātes ievērošana ir viens no Rīgas ilgtspējīgas stratēģijas līdz 2030. gadam īstenošanas principiem.

MĒRĶIS 8: ILGSTPĒJĪGA EKONOMISKĀ ATTĪSTĪBA

Ir jārada tādas Rīgas ainavas un ainavu telpas, kurām ir zemas uzturēšanas izmaksas un kuras ir izturīgas un spēj kalpot ilgu laiku. Līdztekus ieguldījumiem Rīgas ainavās un ainavu telpās ir jāpaaugstina pieguļošo zemju tirgus vērtība, tāpēc iespēju robežās valsts un pašvaldību finanšu ieguldījumiem ir jākalpo kā instrumentam, lai samazinātu zemes tirgus vērtību atšķirības starp dažādām Rīgas apkaimēm. Īpaša uzmanība jāpievērš ekonomiski neefektīvu teritoriju reaktivācijai ar kvalitatīvu ainavu veidošanas un saglabāšanas palīdzību, kā arī plaša un daudzveidīga tūrisma piedāvājuma attīstīšanu pēc iespējas dažādākās Rīgas apkaimēs. Ekonomiski vērtīgi ieguldījumi Rīgas ainavās un ainavu telpās var palīdzēt pilsētai sasniegt savu ar starptautisko konkurenci saistīto stratēģisko mērķi – Rīga ir starptautiski atpazīstama, nozīmīga un konkurētspējīga Ziemeļeiropas metropole.

5.3. AINAVAS VEIDOŠANAS MĒRĶU NOTEIKŠANAS METODISKIE RISINĀJUMI

5.3.1. AINAVU SOCIĀLI FUNKCIONĀLO TELPU ATTĪSTĪBAS VADLĪNIJAS

Kritēriji sociāli funkcionālo ainavu telpu (skat. „Rīgas ainavu sistēmu”) attīstībai ir izvirzīti balstoties uz Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030. gadam projektā minētiem uzdevumiem, papildināti ar kritērijiem, kuri ir būtiski ainavu sociāli funkcionālo telpu attīstībai (5.4. tab.).

5.4. tabula. Kritēriji (uzdevumi) sociāli funkcionālo ainavas telpu attīstībai.

Ainavu sociāli funkcionālas telpu tipi	Kritēriji (uzdevumi) sociāli funkcionālo ainavas telpu attīstībai	Ar ainavu telpu funkcionalitāti tieši saistītie AVM
Dzīves vietas	<ol style="list-style-type: none"> 1. Veicināt dzīvojamo ēku siltināšanu. 2. Nodrošināt mikrorajona ēkām stilistiski vienādus fasādes risinājumus. 3. Veicināt mājoķļu piedāvājuma daudzveidību. 4. Nodrošināt dzīves vietu apzaļumošanu. 5. Nodrošināt publiskā telpa sportošanas iespējām. 6. Saglabāt un veicināt iedzīvotāju rekreācijas iespējas iekšpagalmos. 	<p>Kvalitatīvas dzīvesvietas un mājoķļu telpa</p> <p>Uzturēšanās un pārvietošanās drošība</p>
Kultūras, izglītības un sporta	<ol style="list-style-type: none"> 1. Piepildīt apkaimju iedzīvotāju sociālas, kultūras un sportošanas vajadzības dažādām vecuma grupām. 2. Nodrošināt pirmsskolas izglītības iestādes pēc iespējas tuvāk dzīves vai darba vietai, bet pamatskolas izglītības maksimāli tuvu dzīves vietai. 3. Nodrošināt dažādu interešu izglītības, tālākizglītības un kultūras iestāžu tīkla vienmērīgs pārklājums apkaimēs. 4. Nodrošināt iedzīvotāju sociālas un rekreatīvās vajadzības apkaimes centros. 5. Veidot skolas par bērnu un jauniešu brīvā laika pavadīšanas centriem. 6. Nodrošināt jaunos dzīvojamos kompleksos telpas sociālām vajadzībām. 7. Veicināt kultūras un pilsētvides objektu attīstību apkaimēs. 8. Nodrošināt daudzveidīgas sportošanas iespējas. 9. Veicināt radošo kvartālu attīstību. 	<p>Daudzveidīga un dzīvīga publiskā ārtelpa</p>
Dzīvesvietas, rekreācijas, saimnieciskās (kultūrvēsturiskā)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nodrošināt brīvu pieeju nozīmīgām kultūrvēsturiskām ainavām. 2. Veicot apbūvi kultūrvēsturiskās ainavu telpās, ievērot tās mērogu, kompozīciju un raksturu. 3. Nodrošināt kultūrvēsturisko ainavas elementu atjaunošanu un estētisko kvalitāšu paaugstināšanu. 4. Saglabāt un respektēt vēsturiskās gājēju ielas. 	<p>Vēsturi respektējoša darbība</p>
Rekreācijas (t.sk., ģimenes dārziņi)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jānodrošina vienmērīgs un daudzveidīgs rekreācijas un lietderīga brīva laika pavadīšanas iespēju tīkls, kurš apmierina vietēju iedzīvotāju vajadzības 2. Jāveido daudzfunkcionālas rekreācijas telpas gan aktīvās, gan pasīvās rekreācijas vajadzībām 	<p>Daudzveidīga un dzīvīga publiskā ārtelpa</p> <p>Dabas mantojums un</p>

	<p>3. Teritorijām ir jābūt viegli adaptējamām dažādiem lietojumu mērķiem, ņemot vērā iedzīvotāju mainīgās sporta un rekreācijas vēlmes</p> <p>4. Jāintegrē māksla un mākslinieciskie elementi rekreācijai nozīmīgas ainavās un ainavu telpās</p> <p>5. Izstrādājot zaļo taktu projektus, ir jāparedz atpūtas stūrīšu veidošana</p> <p>6. Saglabāt iedzīvotāju rekreācijas iespējas iekšpagalmos</p> <p>7. Saglabāt ģimenes dārziņus vietās, kurās pastāv teritorijas aplūšanas risks un/vai tiem ir svarīga nozīme pilsētas kultūrvēsturiskās vides, apstādījumu un dabas teritoriju saglabāšanai</p>	<p>vides kvalitāte</p> <p>Pārvietošanās veidu izvēles brīvība</p>
Pakalpojumu	<p>1. Nodrošināt pakalpojumu daudzveidību apkaimju centros.</p> <p>2. Veicināt pakalpojuma ainavu telpu apzaļumošanu.</p>	<p>Ilgtspējīga ekonomiskā attīstība</p> <p>Daudzveidīga un dzīvīga publiskā ārtelpa</p>
Saimnieciskā (t.sk., mobilitātes)	<p>1. Saglabāt kultūrvēsturisko industriālo mantojumu, kā Rīgas ainavas elementu.</p> <p>2. Koncentrēt smago ražošanu speciāli tām izveidotos industriālos parkos.</p> <p>3. Revitalizēt bijušās ražošanas (tagad degradētās) teritorijas.</p> <p>4. Ierobežot industriālo teritoriju platību samazināšanos.</p> <p>5. Veicināt industriālo teritoriju apzaļumošanu.</p> <p>6. Nodrošināt gājējus un riteņbraucējus ar ceļu tīkliem, kuri savieno rīdziniekiem būtiskas vietas, ainavas un ainavu telpas.</p> <p>7. Nodrošināt ilgtspējīgu apgaismojumu, kurš uzlabo ainavu scēniskās īpašības un nakts pieredzi pilsētā.</p> <p>8. Padarīt intuitīvu navigāciju, ierodoties, pametot un uzturoties pilsētā.</p> <p>9. Iekļaut dabas un kultūras elementus ielu un ceļu dizainos.</p>	<p>Ilgtspējīga ekonomiskā attīstība</p> <p>Dabas mantojums un vides kvalitāte</p> <p>Uzturēšanās un pārvietošanās drošība</p> <p>Pārvietošanās veidu izvēles brīvība</p>
Dabas (t.sk., ūdeņu)	<p>1. Saglabāt bioloģisko daudzveidību.</p> <p>2. Nodrošināt brīvu pieeju nozīmīgām dabas ainavu telpām.</p> <p>3. Nodrošināt zaļo centru daudzveidību un ilgtspējīgu izmantošanu.</p> <p>4. Paaugstināt zaļo koridoru vides kvalitāti un drošumu.</p> <p>5. Paredzēt zaļo taktu tiešā tuvumā relatīvi nelielus publiskās ārtelpas elementus, kuros ir patīkami un komfortabli atpūsties un socializēties.</p> <p>6. Nodrošināt sportošanas un veselīga dzīves veida iespējas.</p> <p>7. Nodrošināt dzeramā ūdens resursu konservāciju</p> <p>8. Nodrošināt vienotas ūdens telpiskās struktūras, ko veido ezeri un upes, saglabāšanu</p> <p>9. Saglabāt bioloģisko daudzveidību</p> <p>10. Atjaunot upju un strautu gultnes, kuras ir novirzītas pazemē</p> <p>11. Paredzēt ir brīvu piekļuvi ūdenim un ūdensmalām (jo īpaši Daugavas ostas ainavu telpai), kā arī izveidot dažādus publiskās ārtelpas skatu punktus</p> <p>12. Attīstīt laivu ielaišanas infrastruktūru</p> <p>13. Veicināt ūdens teritoriju dažādošanu gan vasaras, gan ziemas sezonās</p> <p>14. Izveidot integrētas ūdens vadības sistēmas ar augstvērtīga ainavas dizaina iezīmēm gan ielās, gan publiskajā telpā</p>	<p>Dabas mantojums un vides kvalitāte</p> <p>Daudzveidīga un dzīvīga publiskā ārtelpa</p> <p>Pārvietošanās veidu izvēles brīvība</p>

5.3.2. AINAVAS KVALITĀTES JEB RAKSTURIEZĪMES

No pilsētainavas skatupunkta ainavu telpu raksturiezīmes ir grupējamas tematiski kā kultūrvēsturiskie, ekoloģiskie, vizuālie, ekonomiskie, sociālie un kultūras elementi. **Ainavu veidošanas mērķi** – uzturēt, vairot, attīstīt šīs kvalitātes (5.5. tab.), atkarībā no ainavu telpas funkcijām un telpas nozīmības pilsētas mērogā. Savukārt to plānošanas metode saistīta galvenokārt ar telpas nozīmību (nacionāla, pilsētas, apkaimes, ikdienas), bet vienlaikus ir cieši atkarīga no telpas funkcijas. Uzdevumi konkrēto mērķu sasniegšanai tiek noteikti saistībā ar konkrēto ainavu telpu (vietu) pēc teritorijas izpētes.

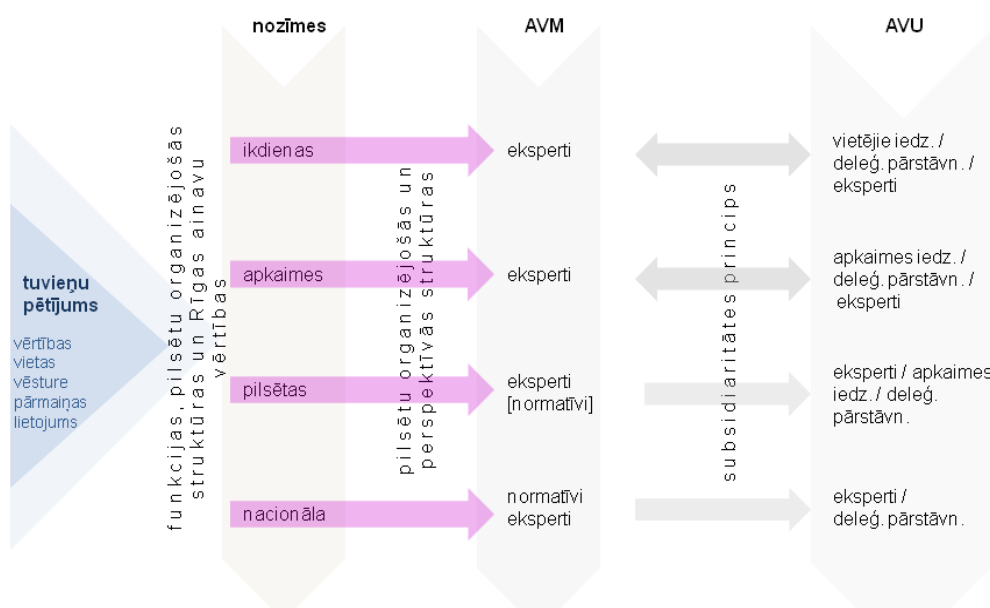
Metodes konkrēto mērķu sasniegšanai tiek noteiktas saistībā ar konkrēto ainavu telpu (vietu) pēc teritorijas izpētes, nozīmības un funkciju analīzes.

5.5. tabula. Ainavu telpu raksturiezīmju grupas un to iespējamās izpausmes pilsētainavā.

AINAVAS KVALITĀTES JEB RAKSTURIEZĪMES						
	Kultūrvēsturiskās	Ekoloģiskās	Vizuālās	Ekonomiskās	Sociālās	Kultūras
Izpausme pilsētainavā (piemērs)	vēsturisko ainavas elementu un struktūru daudzums	zaļo struktūru (koki, dārzi, zāliens u.tml.) daudzveidība	skatu pieejamība	pakalpojumu daudzveidība	publisko ārtelpu daudzveidība	kultūras telpu/vietu daudzveidība
	vēsturiskais slāņojums	zilo struktūru daudzveidība	skatu daudzveidība	lokālo tirgotavu daudzveidība	vietu pieejamība	radošās aktivitātes vietās
	seno vietvārdu lietojums	zilo un zaļo struktūru multi-funkcionalitāte	vietu sakoptība	ražošanas telpas un centri	vietu drošība	izglītības centri un vietas
		gaiss (kvalitāte)	enkur-objekti, orientieri	infrastrukturās sakārtotība	zaļo un zilo struktūru pieejamība	
		vēja tuneļi	ēku stāvoklis	kafejnīcu u.c. ēstuvju daudzveidība	kopienas esamība	
			ietvju, ielu un pagalmu stāvoklis		mobilitātes pieejamība	

5.3.3. AINAVU VEIDOŠANAS MĒRĶU UN UZDEVUMU IZSTRĀDES PRINCIPI

- Ainavu veidošanas mērķu (AVM) noteikšanas pamatojums balstās galvenokārt ainavas telpas funkcionalitātē, piemēram, tuvienē, kuras pamatfunkcija ir dzīvesvieta, AVM ir saistīti, pirmkārt, ar kvalitatīvas dzīves vides un mājokļa telpas attīstību (skat. 5.4. tab.).
- Atkarībā no ainavas nozīmes, ko nosaka telpas funkcija, mantotās ainavas vērtības un pilsētu organizējošo struktūru ietekmes (skat. „ainavas sistēma”), ir pielietojama diferencēta pieeja AVM un ainavas veidošanas uzdevumu (AVU) procesuālajā noteikšanas gaitā (5.6. att.). Ikdienas un apkaimes ainavu telpām AVM nosaka ekspertu grupa, ievērtējot gan esošo ainavu novērtējumu, gan dažādus Rīgas pilsētvides tematiskos pētījumus, gan attīstības stratēģiju. Pilsētas un nacionālas nozīmes ainavu telpām AVM nosaka papildus izmantojot arī specifiskas likumdošanas vadlīnijas (piemēram, Natura2000 vai UNESCO mantojuma teritorijās).

5.6. attēls. AVM un AVU noteikšanas principiālā shēma.

- Pētījuma ietvaros izvirzītie astoņi ainavu veidošanas mērķi praksē ir saistoši lielākai daļai ainavu telpu. Proti, dzīvesvietas tuvienei var būt nozīmīgi AVU, kas ir saistīti ar gan mājokļa telpas attīstību, gan publiskās ārtelpas veidošanas mērķiem, gan vēsturi respektējošu darbību. Tādēļ AVM būtu diferencējams atbilstoši vismaz 4 iespējamām situācijām un attiecīgi iedalāms 4 nozīmības pakāpēs:
  1. pakāpe – noteikta AVM sasniegšana ir ainavu telpas pamatuzdevums;
  2. pakāpe – noteikta AVM sasniegšana būtiski uzlabotu dzīves kvalitāti ainavu telpā;

3. pakāpe – noteikta AVM sasniegšana būtu jāveicina ainavu telpā;
4. pakāpe – AVM ir pretrunā ar ainavu telpas funkciju.

- Ievērojot subsidiaritātes principu, normatīvās un līdzdalības plānošanas pieeju, AVM īstenošanai tiek izvirzīti AVU (skatīt 5.4. tabulu). Ikdienas un apkaimes nozīmes ainavu telpām AVU noteikšanā tiek iesaistīti vietējie iedzīvotāji, sabiedrības grupu deleģētie pārstāvji, pašvaldība un eksperti, atkarībā no ainavas telpas funkcionalitātes rakstura. Šī plānošanas procesa gaitā ir iespējams modificēt noteiktas ainavu telpas AVM, akcentējot vienu vai otru (ekspertiem nezināmu) kvalitatīvas dzīvestelpas attīstības priekšnosacījumu. Pilsētas un nacionālas nozīmes ainavu telpām AVU izvirza nozaru ekspertu grupa sadarbojoties ar deleģētu iedzīvotāju pārstāvniecību.

AVM un AVU noteikšanas ekspertu grupā ir jāpiedalās ar ainavu funkcionalitāti saistītiem nozares ekspertiem, pašvaldības pilsētplānošanas ekspertiem, ainavu plānošanas ekspertiem. AVM un AVU plānošanas pieejā ir ievērtējams:

- Ekspertu vērtējums (normatīvā plānošana) un sasaiste ar aizsargājamām teritorijām (telpas normatīviem ierobežojumiem), apbūves noteikumu prasībām, citiem Rīgas tematiskajiem plāniem, Rīgas attīstības stratēģiju u.tml.
  - multi-kritēriju pielietojums ainavas kvalitāšu noteikšanai, vietas (lauka) izpētīte, normatīvu analīze u.tml.
  - *interesešu pušu* intereses.
- Vietējo iedzīvotāju vērtējums – caur līdzdalību (komunikatīvā plānošana).
  - fokusgrupas, apkaimes iedzīvotāju, konkrētas ainavu telpas iedzīvotāji, biedrības
  - Normatīvās un komunikatīvās plānošanas savstarpējās attiecības, vienas vai otras pieejas īpatsvars.

5.3.4. LĪDZDALĪBAS METODOLOĢIJA AINAVAS VEIDOŠANAS UZDEVUMU NOTEIKŠANAI

ĀRVALSTU PRAKSES PIEMĒRI²⁹

Uzsākot un īstenojot ainavas plānošanas praksi, kurā tiks īstenota iedzīvotāju līdzdalības pieeja, svarīga ir sabiedrības informēšana, izglītošana un izpratnes veicināšana,

²⁹ No Danas Spulles maģistra darba „Iedzīvotāju iesaiste ainavas plānošanas procesā: problēmas, iespējas, risinājumi” (Rīga, LU ĢZZF Telpiskās plānošanas studiju programma, 2011; vad. A. Zariņa).

pie tam, jāņem vērā, ka tas ir ilgstošs un nepārtraukts process, kura rezultāti ne vienmēr būs viegli un ātri sasniedzami.

Ainavu plānošana, iesaistot vietējos iedzīvotājus, ir samērā jauna prakse, un nepastāv viena neapšaubāmi pareiza metode un veids, kā to īstenot. Turpmāk minēti iesaistes un līdzdalības piemēri, metodes, kas izmantotas dažādās vietās.

Viena no biežāk īstenotajām pieejām ir kvalitatīva rakstura metodes, balstītas uz sociālo zinātņu pieredzi, kas no pētnieka prasa ievērot trīs galvenos principus: komunikācija, atvērtība un elastība. Kvalitatīvā pieeja ir uzticama un produktīva, ja papildus tiek izmantota arī kāda cita kvantitatīvā datu apstrādes metode. Visbiežāk īstenotā metode – problēmorientēta daļēji strukturēta vai strukturēta intervija³⁰, publiskās un fokusgrupu sanāksmes³¹ un plašāki forumi, kuros ir iespēja iesaistīties ieinteresētajām pusēm.

Cita veida pieeja ainavu vērtību apzināšanā rasta, izmantojot dažādas kartēšanas metodes. Samērā bieži tiek izmantotas mentālās kartes, respondentiem tiek lūgts kartē attēlot (vai arī izveidot savu karti) viņiem svarīgus objektus; šo karšu analīze ļauj spriest par objektu nozīmību un to saistībām. Foto-kartēšanas metode: respondentiem (iedzīvotājiem) tiek lūgts fotografēt vietas, kas viņiem ir svarīgas ikdienas dzīvē; pēc tam šīs fotogrāfijas tiek izmantotas kā pamats intervijai un diskusijai. Trešā šīs metodes fāze ir visu dalībnieku tikšanās un kopēja diskusija, viedokļu izklāsts, pamatojums un ainavas izmaiņu vērtējums; šādā veidā būtībā notiek sociālā mācīšanās, tiek apzinātas un piešķirtas kopīgas vērtības, noteikti mērķi un uzdevumi to sasniegšanai³². Cita, daudz konkrētāka un uz noteiktu mērķi virzīta metode - kartēšanas metode, kur respondentam kartē lūgts atzīmēt noteiktas vietas, kam tiek piešķirtas jau iepriekš definētas vērtības, piemēram, vēsturiskā vērtība, ekonomiskā vērtība, estētiskā vērtība, nākotnes vērtība un citas³³.

Cits pētījums veikts Dānijā, izmantojot fotoreālistisko scenāriju metodi³⁴. Šis pētījums veikts divās daļās jeb fāzēs – pirmajā izstrādāti scenāriji, otrajā notikusi scenāriju

³⁰ Buchecker, M., Hunziker, M., Kienast, F. 2003. Participatory landscape development: overcoming social barriers to public involvement. *Landscape and Urban Planning*. Vol. 64. pp. 29-46; Höpner, C., Frick, J., Buchecker, M. 2007. Assessing psycho-social effects of participatory landscape planning. *Landscape and Urban Planning*. Vol. 83, pp. 196-207; Conrad, W., Christie, M., Fazey, I. 2011. Understanding public perceptions of landscape: A case study from Gozo, Malta. *Applied Geography*. Vol. 31, pp. 159-170.

³¹ Luz, F. 2000. Participatory landscape ecology – A basis for acceptance and implementation. *Landscape and Urban Planning*. Vol. 50. pp. 157-166.

³² Glover, T., D., Steward, W., P., Gladdys, K. 2008. Social Ethics of Landscape Change. *Toward Community-Based Land – Use Planning. Qualitative Inquiry*. Vol. 14. No. 3. Pp. 384- 402.

³³ Brown, G. 2005. Mapping Spatial Attributes in Survey research for Natural Resource Management: Methods and Applications. *Society and Natural Resources*. Vol. 18. pp. 17-39; Brown, G., Raymond, C. 2007. The relationship between place attachment and landscape values: Toward mapping place attachment. *Applied Geography*. Vol. 27. pp. 89-111.

³⁴ Tress, B., Tress, G. 2003. Scenario visualisation for participatory landscape planning – a study from Denmark. *Landscape and Urban Planning*. Vol. 64. pp. 161-178.

prezentācija un diskusijas. Sākotnējā fāzē izstrādāti četri scenāriji, reāli iespējami, taču neatspoguļo absolūti reālistisku nākotnes ainu, un nav uzskatāmi par prognozēm. Tie nav utopiski, bet vairāk ilustratīvi – loģiski pieņēmumi, kas izriet no zemes lietojuma veida izmaiņām. Scenārijos atspoguļota situācija pēc 20 gadiem, kas varētu attīstīties, ja šobrīd multifunkcionālajā ainavā sāktu dominēt viens noteikts zemes un teritorijas izmantošanas veids. Scenāriju sagatavošanas pirmajā daļā sagatavota topogrāfiskā karte, izmainot objektus, radot pieņemto situāciju, pēc tam veidotas fotoreālistiskas vizualizācijas, kas bāzētas uz aerofoto uzņēmumiem; šādā veidā sagatavoti četri scenāriji, kur kā dominējošā ainavas funkcija noteikta: 1) industriālā lauksaimniecība, 2) rekreācija un tūrisms, 3) dabas aizsardzība, 4) apbūves izplešanās (lauku urbanizācija). Katrs no šiem scenārijiem papildināts ar īsu, bet izsmeļošu situācijas raksturojumu. Otrajā pētījuma daļā veikta scenāriju prezentācija un notikušas diskusijas, kurās iesaistītās ieinteresētās puses nosacīti iedalītas trīs grupās: 1) iedzīvotāji, kas dzīvo tieši pētāmajā teritorijā, 2) apkārtnes iedzīvotāji, 3) speciālisti un vietējās autoritātes. Iedzīvotāji uz diskusijām aicināti gan personiski (vietējie iedzīvotāji, speciālisti), gan informēti ar vietējo plašsaziņas līdzekļu un institūciju palīdzību (apkārtnes iedzīvotāji un citi interesenti). Iedzīvotāju viedokļu apzināšana veikta, izmantojot aptaujas anketas un intervijas, iegūto datu apstrādei izmantotas kā kvantitatīvās statistikas metodes, tā kvalitatīva datu interpretācija.

Vēl viena pieeja, kas samērā bieži tiek īstenota, ir dažāda veida īslaicīgas akcijas un kampaņas, kurām ir konkrēts mērķis un uzstādījumi. Bieži tās notiek pētāmajā vidē un teritorijā. Viena, daudzu pētnieku vēlāk pieminēta kā viens no pirmajiem šāda veida eksperimentiem, ir norvēģu sarkanais furgons³⁵. Pelēkā rudens dienā pelēku namu kvartālā tika ievilkts koši sarkans furgons, tā īpašnieki, jaunu arhitektu grupa, cienāja garāmgājējus ar kafiju un piparkūkām un aicināja dalīties viedokļos par apkārtējās vides trūkumiem, vajadzībām un iespējamiem risinājumiem. Akcija ieguva plašu rezonansi, debates turpinājās interneta vidē, vietējā presē un radio.

Kā viens no veidiem, kā apzināt bērnu un jauniešu viedokli, ir iesaistīt tos caur dažādām organizācijām – skolām, interešu grupām, lūdzot savus ainavas novērojumus aprakstīt esejās, zīmēt vai fotografēt.

Viena no pieejām piedāvā ainavu ne tikai ieraudzīt, vērtējot tās estētisko vērtību, bet arī piedzīvot, dodoties organizētos pārgājienos, pastaigās vai velobraucienos, kuru laikā eksperti un speciālisti var dalīties ar savām profesionālajām zināšanām, vienlaikus uzklusot pārējo dalībnieku (gan vietējo iedzīvotāju, gan citu interesentu) zināšanas, viedokļus un vērojumus. Ainavas pieredze tiek gūta reālajā laikā, tā ir spontāna, pētnieks dalībniekiem nedod striktu ietvaru, formu, neuzdod konkrētus jautājumus; šajā gadījumā pētnieks ir gan eksperimenta dalībnieks, gan novērotājs, fiksējot arī dalībnieku emocijas, reakcijas uz

³⁵ Jones, M. 2007. The European Landscape Convention and the Question of Public Participation. *Landscape Research*. Vol. 32. No. 5, pp. 613–633.

konkrētiem apstākļiem, attieksmes. Šāda veida ainavas pieredzes apgūšana veikta Skotijā, kur pētījums veikts papildus tradicionālajām interešu grupām (plānotāji, pārvalde, zemes lietotāji) tajā iesaistot pārgājiena dalībniekus un riteņbraucējus³⁶.

LATVIJAS LĪDZŠINĒJĀS LĪDZDALĪBAS ORGANIZĒŠANAS PRAKSES ADAPTĀCIJA AVM UZDEVUMU NOTEIKŠANAI

Konkrētās pilsētainavas veidošanas uzdevumu (AVU) noteikšana ir ainavu plānošanas līmenis, kurā ir jāiesaista iedzīvotāji. Sabiedrības līdzdalība ir pārdomāts process, kurā ainavā ieinteresētās mērķgrupas tiek iesaistītas diskusijā pirms pašvaldības lēmuma pieņemšanas par pilsētainavas attīstības lēmumu pieņemšanu³⁷. Atšķirībā no sabiedrības informēšanas (piemēram, ekspertu prezentācijas vai sabiedriskās apspriedes) un konsultācijām ar sabiedrību (piemēram, aptaujas vai mentālas kartes), sabiedrības līdzdalība ir aktīva divvirzienu komunikācija starp pašvaldību, ekspertiem un iedzīvotājiem, kur visas iesaistītas puses piedāvā savus un ieklausās citu sniegtajos argumentos³⁸.

Iedzīvotājus ir svarīgi aktīvi iesaistīt pirms lēmumu pieņemšanas, jo iedzīvotāji daudz vairāk jūtas iesaistīti, ja tos iesaista ainavas plānošanas procesa sākumā, nevis ļauj sniegt komentāru ekspertu sagatavotam pilsētainavas attīstības projektam. Pētījumi pierāda, ka aktīva sabiedrības līdzdalība uzlabo iedzīvotāju apmierinātību ar dzīvi savā pilsētā un apkaimē³⁹, kā arī savlaicīgi identificē un ātrāk risina dažādu grupu konfliktus plānošanas procesa ietvaros⁴⁰. Citiem vārdiem, aktīva sabiedrības līdzdalība maksimizē plānošanas procesa demokrātisku iznākumu un padara plānošanas procesu efektīvāku. Sabiedrības līdzdalības lēmuma izstrādes process ir Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030. gadam iekļauts risinājums sabiedrības līdzdalības politikas veidošanā⁴¹.

Sabiedrības līdzdalība būtu jānodrošina pēc diviem principiem, t.i., (1) subsidiaritāte un (2) organizēta pilsoniska līdzdalība⁴². Subsidiaritātes princips nozīmē, ka pilsētainavu attīstības uzdevumu noteikšanā būtu jāiesaista tās iedzīvotāju grupas, kuras ir šo ainavu lietotājas vai kuras tiešā mērā skar konkrētais ainavas attīstības projekts. Organizētās

³⁶ Scott, A., Carter, C., Brown, K. 2009. "Seeing is Not Everything": Exploring the Landscape Experiences of Different Publics. *Landscape Research*. Vol. 34, No. 4, pp. 397-424.

³⁷ Definīcija ir aizgūta no *European Institute for public participation* un pielāgota pētījuma mērķiem. Oriģinālā definīcija ir "Sabiedrības līdzdalība ir pārdomāts process, kurā lēmuma ieinteresētās vai ar lēmumu skartās mērķgrupas tiek iesaistītas diskusijā pirms lēmuma pieņemšanas. Avots: European Institute for public participation. (2009). *Public Participation in Europe An international perspective*.

³⁸ European Institute for public participation. (2009). *Public Participation in Europe An international perspective*. http://www.participation.at/eipp_public_participation0.html

³⁹ Frey, Bruno S. and Alois Stutzer. (2000). HAPPINESS, ECONOMY AND INSTITUTIONS. *The Economic Journal* 110(466), 2000, pp. 918-938.

⁴⁰ Larsson, A., Peterson, A., Bjämborg, E., Haaland, C. & Gyllin, M. 2011) Regional Landscape Strategies and Public Participation: Towards Implementing the European Landscape Convention in Sweden. In: Jones, M & Stenseke, M. (eds.) *The European Landscape Convention : challenges of participation*. 261-274. Dordrecht : Springer Verlag. (Landscape Series Volume 13)

⁴¹ Latvijas Republikas Saeima. (2010). *Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2030.gadam*
⁴² turpat.

pilsoniskās līdzdalības princips nozīmē to, ka pēc iespējas vairāk būtu jāiesaista nevis iedzīvotāji, bet tos pārstāvošās nevalstiskās organizācijas. Ievērojot šo principu, tiktu nodrošināta deleģēta sabiedrības pārstāvniecība apkārtējās dzīves telpas uzlabošanā.

Četriem ainavu telpas nozīmes līmeņiem (sk. nodaļu "Rīgas ainavu sistēma") arī atšķirtos, kura sabiedrības daļa būtu jāiesaista pilsētainavas projekta uzdevuma izstrādē.

- Nacionālās nozīmes ainavu telpas projekta uzdevuma izstrādē būtu jāiesaista tās pašvaldība, valsts, nacionālā vai starptautiskas līmeņa sabiedriskā organizācijas, kuras tiešā mērā skar un kurām rūp konkrētās pilsētainavas tālākā attīstība.
- Pilsētas nozīmes – pašvaldība un Rīgas sabiedriskās organizācijas, tai skaitā apkaimju, kuras tiešā mērā skar un rūp konkrētās pilsētainavas tālākā attīstība.
- Apkaimes nozīmes – pašvaldība, apkaimi pārstāvošā sabiedriskā organizācija un citas apkaimē esošās sabiedriskās organizācijas, kuras tiešā mērā skar un rūp konkrētās ainavas un vai ainavu telpas tālākā attīstība.
- Ikdienas nozīmes – pašvaldība un iedzīvotāji, kurus tieši skar pilsētainavas tālākā attīstība.

Šī pētījuma ietvaros ir aprobēta koprades semināru līdzdalības metode, daļēji izmantotas iedzīvotāju aptaujas⁴³. Koprades semināros ir jāļauj dalībniekiem kartēt ainavas vai ainavu telpas labās un sliktās iezīmes, jāizvirza savas vajadzības un jāidentificē būtiskākie uzdevumi pilsētainavas tālākai attīstībai. Detalizētu koprades semināra metodoloģiju skatīt 7. pielikumā.

Iedzīvotāju aptaujās būtu jāaicina iedzīvotājus kartēt "labās" un "sliktās" apkaimes vietas, kā arī idejas kuras uzlabotu apkaimes iedzīvotāju dzīves kvalitāti. Lai sekmīgi veiktu aptauju un kvalitatīvi apkopotu rezultātus, būtu vēlams izmantot aptauju rīkus, kuri balstās uz kartes saskarni.

---

⁴³ RDPAD Apkaimju aptauju rezultāti (2013).

6. AINAVAS RAKSTURS UN TO VEIDOŠANAS MĒRĶI (SARKANDAUGAVAS PIEMĒRS)

6.1. AINAVU TESPISKĀS STRUKTŪRAS UN VĒRTĪBAS PILSĒTAS UN APKAIMES MĒROGĀ

6.1.1. MANTOTĀS AINAVAS VĒRTĪBAS UN PROBLĒMTERITORIJAS

SARKANDAUGAVA. AINAVAS MANTOTĀS STRUKTŪRAS

Sarkandaugava, kas kā apdzīvota vieta veidojusies vairāku kilometru attālumā no Rīgas centra, ir **relatīvi nošķirta** pilsētas struktūrā.

DABA / FIZISKĀ ĢEOGRĀFIJA

- Apkaimes ainavā būtiska nozīme ir dabas veidotajiem struktūrām. Viena no īpašajām fiziskajām iezīmēm ir senā krasta nogāze un kāpu valnis – **reljefs**, kas vietu padara nozīmīgu un īpašu Rīgas kontekstā.
- Vēsturiski nozīmīga bijusi **ūdēns** klātbūtne, kas atspoguļojas jau apkaimes nosaukumā. Vēl pirms pusgadsimta Sarkandaugava (upe) bija uztverama kā vērā ņemams ūdensbaseins, no kura šobrīd diemžēl palicis tikai nenozīmīgs grāvis un piesārņots kanāls (starp Tvaika ielu un vēsturisko Provodņika rūpnīcas korpusu), tautā gūstot iesauku Smirdupīte. Tāpēc var teikt, ka ūdens tuvums šobrīd ir gandrīz zaudēts Sarkandaugavas ainavas elements. Taču reizē ar ūdensbaseina un tā apkārtnes reģenerāciju tiek saistītas lielas cerības, atgūstot publisko telpu, stiprinot apkaimes kopienas un identitāti.
- No dabas veidotajām struktūrām jāmin arī **apzaļumojumi**. Nozīmīgākās apzaļumojumu teritorijas ir Aldara (Dauderu) parks, tā sauktais Sarkandaugavas parks (baznīca un Lielo kalnu kapi), kādreizējās Duntē muižas parka ozoli apkaimes dienviddaļā, kā arī priedes Viestura prospekta dzīvojamā rajona pagalmos.

APBŪVE

- Tā kā Sarkandaugava veidojusies kā senākais Rīgas rūpniecības rajons, tad apkaimes apbūvē nozīmīga vieta ir bagātam **koka arhitektūras un industriālajam mantojumam**.

Nozīmīgākās koka dzīvojamās apbūves – strādnieku mājokļu areāli ir rajons ap Patversmes un Sīmaņa ielu, kā arī kvartāli uz ziemeļiem no Limbažu ielas. Diemžēl, lai arī krāšņa pilsētvidi, šo vēsturisko koka māju stāvoklis kopumā vērtējams kā slikts, neapmierinot mūsdienu prasībām nepieciešamās ērtības un komforta līmeni.

Bez iespaidīgas *Provodņika* ēkas, industriālais mantojums un būtiska Sarkandaugavas identitātes sastāvdaļa ir arī *Aldara* ēkas, kā arī rūpnīcu puduris ap Patversmes ielu (Stikla rūpnīca ar zīmīgajiem skursteņiem; senākā Latvijas finiera ražošanas uzņēmuma *Latvijas bērzs* korpus ar *Art Deco* stila iezīmēm; *RAF*) un arī kādreizējā apavu rūpnīca *Buffalo*

Ganību dambī. Rūpnieciskās apbūves transformācijas un revitalizācijas jomā pirmos soļus Sarkandaugavā sēra *Aldaris*, kas plāno atjaunot vēsturisko alus darītavu, izveidot alus muzeju, nākotnē kvartālu veidojot kā mūsdienīgu kultūras centru ar restorānu, veikaliņiem, amatnieku darbnīcām un reprezentācijas telpām.

- Apkaime ir interesanta arī ar dažādajiem **pēckara mājokļu apbūves paraugiem**, sākot ar monumentālajām Staļina laika mājām un turpinot ar tipveida ēkām, kas pārstāv katru desmitgadi.
- **Baznīcas.** Nozīmīga apkaimes arhitektūras dominante ir Sv. Trīsvienības luterāņu baznīca (1874-1878, Johans Daniels Felsko) vienā no apkaimes augstākajām vietām, rajona centrālajā daļā. Vēsturiski veidojušos iedzīvotāju sastāva daudzveidību apliecina arī citu konfesiju baznīcas – Rīgas Kristus karaļa Romas katoļu baznīca (1935-1942, Indriķis Blankenburgs, Kārlis Reisons) un Kristus apskaidrošanās pareizticīgo baznīca (1890, arh. M. Nunckis).
- **Publiskās un privātās telpas daudzveidība** – privāti un puspubliski (*semipublic, semiprivate*) pagalmi, kuros jaušamas dažādas apdzīvošanas formas. Šobrīd tiek īstenots projekts Alekša skvēra labiekārtošanai, kas ir Rīgā pirmais reālais precedents, publiskās telpas veidošanā iesaistot apkaimes iedzīvotājus.
- Sarkandaugavas zīme ir arī **žogi, sētas un sienas**, kas norobežo gan daudzās rūpniecības un ostu teritorijas, gan vietām arī īpašumus dzīvojamajā rajonā.

INFRASTRUKTŪRA

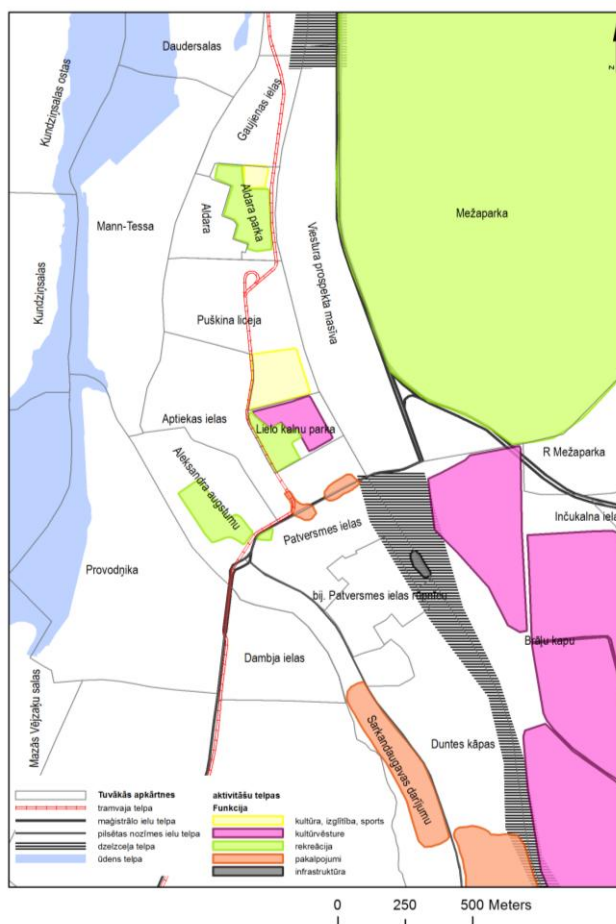
- Kopš 19. gs. otrās puses Sarkandaugavu ar pilsētas centru savieno arī **dzelzceļš** (Rīgas - Mīlgrāvja līnija, 1872). Josla gar dzelzceļu tiek izmantota kā rekreācijas un pastaigu vieta, kā arī potenciāla novietne veloceliņam.
- **Tramvaja līnija** – tramvajs, būdams vispilsētnieciskākais no satiksmes līdzekļiem, piešķir Sarkandaugavai vēl vairāk urbānas atmosfēru. Nākotnē īstenojot apvedceļu projektu, Sarkandaugavas ielai piemīt potenciāls kļūt par tīkamu publiskās telpas asi, kurā dominētu kājāmgājēji un tramvajs.

6.1.2. TUVIENES – TO VĒRTĪBAS, NOZĪME, FUNKCIONALITĀTE

Ainavu telpas Sarkandaugavā ir veidojušās pēdējo divu gadsimtu laikā galvenokārt industriālo periodu laikā 19. gs. beigās un padomju laikos. Tādējādi apkaimes ainavu telpiskā struktūrā mijas industriāla un dzīvojamās apbūves rakstura ainavu telpas. Izmantošanas ziņā tās pārsvarā ir multifunkcionālas, izņemot Viestura prospekta masīva un Gaujienas ielas tuvieni, kur ir skaidri izteikta viena – dzīvesvietas funkcija. Pārējās tuvienēs dzīvesvietas funkcija savietojas kopā ar kultūrvēsturisko, jo liela daļa apkaimes iekļaujas Rīgas industriālā vai „Koka Rīgas” mantotās ainavu struktūrās.

Pēc Rīgas 2009. gada ainavu inventarizācijas datiem⁴⁴, kā *kultūrvēsturiski augstvērtīgas jauktas ainavas* ir novērtētas – Aldara un Aldara parka tuvienes, Patversmes ielas tuvīne, kā *kultūrvēsturiski augstvērtīgas publiskās telpas* – Aleksandra augstumu tuvīne, kā *kultūrvēsturiski augstvērtīgas reliģiska rakstura telpas* – Lielo kalnu parka jeb Sarkandaugavas parka ainavu telpa. Pēdējās divas iekļaujas arī *estētiski augstvērtīgu publisko telpu* kategorijā. Savukārt pie degradētām ainavām ir pieskaitāma Mann-Tessa industriālā tuvīne Kundziņsalas tilta apkārtnē. Ekoloģiski nozīmīgas ir Lielo kalnu kapu tuvienes kapsētas daļa un Viestura prospekta masīva tuvīne.

Pēc nozīmes Rīgas pilsētas mērogā (8. pielikums), Sarkandaugavā ir vairākas pilsētas nozīmes tuvienes – Aleksandra augstumi, Aldara, Sarkandaugavas biroju un visas industriālās ainavu telpas. Apkāmes nozīme ir vietēja mēroga rekreācijas aktivitāšu telpām – Aldara parkam un Lielo kalnu parkam, kā arī kultūrvēsturiski nozīmīgajām dzīvesvietas tuvīnēm. Pārējās ainavu telpas ir ikdienas nozīmes ar atsevišķiem apkāmes nozīmes mezgliem – Laimītes jauniešu centru, skolām, Tilta ielas pakalpojumu mezgliem (6.1. att.). Tas nozīmē, ka lielākā daļa Sarkandaugavas ainavas veidošanas uzdevumu ir jāizstrādā sadarbojoties ar apkāmes iedzīvotājiem.

6.1. attēls. Aktivitāšu ainavu telpas Sarkandaugavā

⁴⁴ 2009. gada Rīgas ainavu pētījuma (LU ĢZZF) laikā izdalītās pilsētas ainavas vērtības un problēmteritorijas.

6.2. AINAVAS VEIDOŠANAS MĒRĶU MULTIKRITĒRIJU PAMATOJUMS

Ainavu veidošanas mērķi Sarkandaugavas ne-industriālām teritorijām⁴⁵ (skat. 6.1. tab.) tika noteikti ainavas izpētes rezultātā⁴⁶ šī pētījuma ekspertu grupas ietvaros.

- Kvalitatīva dzīvesvides un mājokļu telpa ir visu dzīvesvietas ainavu telpas nozīmīgākais mērķis, kas ir sasniedzams vietējiem iedzīvotājiem definējot konkrētus uzdevumus šī mērķa sasniegšanai.
- Daudzveidīga un dzīvīga publiskā ārtelpa kā nozīmīgs mērķis ir tām ainavu telpām, kuras pēc savas funkcijas ir publiskās ārtelpas (Aldara parks, Sarkandaugavas parks, Aleksandra augstumi) vai kurās ir jāveido vietas ar publiskas ārtelpas nozīmi, piemēram, Sarkandaugavas krastmalā pie Tvaika ielas. Aptiekas ielas un Patversmes ielas tuvienēs ir jāveido kvalitatīvas apkaimes centra un pakalpojumu vietas (tirgus laukums, Alekša skvērs u.tml.). Puškina liceja tuvienes Laimītes centra apkārtnē ir jāveido kvalitatīva kultūras, sporta un izglītības publiskā ārtelpa.
- Uzturēšanās un pārvietošanās drošība ir svarīga visās ainavu telpās, taču nav izdalāmas kādas pastiprinātas bīstamības teritorijas.
- Pārvietošanās veidu brīvība ir relatīvi pietiekama Sarkandaugavas dzīvojamajā apkārtnē (ir pieejams sabiedriskais transports, tajā skaitā, tramvajs un vilciens). Infrastruktūras tīklojumā būtu integrējami veloceliņi.
- Vēsturi respektējoša darbība ir nepieciešama vairākās tuvienēs, gan saglabājot vēsturisko dzīvojamo, gan vēsturisko industriālo apbūvi (piemēram, bij. Patversmes ielas ražotņu telpās).
- Dabas mantojuma un vides kvalitātes mērķis ir visbūtiskākais Aleksandra augstumu telpas tuvumā, kur ir īpaši zems vides kvalitātes stāvoklis. Kopumā visā Sarkandaugavā kā pieostas teritorijā ir jāveicina vides kvalitātes uzlabošana.
- Sarkandaugava ir apkaime ar spēcīgu identitāti, tajā skaitā, vizuālo – industriālās būves, reljefs, bijušo strādnieku rajoni (mazstāvu koka apbūve). Tie ir kopjami, saudzējami kā nozīmīgākās Sarkandaugavas ainavas raksturiezīmes.
- Ilgtspējīga ekonomiskā attīstība visvairāk ir vēlama ainavu telpās, kuras pašlaik neizmanto savu potenciālu – Patversmes ielas (atdzīvināt bijušo Sarkandaugavas centru), Aldara (no intensīvas ražotnes par kultūrvēsturisku objektu), bij. Patversmes ielas rūpnīcās (revitalizēt industriālā mantojuma ainavu).

⁴⁵ industriālām teritorijām ainavu veidošanas mērķu un uzdevumu definēšanā būtu jāiesaista visas interešu puses (šī pētījuma ietvaros tam netika paredzēti laika u.c. resursi).

⁴⁶ balstoties uz „Rīgas ainavu sistēma” sadaļā aprakstīto ainavu novērtēšanas pieeju (skat. ainavu telpu novērtēšanas datu bāzes izveide). Tajā skaitā tika izmantoti LU ĢZZF plānošanas programmas maģistra kursa pētījuma rezultāti par dzīves kvalitāti Viestura prospekta masīvā (2013. g.).

6.1. tabula. Ainavas veidošanas mērķi Sarkandaugavas apkaimes ne-industriālām teritorijām.

Tuvienes nosaukums	dominējošās funkcijas	nozīme	Kvalitatīvas dzīvesvides un mājokļu telpa	Daudzveidīga un dzīvīga publiskā ārtelpa	Uzturēšanās un pārvietošanās drošība	Pārvietošanās veidu izvēles brīvība	Vēsturi respektējoša darbība	Dabas manojums un vides kvalitāte	Spēcīgas apkaimes identitātes	Ilgspējīga ekonomiskā attīstība
			1	2	3	4	5	6	7	8
Sarkandaugavas parka	rekreācija (kultūrvēsturiska)	apkaimes								
Aleksandra augstumu	pakalpojumi rekreācija (kultūrvēsturiska)	pilsētas								
Aldara parka	rekreācija (kultūrvēsturiska), kultūras, izglītības, sporta	apkaimes								
Aldara	saimnieciska (kultūrvēsturiska)	pilsētas								
Aptiekas ielas	dzīvesvietas	apkaimes								
Puškina liceja	dzīvesvietas kultūras, izglītības, sporta	apkaimes								
Gaujienas ielas	dzīvesvietas	ikdienas								
Viestura prospekta	dzīvesvietas	ikdienas								
Patversmes ielas	dzīvesvietas (kultūrvēsturiska)	apkaimes								
Duntes kāpas	dzīvesvietas pakalpojumu	ikdienas								
bij. Patversmes ielas rūpnīcas	saimnieciska (kultūrvēsturiska)	pilsētas								

	AVM sasniegšana ir ainavu telpas pamatuzdevums
	AVM sasniegšana būtiski uzlabotu dzīves kvalitāti ainavu telpā
	AVM sasniegšana būtu jāveicina ainavu telpā
	AVM ir pretrunā ar ainavu telpas funkciju

EKSPERTU NOVĒRTĒTO AINAVAS VEIDOŠANAS MĒRĶU SASAUCE AR TUVIENES IEDZĪVOTĀJU
 VĒRTĒJUMIEM: VIESTURA PROSPEKTA TUVIENES PIEMĒRS

Izstrādātā metodoloģija paredz, ka ikdienas un apkaimes nozīmes ainavām to veidošanas mērķus nosaka eksperti, ņemot vērā vietējo iedzīvotāju un/vai to deleģētu pārstāvniecību viedokļus. Aptuvenu priekšstatu par to, cik lielā mērā abu pušu vērtējumi ir savstarpēji saskanīgi, iespējams gūt, ņemot vērā nesen veikta pētījuma⁴⁷ (Krumberga, K. u.c. 2013) par Viestura prospekta mājokļu areāla kā cilvēku dzīves telpas vajadzībām rezultātus.

Astoņu formulēto ainavas veidošanas mērķu īstenošanās katrā no tuvienēm vērtēta 4 atbilstības līmeņos (skat. 6.1. tab.)

Viestura prospekts ir viena no Rīgas pilsētas un Sarkandaugavas apkaimes tuvienēm, kas galvenokārt funkcionē kā ikdienas dzīvesvieta aptuveni 4000 Rīgas iedzīvotāju (2010. gada Rīgas domes Pilsētas attīstības departamenta apkaimju pētījuma dati). Viestura prospekta dzīvojamo namu masīvs ir viens no pirmajiem Rīgā, kur tradicionālās perimetrālās apbūves vietā izmantoti brīvās apbūves principi. Vietas telpisko struktūru veido daudzstāvu (9-stāvu) un mazstāvu (2-3-stāvu) daudzdzīvokļu ēku apbūve. Teritorijas dabas vidi veido kāpveida reljefs un viscaur sastopami koku stādījumi un bagātīgi apzaļumojumi. Dzīvojamai apbūvei pakārtoti izvietotas sabiedrisko pakalpojumu iestādes, kas nosacīti funkcionē kā ikdienas nozīmes telpiskie centri.

KVALITATĪVAS DZĪVESVIDES UN MĀJOKĻU TELPA (EKSPERTU VĒRTĒJUMS 3)

Dzīvesvides kvalitāti augstu vērtē vairums Viestura prospekta vietējo iedzīvotāju. Par būtiskākajām vērtībām tiek minēta bagātīgā dabas vide – koki, apstādījumi, zālāji, meža un jūras tuvums, īpaši uzsverot mājokļu areālam raksturīgo mieru un klusumu.

Jāatzīmē, ka mājokļu ārtelpas veidošanā un par tās kvalitātes uzturēšanu rūpējas paši iedzīvotāji, kopjot nelielus piemājas dārziņus vai puķu dobes, ko var uzskatīt par vērā ņemamu cilvēku apmierinātības ar savu dzīvesvidi priekšnosacījumu. Garāžas un koku stādījumi kalpo par skaņas barjeru un vizuāli norobežo dzīves telpu gan no tuvumā esošā dzelzceļa, gan intensīvās Viestura prospekta autosatiksmes.

Vienlaikus par mājokļu telpas negatīvajām iezīmēm tiek nekvalitatīvais ielu un ietvju segums un auto novietošanas haotiskā organizācija šaurajos iekšpagalmos, kas apgrūtina pārvietošanos un, piemēram, bērnu drošību.

DAUDZVEIDĪGA UN DZĪVĪGA PUBLISKĀ ĀRTELPA (EKSPERTU VĒRTĒJUMS 0, VARĒTU BŪT 1)

Vietējie iedzīvotāji labprāt pavada laiku un uzturas piemāju teritorijās, taču tas vairāk izpaužas kā individuālas pastaigas vai aktivitātes, vai epizodiskas atsevišķu iedzīvotāju pašorganizējošas kopīgas iniciatīvas (bērnu spēlēšanās, šaha spēlēšana, sarunas uz soliņiem). Par daudzveidīgas un dzīvīgākas publiskās ārtelpas Viestura prospektā akūtu trūkumu liecina

⁴⁷ Krumberga, K., u.c. 2013. Dzīves telpas analīze: vajadzības un priekšlikumi. Viestura prospekta mājokļu areāls. LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāte, 63 lpp.

tas, ka nav nevienu noteiktu vietu, kur cilvēki labprāt pulcētos un iesaistītos kopīgās, katra interesēm atbilstošās aktivitātēs. Pagalmos bērniem trūkst drošu un pievilcīgu rotaļlaukumu, arī koplietojamas kvalitatīvas telpas sporta, radošām vai intelektuālām brīvā laika aktivitātēm dažāda vecuma iedzīvotāju interesēm šeit nav.

UZTURĒŠANĀS UN PĀRVIETOŠANĀS DROŠĪBA (EKSPERTU VĒRTĒJUMS 2)

Viestura prospekta tuvieni vietējie iedzīvotāji kopumā raksturo kā drošu. Par atsevišķiem trūkumiem minēti gājēju ceļiņu un dzelzceļa pārietuvju nepietiekamais apgaismojums diennakts tumšajos laikos un dažādu jauniešu grupu un sociāli degradējušos personu klātbūtne publiskajā telpā, kas liek papildus uzmanīties.

PĀRVIETOŠANĀS VEIDU IZVĒLES BRĪVĪBA (EKSPERTU VĒRTĒJUMS 1)

Viestura prospekta iedzīvotāju pārvietošanās iespējas galvenokārt nodrošina sabiedriskais transports (autobusi, trolejbusi, tramvajs, vilciens), ar kura pieejamības iespējām, daudzveidību un maršrutu savienojumiem gan ar pilsētas centru un citām apkaimēm (centrs, Vecmīlgrāvis, Vecāķi, Pārdaugava, Pļavnieki) vietējie iedzīvotāji ir apmierināti. Liela daļa iedzīvotāju izvēlas pārvietoties arī ar privāto automašīnu, taču to nepatīkamu padara haotiskās automobiļu novietošanas iespējas mājokļa tuvumā, kas konfliktē ar gājēju iespējām brīvi un droši pārvietoties un uzturēties mājokļu tuvumā.

Gar tuvienes vienu malu stiepjas veloceliņš, pa kuru ir iespējams nokļūt gan līdz Mežaparkam, gan centram, taču šī pārvietošanās iespēja pagaidām tiek izmantota salīdzinoši reti, vairāk brīvā laika pavadīšanas nolūkos, ne kā regulārs pārvietošanās paradums. Nokļūšanu līdz veloceliņam apgrūtina arī nolietotais ielu un ietvju segums Viestura prospekta iekšpagalmos.

Tuviene ir īpaši neērta vecākiem ar bērnu ratiņiem vai cilvēkiem ratiņkrēslos. To raksturo nelīdzenais, bedrainais ietvju segums, augstās ielu apmales, vietām pat betona trepes. Šādā situācijā viena no vietas vērtībām – kāpveida reljefs kļūst par papildus slogu.

VĒSTURI RESPEKTĒJOŠA DARBĪBA (EKSPERTU VĒRTĒJUMS 1)

Ņemot vērā, ka mājokļu masīvs veidojies tikai 20. gs. otrajā pusē, tam nav raksturīgas kādas īpašas vēsturiski nozīmīgi ainavas elementi. Par arhitektoniski vērtīgām var uzskatīt Staļina laika apbūvi - bijušās kopmītnes Viestura prospekta Z daļā, kur par to vizuālo un tehnisko stāvokli rūpējas paši iedzīvotāji. Daļa no ēkām ir labi saglabājušās un ik pa laikam tiek atjaunotas ar sīku remontu palīdzību, kas vairāk saistāma ar rūpēm par privāto mājokli kā par vēstures respektēšanu, tomēr dažas ēkas ir nolaistas, pa pusei pamestas un atstātas turpmākai degradācijai.

Tilta ielas un Viestura prospekta stūrī atrodas 1890. gadā celtā Kristus Apskaidrošanas pareizticīgo baznīca, kas joprojām funkcionē un tiek pienācīgi apsaimniekota.

DABAS MANTOJUMS UN VIDES KVALITĀTE (EKSPERTU VĒRTĒJUMS 2)

Viestura prospekta mājokļu areālā ir saglabāta daļa no bijušā priežu meža un kāpveida reljefa, kas tiek uzskatīts par tuvienes nozīmīgākajām vērtībām.

Lai arī kopējo vides kvalitāti nodrošina telpas zaļo elementu klātbūtne (trokšņu slāpēšana, putekļu un smaku mazināšana), nereti to negatīvi ietekmē vilcienu kustības radītais troksnis un vibrācijas, kā arī gaisa piesārņojums ar smakām no ostas termināļiem.

SPĒCĪGA APKAIMES IDENTITĀTE (EKSPERTU VĒRTĒJUMS 1)

Viestura prospekta iedzīvotāju vidū vērojama izteikta telpiskās identitātes šķelšanās – daļa iedzīvotāju sevi uzskata par Mežaparka iedzīvotājiem, kas ir iecienīta brīvā laika aktivitāšu pavadīšanas vieta, bet daļa apgalvo, ka pieder Sarkandaugavas apkaimei, kur koncentrēti un tiek saņemti vairums sabiedrisko pakalpojumu.

ILGTSPĒJĪGA EKONOMISKĀ ATTĪSTĪBA (EKSPERTU VĒRTĒJUMS 1)

Ekonomiskās aktivitātes Viestura prospektā ir ārkārtīgi pieticīgas. Visā Viestura prospekta tuvienē ir divas sabiedrisko pakalpojumu pieejamības vietas. Tajās atrodas divi nelieli pārtikas veikali, aptieka, spēļu zāle, skaistumkopšanas salons, apavu remontdarbnīca un bērnu kafejnīca. Vietējos iedzīvotājus neapmierina abu nelielo veikaliņu šaurais preču klāsts un augstās cenas, tomēr iedzīvotāju vidū nevalda vienprātība par nepieciešamību pēc jauna, lielāka iepirkšanās centra.

6.3. AINAVAS VEIDOŠANAS UZDEVUMI (SABIEDRĪBAS LĪDZDALĪBAS REZULTĀTI)

Sarkandaugavas ainavu līdzdalības plānošanas procesā, kas norisinājās 2014. gada 14. janvārī Sarkandaugavas bērnu un jauniešu centrā „Laimīte” (6.2. att.).

6.2. attēls. Koprades semināra informatīvā daļa.

Iedzīvotājus pārstāvēja gan aktīvie Sarkandaugavas attīstības biedrības biedri, gan vidusskolnieki, seniori, apkaimes attīstībā ieinteresētie citas Rīgas apkaimes iedzīvotāji, gan mazāk aktīvie Sarkandaugavas iedzīvotāji (kopumā 23 cilvēki). Koprades semināra ainavu novērtēšanas procesā tika apzinātas Sarkandaugavas „labās” un „sliktās” vietas piecās ainavu tematiskās grupās: (1) sociālās vajadzības, (2) ekonomiskā vērtība, (3) daba un vides kvalitāte, (4) fiziskā un psiholoģiskā labsajūta, (5) kultūrvēsture un identitāte (izvērstu koprades semināra metodes aprakstu skat. 11. pielikumā; telpiskā vizualizācija 12. pielikumā).

6.2. tabula. „Labās vietas” Sarkandaugavā iedzīvotāju skatījumā. Noteiktas individuāli un grupu darbā izvēlētas nozīmīgākās un izkārtotas prioritārā secībā.

„Labās vietas” Sarkandaugavas ainavā				
Sociālās vajadzības (S)	Ekonomiskā vērtība (E)	Daba un vides kvalitāte (DV)	Fiziskā un psiholoģiskā labsajūta (FP)	Kultūrvēsture un identitāte (I)
1. "Laimīte", sporta centrs	1. Aldaris	1. Duntē ozoli	1. Aktīvās un radošās atpūtas centrs - Laimīte, stadions	1. Aldara parks
2. Tirdziņš-krustojums, Aurora, centrs	2. Mazie veikali un darbnīcas	2. Psihoneiroloģiskās slimnīcas parks-reljefs, daba, putni, klusums	2. Aldaris, poliklīnika	2. Sīmaņu ielas un Patversmes stūris
3. Bibliotēka	3. Atsevišķi ostas uzņēmumi	3. Sarkandaugavas parks un baznīca	3. Sarkandaugavas parks	3. Provodņiks, RER Vecupe
4. Pagalmi (Sarkandaugavas 5/7, Viestura pr. 31, Limbažu 4/1)	4. RER	4. Kundziņsalas pludmale	4. Aldara parks	4. Aleksandra augstumi, slimnīca un parks, parks gar Tīlta ielu
5. Skolas (28.vsk.)		5. Dauderu muzejs un parks	5. Kundziņsalas tilts, piestātne laivām, zvejošanai	5. Baznīca un parks
6. Garāžas (Viesturs)				6. Aurora un centrs
7. Baznīcas (katoļu, pareizticīgo, luterāņu)				7. Laimīte

6.3. attēls. „Labās vietas” Sarkandaugavā (6.2. tabulas datu izkārtojums uz kartes semināra laikā).

6.3. tabula. „Sliktās vietas” Sarkandaugavā iedzīvotāju skatījumā. Noteiktas individuāli un grupu darbā izvēlētas nozīmīgākās un izkārtotas prioritārā secībā.

„Sliktās vietas” Sarkandaugavas ainavā				
Sociālās vajadzības (S)	Ekonomiskā vērtība (E)	Daba un vides kvalitāte (DV)	Fiziskā un psiholoģiskā labsajūta (FP)	Kultūrvēsture un identitāte (I)
1. "Auroras" vietas kā publiski pieejamas attīstīšana-pamestības sajūta	1. Ostas teritorija (degradēta, piesārņo, bīstama)	1. Kanāls, Kundziņsala un tilts	1. Psihoneirolģiskā slimnīca (nomāc domāšanu)	1. Pavasara B. Nams, k/n Draudzība
2. Satikšanās vietu trūkums (kafejnīcas, mūžizglītībai)	2. Bijušās rūpnīcu teritorijas (Ganību dambis)	2. Man-Tess, Osta	2. Sarkandaugavas vecupe (piesārņojums, smaka)	2. Sarkandaugavas upe
3. Pagalmu infrastruktūras nolietojums	3. Satiksmes organizācija (dzelzceļa pārbrauktuve)	3. Alekša skvērs, Dauderu parka apkārtnē	3. Dzelzceļa apkārtnē - un pāriešanas iespējas	3. Industriālais mantojums (Provodņiks, Stikla, Finiera r, RAF, Bufalo)
4. Spēju zāļu un točku likvidēšana, pieskatīšana	4. Tirdzniecības vieta (mazie uzņēmumi, krāmu tirdzniecība)	4. Ielas (Sīmaņu, Limbažu, Tvaika, Aptiekas, mazās ielas)	4. Viestura prospekta futbola laukums (alkoholiķu pulcēšanās)	4. Vēsturiskā koka apbūve
5. Veloceliņš uz Vecāķiem		5. Grausti-pamestais RAF, zona starp Sky, Ganību dambja, Dantes ielām, Kokvilnas ēka	5. Žogi (neļauj baudīt ainavu)	5. Aldara parks ar torni (Aldaraalus Red river)
6. Tirdzniecības attīstība			6. WC trūkums	
7. Sporta zāle, peldbaseins- grūti uzturams, dārgs				
8. Darba vietu trūkums (Aldaris)				

Sarkandaugavas „labās” un „sliktās” vietas tika prezentētas un īsi raksturotas. Ne visas no iedzīvotāju nosauktām vietām (arī procesiem, situācijām un/vai stāvokļiem) nav attiecināmas tieši uz ainavu. Taču tas parāda to, ka ainavas satvars ir „arēna”, kurā ir iespējams runāt un risināt dzīvesveikšanas kvalitātes jautājumus.

Tālākā koprades semināra gaitā iedzīvotājiem bija iespēja nosaukt ainavu veidošanas uzdevumus un vēlāk balsot par tiem ar plusiņiem (6.4. tab.).

6.4. tabula. Ainavu veidošanas uzdevumi Sarkandaugavas iedzīvotāju skatījumā.

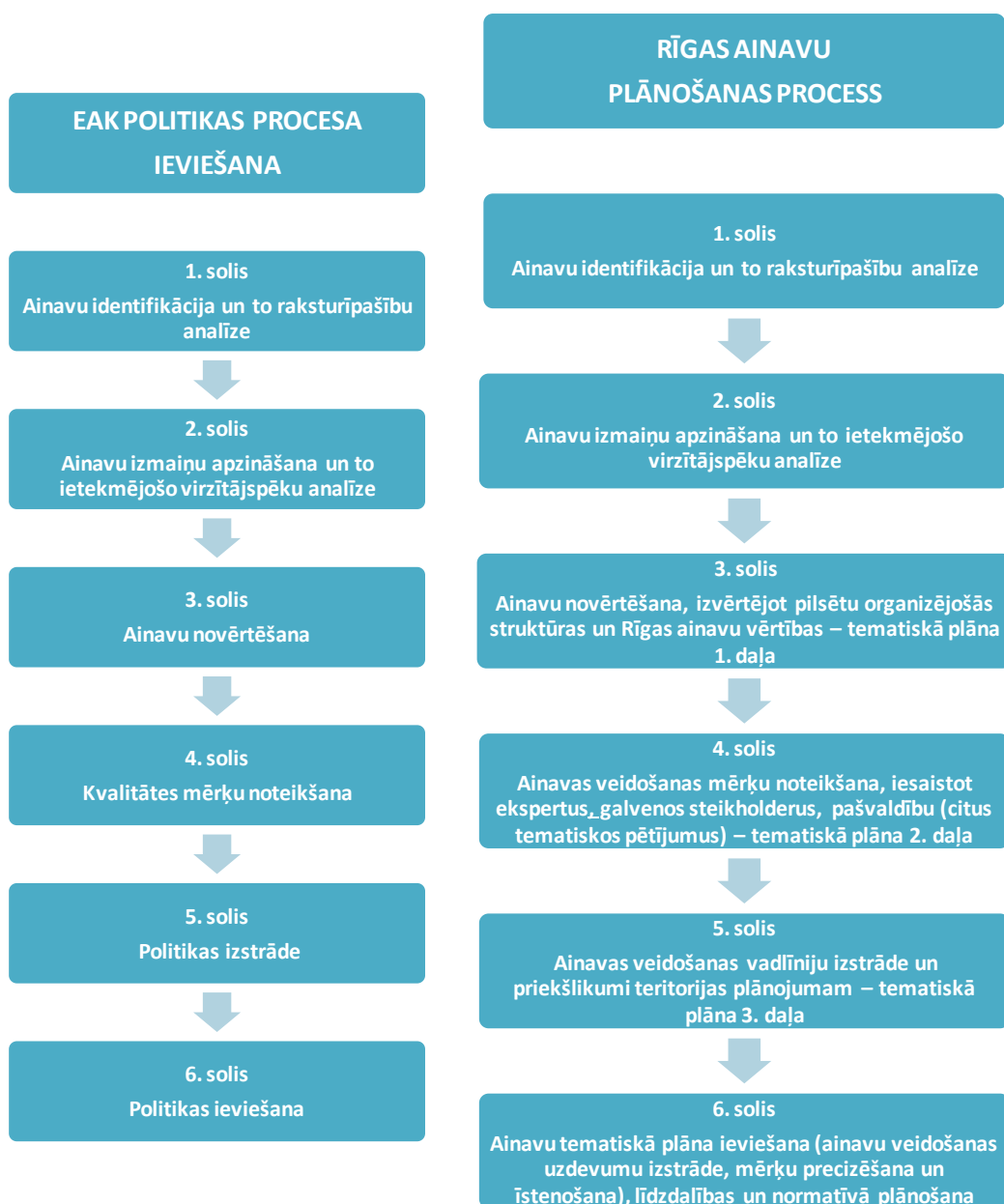
AVM mērķis	Uzdevums	Plusi
kvalitatīvas dzīvesvides un mājokļu telpa	pārformēt "Laimīti" par oficiālu un legālu ģimenes interešu centru	4
	autokustības uzlabošana Viestura prospektā	4
	novirzīt kravas automašīnu satiksmi ārpus Sarkandaugavas	3
	Sarkandaugavas "atžogošana"	4
	aktualizēt iedzīvotāju kopapsaimniekošanas iespējas	2
daudzveidīga un dzīvīga publiskā ārtelpa	publiski pasākumi apkaimes iepazīšanai	
	mantu un pakalpojumu maiņas punkts	
	satikšanās vietu senioriem	2
	dalība pagalmu sakopšanas konkursā	
	āra vingrošanas nodarbības	
	Sarkandaugavas kanāla krastmalas izveide par publisko telpu/parku	12
uzturēšanās un pārvietošanās drošība	apgaismojuma uzlabošana	5
	novērošanas kameru izvietošana	1
pārvietošanās veidu izvēles brīvība	ierīkot veloceliņus	
vēsturi respektējoša darbība		
dabas mantojums un vides kvalitāte	vides izglītība	
	Sarkandaugavas kanāla iztīrīšana, degradēto krastmalu sakopšana	6
	vides monitoringš	
spēcīgas apkaimes identitātes	izcelt objektus "Sarkandaugavas lepnums"+ stāsti	
	tūrisma un informācijas resursu izveide un popularizēšana - kartes (arī publiskās), maršruti, suvenīri, Sarkandaugavas alus	6
ilgtspējīga ekonomiskā attīstība	ievieš "sociālās atbildības" nodokli Sarkandaugavas lielākajiem uzņēmumiem, kas nonāk iedzīvotāju administrētā fondā	1
	atjaunot aktivitāti bijušo rūpnīcu rajonos	5

Daļa no 6.4. tabulā minētajiem uzdevumiem kvalitatīvas ainavas veidošanā ir izteikti sociāli un ir deleģējami, piemēram, vietējai izpilddirekcijai, vai arī ir saistāmi ar pilsētā daudzviet notiekošiem deindustrializācijas procesiem (ekonomisko situāciju kopumā) vai autokustības uzlabojumiem. Taču ir vismaz daži ar ainavas vērtībām ļoti cieši saistīti uzdevumi, kā piemēram, vispopulārākais AVU – Sarkandaugavas kanāla krastmalas izveide par publisko telpu/parku.

7. REKOMENDĀCIJAS TEMATISKĀ PLĀNA IZSTRĀDEI

AINAVU PLĀNOŠANAS PROCESS

Ainavas veidošanas mērķu izstrāde ir ilglaicīgs un atvērts daudzpakāpju process, kur saskaņā ar Eiropas Ainavu konvencijas un Ainavu plānošanas pamatnostādņu vadlīnijām ir jāveic daudzpusīga ainavu analīze un novērtēšana. Uz šī pētījuma ietvaros izstrādātās metodoloģijas pamata ir rekomendējama sešu soļu process ainavas plānošanas procesā un dzīvesvides kvalitātes uzlabošanā (7.1. att.).

7.1. attēls. Eiropas Ainavu konvencijas politikas procesa ieviešanas priekšlikums⁴⁸ un principiāls Rīgas ainavu veidošanas mērķu īstenošanas plāns.

Pirmie trīs soļi ir saistīti ar ainavu apzināšanu un novērtēšanu visā Rīgā, izstrādājot ainavas tematiskā plāna 1. daļu. Nākamais solis ir saistīts ar ainavas veidošanas mērķu noteikšanu, balstoties uz pilsētainavas sociālo funkciju un vērtībām (skat. sadaļu „Ainavu sistēma”). Šī etapa īstenošanā ir nepieciešams iesaistīt pašvaldību, ekspertus, galvenās interešu puses. Ainavas veidošanas mērķi, principi un kritēriji to noteikšanā ir aprakstīti AVM metodoloģijas izklāstā (5. nodaļa). 5. solis ir tematiskā plāna 3. daļas izstrāde, kurā tiek izveidotas ainavas veidošanas vadlīnijas un sniegti priekšlikumi teritorijas plānojuma izstrādei. Nākamais solis paredz uzdevumu izstrādi ainavas veidošanas mērķu īstenošanai līdzdalības un normatīvās plānošanas procesā.

AINAVAS SISTĒMA UN AINAVU NOVĒRTĒŠANA

Ainavas sistēmas izstrāde ir priekšnoteikums sistematizētai ainavu novērtēšanai un pārvaldībai plānošanas procesā. Šī pētījuma ietvaros izstrādātā pieeja paredz ainavu novērtēšanu veikt ievērtējot pilsētu organizējošo struktūru un mantoto ainavu vērtību ietekmi uz dažādām ainavām Rīgas pilsētā. Ainavu sistēmas pamatā ir ainavu telpas (apzīmētas kā *tuvienes*), kas ir līdzīgas pēc savas funkcijas un formas, kā arī vēsturiskās veidošanās un novietojuma rakstura. Ainavu sistēmai ir cieša saikne ar ainavas veidošanas mērķu (AVM) izstrādes metodiku. Ainavas funkcionalitāte un ainavā esošo objektu nozīmīgums nosaka diferencētu pieeju ainavas veidošanas uzdevumu izstrādē.

Rekomendācijas tālākiem pētījumiem un tematiskā plāna izstrādei: (1) precizējama ainavu telpu karte (t.sk., nosaukumi, funkcijas, nozīme); (2) izmantojot Rīgas ainavas vērtību analīzi, izstrādājama ainavas sistēmā integrējama mantoto ainavu vērtību karte; (3) izmantojot Rīgas organizējošo struktūru analīzi, izstrādājama ainavas sistēmā integrējama aktivitāšu ainavu telpu karte; (4) veicama ainavu veidošanās un virzītājspēku kartes izstrāde; (5) ir izvērtējams - kurām ainavu telpām, vai to daļām ir nepieciešama lokālplānojuma izstrāde; (6) ir precizējama un praksē aprobējama pieeja/vadlīnijas (rekomendācijas ainavu novērtējumam 13. pielikumā) ietekmes uz ainavu izmaiņām situācijās.

AINAVAS VEIDOŠANAS MĒRĶI (AVM) UN UZDEVUMI (AVU)

Pētījumā izstrādātā metode AVM un uzdevumu noteikšanai ir pamats demokrātiska līdzdalības plānošanas procesa uzsākšanai Rīgas ainavu telpās, kuras ir gan ikdienas

⁴⁸ no: Baas, H., Groenewoudt, B., Raap, E. (2011) Public Participation and the Role of NGOs and Local Authorities in the Protection, Management and Development of Cultural Landscapes in the Netherlands. Jones, M. and Stenseke, M. (eds) In: The European Landscape Convention: Challenges of Participation. Landscape Series, Vol. 13. Springer. pp. 45-66.

dzīvesvide iedzīvotājiem, gan ekonomisks resurss, gan vienlīdz Rīgas pilsētainavas vērtību kapitāls.

Apzinoties, ka ainava ir sabiedrības dzīvestelpa un arī šīs pašas dzīvestelpas atspulgs, kuru savukārt veido dažādi sociālie, ekonomiskie, dabas, kultūrvēsturiskie u.c. aspekti, AVM tematiskās grupas ir izstrādātas atbilstoši šo ainavas veidojošo spēku un elementu uzlabošanai pilsētvidē. Katrai ainavu telpai Rīgas pilsētā ir izstrādājami AVM, balstoties uz multi-kritēriju pamatojumu, ko sniedz plānotāji, pašvaldība un nozares eksperti attiecībā uz ainavas esošo raksturu un attīstāmām kvalitātēm.

Savukārt AVU noteikšanai ir atšķirīgs raksturs atkarībā no tā, vai tos nosaka eksperti, vai sabiedrība. Ekspertu definētie AVU galvenokārt būs saistīti ar precīza ekspertu noteikta AVM sasniegšanu – to risināšana ir deleģējama RD PAD, izmantojot normatīvus (apbūves noteikumu vadlīnijas vai RD saistošos noteikumus), vai pārdeleģējama citiem RD departamentiem. Eksperti var noteikt arī tādus AVU, kas ir īstenojami dažādu nevalstisko organizāciju darbības ietvaros un kas ir raksturojami kā sabiedriskas iniciatīvas projektu un ainavu telpas vērtību apzināšanas idejas. Sabiedrības līdzdalības procesā definētie AVU savukārt ir vairumā gadījumos vietējai izpilddirekcijai deleģējami uzdevumi, kuri vienlīdz ir arī publiskā procesā virzāmi kā sabiedriskas iniciatīvas rosinošas idejas vietējiem iedzīvotājiem.

Rekomendācijas tālākiem pētījumiem un tematiskā plāna izstrādei: (1) izstrādājami AVM visām mantotās ainavas vērtību telpām, kā arī tām ainavu telpām, kurās ir paredzami būtiski transformācijas procesi; (2) jāsniedz priekšlikumi AVM integrācijai teritorijas attīstības plānā; (3) jāizstrādā kārtība kādā ar AVM saistītie AVU (gan normatīvās, gan komunikatīvās plānošanas rezultātā) tiek risināti un īstenoti funkcionāli un nozīmes ziņā atšķirīgos ainavu telpu piemēros .

PIELIKUMS

Rīgas mantotās struktūras / Funkcionālā shēma	1
Rīgas pilsētas lineārās struktūras	2
Rīgas pilsētas vēsturiskās lineārās struktūras	3
Rīgas pilsētas apbūves teritorijas	4
Apbūves (apdzīvotās) teritorijas un ainavu telpas	4.1
Publiskās, saimnieciskās un neapbūvētās teritorijas	4.2
Rīgas pilsētas telpiskie centri	5
Rīgas ainavu telpas (tuvienes)	6
Ainavu telpu struktūra pilsētas robežu joslā	7
Ainavu telpas pēc nozīmes	8
Aktivitāšu ainavu telpas	9
Rīgas ainavu vērtību telpas	10
Kultūrvēsturisko vērtību tuvienes	10.1
Dabas vērtību tuvienes	10.2
Rekreācijas vērtību tuvienes	10.3
Daugavas ainavu tuvienes	10.4
Koprades semināra metodika	11
Sarkandaugavas:	12
"labās" vietas / iedzīvotāju līdzdalības pasākuma materiāli (M 1:10 000)	12.1
"slīktās" vietas / iedzīvotāju līdzdalības pasākuma materiāli (M 1:10 000)	12.2
Rekomendācijas ainavu novērtējumam	13
Pašvaldības rīcības esošās regulējuma iespējas	14